Universiteit
Leiden
The Netherlands

Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee

Vink, C.L. de

Citation
Vink, C. L. de. (2004, April 21). *Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee*. Uitgeverij Eburon, Delft. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3512755

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3512755

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

5. Onderzoek

5.1. Opzet – algemeen

5.1.1. De informanten

Om binnen het proces van structuurverlies voor de diverse onderdelen het dialectverlies vast te stellen heb ik met twee meetmethoden gewerkt: vergelijking in schijnbare tijd en vergelijking in werkelijke tijd.

Voor de vergelijking in schijnbare tijd zijn om te beginnen twee leeftijdsgroepen geselecteerd: een groep jongeren van 20 tot 30 jaar en een groep ouderen van 60 tot 70 jaar. Bij het bepalen van de onderleeftijdsgrens is rekening gehouden met de uit de sociolinguïstiek bekende hypothese dat de gemiddelde taalgebruiker zijn taal op zijn twintigste jaar heeft verworven en daarna niet ingrijpend meer verandert. Het taalgebruik van een bepaald jaar wordt in deze gedachtegang gerepresenteerd door degenen die in dat jaar 20 jaar zijn. De bovenleeftijdsgrens heb ik gelegd bij 70 jaar: de kans dat informanten vanaf die leeftijd minder adequaat op het interview gaan reageren, wordt dan namelijk geleidelijk aan groter.

Beide leeftijdsgroepen, jongeren en ouderen, bestaan elk uit 24 informanten, gelijkelijk verdeeld over de beide seksen. Sekse is overigens niet een variabele waarin ik in dit onderzoek geïnteresseerd ben. Binnen de beide leeftijdsgroepen en binnen de beide seksen heb ik gestreefd naar een zo goed en groot mogelijke spreiding van leeftijden, waarbij het gemiddelde moet uitkomen op respectievelijk 24 en 64 jaar. Hierdoor heb ik getracht de groepen zo vergelijkbaar mogelijk te houden. Voor de leeftijd van de informant is steeds aangehouden de leeftijd op de

datum van interviewen. Dat ik voor een zo groot mogelijke spreiding van leeftijden heb gekozen, had twee redenen: ten eerste om een betere afspiegeling van het dialectsprekende deel van de bevolking te krijgen, ten tweede om op die manier het zoeken van informanten te vergemakkelijken.

Als interviewperiode is het jaar 1997 aangehouden (zie par. 5.2.2). Uitgaande van de gemiddelde leeftijden en rekening houdend met de hiervoor geformuleerde hypothese vergelijken we met de schijnbare-tijdmethode in Katwijk, over een periode van 40 jaar, dus het dialect van 4 jaar vóór de interviewperiode (24 – 20 jaar) met dat van 44 jaar vóór die periode (64 – 20 jaar), dat wil zeggen, het dialect van 1993 met dat van 1953.

Bij vergelijking in schijnbare tijd is het het veiligst om jongeren met ouderen te vergelijken, omdat bij vergelijking van een jongeren- of een ouderengroep met een middenleeftijdsgroep of van middenleeftijdsgroepen onderling een storende factor kan optreden, namelijk *age grading*, in casu de mogelijke specifieke gevoeligheid van middenleeftijdsgroepen voor standaardtaalnormen. Vandaar dat ik mij, althans primair, beperkt heb tot een vergelijking van 20- tot 30-jarigen met 60- tot 70-jarigen. Toch is het wel mogelijk ook de middenleeftijdsgroepen in de vergelijking te betrekken. Het is een goede manier om inzicht te krijgen in het precieze verloop van het proces van structuurverlies, zij het dat daarbij natuurlijk wel rekening moet worden gehouden met genoemde *age grading*. Ik heb daarom ook nog drie middenleeftijdsgroepen geselecteerd: een groep van 30 tot 40, van 40 tot 50 en van 50 tot 60 jaar. Omdat het hier een secundair doel van het onderzoek betreft (zie hfdst. 3), zijn deze groepen kleiner gehouden, wat ook nodig was gezien het tijdsbestek waarin het onderzoek moest plaatsvinden. De groepen bestonden elk uit 12 informanten, opnieuw gelijkelijk verdeeld naar aantallen mannen en vrouwen. Ook binnen deze leeftijdsgroepen heb ik voor de beide seksen gestreefd naar een spreiding van leeftijden, waarbij het gemiddelde moest uitkomen op respectievelijk 34, 44 en 54 jaar.

In totaal zijn voor het onderzoek dus 84 informanten geselecteerd. In het volgende schema is de verdeling naar aantallen gegeven.

Schema 10. Aantallen informanten per leeftijdsgroep (per sekse)

	20+	30+	40+	50+	60+	totaal
m	12	6	6	6	12	42
v	12	6	6	6	12	42
m+v	24	12	12	12	24	84

Toelichting: m = mannen, v = vrouwen, 20+ = informanten 20 tot 30 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 60+ = informanten 60 tot 70 jaar.

Een bekend nadeel van de vergelijking in schijnbare tijd is dat de periode waarover de vergelijking plaatsvindt, in het Katwijkse geval 40 jaar, kort is. Doordat

volwassenen na hun twintigste levensjaar nog wel enigszins met een taalverandering mee-evolueren, is die periode zelfs nog enigszins korter; de verandering lijkt dus minder sterk dan ze in werkelijkheid is geweest (vgl. Van Bree 1986). Door de korte vergelijkingsperiode kunnen de gemeten taalverschillen klein en daardoor minder duidelijk zijn.

Om het bezwaar van de korte vergelijkingsperiode te ondervangen is ook een vergelijking in werkelijke tijd gemaakt. Ik heb daarvoor het taalgebruik van de totale groep informanten, jongeren, middenleeftijdsgroepen en ouderen, vergeleken met het taalgebruik zoals dat door Overdiep is vastgelegd. Hiermee overbruggen we een veel langere periode. Om erachter te komen hoe lang die periode is, moest ik te weten komen uit welke tijd het dialect komt dat door Overdiep beschreven is. Zoals al in de inleiding (hfdst. 1) is opgemerkt, baseerde Overdiep zijn dialectbeschrijving op 'verhalen en vertellingen' van drie oude vissers, waarvan stenogrammen werden gemaakt door Varkevisser. Een bloemlezing uit deze verhalen staat achter in het woordenboek: Overdiep & Varkevisser 1949. Tot nu toe was niet (of nauwelijks) bekend wie de vissers waren, en dus ook niet wanneer ze geboren zijn. Als gevolg hiervan was het niet mogelijk om, conform de in het begin van deze paragraaf geformuleerde hypothese, na te gaan van welk jaar hun dialect dateert. Door middel van archiefonderzoek, waarvan een verslag in bijlage 1 is opgenomen, ben ik erachter gekomen dat het hier in werkelijkheid om vier vissers gaat, die gemiddeld in 1850 geboren zijn. Het jaar waarin de vier vissers gemiddeld 20 jaar waren en waaruit het door Overdiep beschreven dialect stamt, is dus 1870.

Voor de totale groep informanten van mijn eigen onderzoek, jongeren, middenleeftijdsgroepen en ouderen, komen we, wanneer we het gemiddelde nemen van de jaren waarover in schijnbare tijd vergeleken wordt (zie hiervoor): (1953 + 1993) : 2, uit op een Katwijks van rond 1973. Trekken we het eerstgenoemde jaargemiddelde (1870) van het laatstgenoemde (1973) af, dan komen we voor de vergelijking in werkelijke tijd uit op een periode van 103 jaar.

Of dit ook echt de werkelijke-tijdsafstand is waarover vergeleken wordt, is de vraag. Dat het onderzoek op beide meetpunten niet op een vergelijkbare wijze is verricht, brengt met zich mee dat de tijd kan worden uitgerekt of ingekrompen. Ik wil elk van deze beide effecten met een voorbeeld illustreren.

Het eerste effect, het uitrekken van de werkelijke tijd, kan optreden door het verschil in samenstelling van de te vergelijken groepen. We moeten namelijk rekening houden met de met een taalverandering mee-evoluerende volwassenen en met *age-gradings*effecten. We zouden ervan uit kunnen gaan dat beide groepen informanten, degenen die omstreeks 1870 en degenen die omstreeks 1973 gemiddeld 20 jaar waren, beide na hun twintigste levensjaar evenzeer met de taalverandering zijn meegeëvolueerd. Toch zal dat voor de eerste groep slechts in beperkte mate het geval geweest zijn. Van het midden tot het einde van de negentiende eeuw zullen de dialecten nog nauwelijks door de (zich ontwikkelende) standaardtaal zijn beïnvloed. Daar komt bij dat de eerste groep informanten pas op hoge leeftijd werd ondervraagd, wat betekent dat, ook al zou er van *age-gradings-*

verschijnselen sprake zijn geweest, zij zijn teruggevallen in de taal uit hun jeugdjaren. Omdat de tweede groep informanten wel zal zijn meegeëvolueerd met de taalverandering, lijkt de taalverandering in de betreffende periode groter dan ze in werkelijkheid is. De *age-grading*effecten bij de middenleeftijdsgroepen versterken de mate van die schijnbare taalverandering nog eens extra.

Het tweede effect, het inkrimpen van de werkelijke tijd, kan optreden doordat er verschil is in de wijze waarop het materiaal is verzameld. Overdiep baseerde zich voor zijn dialectbeschrijving vooral op spontaan taalgebruik, op de "al sprekende" vastgelegde informant (Overdiep & Varkevisser 1940: 5). In het onderhavige onderzoek gaat het om ontlokt taalgebruik c.q. taalkennis. Wat we in het heden aan ontlokt taalgebruik c.q. taalkennis meten, kan de weerspiegeling zijn van een reeds verdwenen taalgebruik dat verder terugligt in het verleden: iemand kan zijn dialect niet meer gebruiken maar er nog wel weet van hebben. De veranderingen die we meten, kunnen al eerder hebben plaatsgevonden. Dat zou betekenen dat de taalverandering in de betreffende periode kleiner lijkt dan ze in werkelijkheid is.

Of de werkelijke tijd nu wordt uitgerekt of juist ingekrompen, het is de vraag of dit voor de vergelijking van de verschillende taalcategorieën iets uitmaakt. Het gaat in de vergelijking in werkelijke tijd niet om de maat van de globale taalverandering maar om de mate waarin de verschillende taalcategorieën in verhouding tot elkaar veranderen. Als de genoemde effecten voor alle taalcategorieën gelijkelijk gelden, blijven de verhoudingen onaangetast. Op de vraag of we dit werkelijk mogen aannemen, kom ik in verband met het tweede effect in paragraaf 5.1.2.1 nog terug.

In ieder geval hoeven we niet zwaar te tillen aan nog andere verschillen die er tussen de te vergelijken groepen (die van Overdiep en die van mij) bestaan, namelijk die op het gebied van sekse, sociale of maatschappelijke klasse, en groepsgrootte: Overdiep baseerde zich op de taal van vier vissers (visser is een mannenberoep), ik baseer mij op de taal van 84 mannen zowel als vrouwen, die behalve visser ook een ander sociaal lager geklassificeerd beroep kunnen hebben (zie hierna en par. 5.2.1). Wél kunnen we ons bij het verschil in groepsgrootte nog afvragen of de kleine groep informanten waarop Overdiep zich baseerde, hem wel voldoende taalmateriaal heeft opgeleverd. Het antwoord moet bevestigend zijn. In Overdieps onderzoek werden, in ieder geval voor drie van de vier vissers (zie bijlage 1), meerdere stenogrammen per persoon gemaakt; in mijn eigen onderzoek ging het om één interview per persoon. Het aantal stenogrammen was voor Overdiep zelfs groot genoeg om op grond daarvan een beeld van de syntaxis te kunnen schetsen.

Een punt dat nog overblijft ter bespreking, is de betrouwbaarheid van de bron. De bron kan een geïdealiseerde weergave van de werkelijkheid zijn. Representeert het dialect dat Overdiep beschrijft, wel het oude dialect? Is deze bron voor het oude dialect betrouwbaar genoeg om er het dialect van nu mee te vergelijken? Bij Overdiep hoeven we daar niet bang voor te zijn. Juist uit het feit dat er stenogrammen zijn gemaakt, mogen we besluiten dat er zo nauwkeurig mogelijk genoteerd is wat er gehoord werd: Varkevisser legde de informanten 'al sprekende' vast. Overdiep op zijn beurt heeft bij zijn beschrijving van het dialect dat materiaal heel

nauwkeurig gevolgd (zie hfdst. 1). Bovendien is het materiaal afkomstig van (zeer) oude vissers. Het dialect dat zij spreken, vertegenwoordigt het dialect van het begin van de tweede helft van de negentiende eeuw. Het is een oud dialect, dat nog zeer compleet en homogeen is, een dialect waar de standaardtaal nog geen of nauwelijks vat op had. Die ouderdom van het dialect sluit de mogelijkheid en de noodzaak van idealisering uit. Maar ook al zou er idealisering hebben plaatsgevonden, dan mogen we bij Overdiep wel aannemen dat alle onderdelen er op dezelfde manier de invloed van hebben ondergaan. Er zijn in ieder geval geen aanwijzingen dat hij de onderdelen niet allemaal op dezelfde manier heeft behandeld.

Bij de keuze van de informanten heb ik geprobeerd een aantal variabelen constant te houden. Deze variabelen worden hieronder een voor een besproken.

1. *Herkomst van de informanten.* De informanten moesten geboren en getogen zijn in Katwijk aan Zee en niet lange tijd elders vertoefd hebben. Als geboren in Katwijk aan Zee werden ook beschouwd diegenen die elders, bijvoorbeeld in een van de Leidse ziekenhuizen, geboren waren en kort daarna in het dorp terechtgekomen zijn. Wat het in Katwijk aan Zee getogen zijn betreft, mochten de informanten niet langer dan vijf jaar ergens anders gewoond hebben. Bij de mannen bleef hierdoor de eventuele dienstplichtperiode buiten beschouwing. Deze zal in de meeste gevallen namelijk niet langer dan twee jaar hebben geduurd.

2. *Herkomst van de ouders van de informanten.* De informanten moesten, als het even kon, Katwijk-Zeese ouders hebben. Kwamen niet allebei de ouders uit Katwijk aan Zee, dan was het in ieder geval belangrijk dat de moeder daar wel vandaan kwam. In een traditionele samenleving als die van Katwijk aan Zee is het immers nog vooral de moeder die de kinderen opvoedt.

3. *Woonplaats.* De informanten moesten wonen in Katwijk aan Zee. Omdat veel Katwijk-Zeeërs niet meer in het oorspronkelijke zeedorp wonen, werden de grenzen daarvan, in het noorden en oosten, wat opgerekt. Het zeedorp kunnen we globaal genomen situeren tussen in het westen de Noordzee, in het noorden de Oude Rijn, in het oosten de lijn die van noord naar zuid langs het gemeentehuis loopt, over de Koningin Julianalaan, en in het zuiden de zuidduinen.[78] Voor het onderzoek werden als grenzen gehanteerd in het westen de Noordzee, in het noorden de noordduinen en het platteland en de bedrijfsterreinen gelegen tussen Katwijk en Noordwijk, in het oosten de provinciale weg, de N206, en in het zuiden de zuidduinen. De echte Katwijk-Zeeërs, om wie het in dit onderzoek draait, zijn vooral binnen deze grenzen te vinden. Met opzet spreek ik hier steeds van Katwijk-Zeeërs. In niet-Katwijk-Zeeërs zijn we in dit onderzoek niet geïnteresseerd. Daaronder vallen onder anderen de Katwijk-Binners, die vooral in het oosten, in Katwijk-Binnen, oftewel Katwijk aan den Rijn, wonen. Zij wonen wel, net als de Katwijk-Zeeërs, binnen de grenzen van de gemeente Katwijk, maar spreken niet het dialect van Katwijk aan Zee.

4. *Plaats waar men werkt.* De informanten moesten, indien zij betaald of onbetaald werk doen of deden, werken of gewerkt hebben in Katwijk aan Zee of tussen Katwijk-Zeeërs. De grenzen van het werkterrein heb ik dus wat minder strikt gehanteerd dan die van het woonterrein. In 't Heen, een industriegebied buiten Katwijk aan Zee, ten oosten van de provinciale weg, werken bijvoorbeeld veel Katwijk-Zeeërs. Zij waren te vangen onder de als tweede aangeduide groep werkenden, de Katwijkers die 'tussen Katwijk-Zeeërs' werken of gewerkt hebben. Deze toevoeging was echter vooral bedoeld voor het varende deel van de bevolking. De vissers, die hun brood niet op het land maar op zee verdienen, zijn toch zeker wel als rasechte Katwijk-Zeeërs te typeren en zouden door een te krap geformuleerd criterium buiten de boot vallen.

5. *Sociale positie.* De informanten moesten behoren tot de lagere sociale klasse. Voor de vaststelling van de maatschappelijke klasse heb ik het beroep als criterium genomen. (In het interview heb ik overigens ook naar de opleiding geïnformeerd.) De informanten moesten zo veel mogelijk zijn in te delen als handwerkslieden. Eventueel huishoudelijk werk bij de vrouwen werd hieraan gelijkgesteld. Uitgesloten van het onderzoek werden dus hoofd- of witte-boordenwerkers: onderwijzers, leraren, academici, leidinggevenden, mensen die veel voor hun werk moeten schrijven en anderen die zich in hun werk op de een of andere wijze met taal bezighouden. Ook middenstanders en winkelbedienden vielen buiten het onderzoek. In winkels wordt vaak te veel Nederlands gebruikt. Ook konden niet meedoen diegenen die te veel of te bewust met Katwijk of het Katwijks dialect bezig zijn. Er is voor de lagere sociale klasse gekozen omdat verwacht mag worden dat er in die klasse nog voldoende en spontaan dialect gesproken wordt.

6. *Beheersing van het dialect.* De informanten moesten nog redelijk en in redelijke mate Katwijks spreken. Dit is zeer moeilijk vast te stellen. De informanten moesten in ieder geval van zichzelf nog het gevoel hebben dat zij op een redelijke manier Katwijks spraken. Verder moesten ze volgens eigen zeggen het dialect nog in voldoende mate gebruiken in twee van de vijf volgende situaties die kenmerkend zijn voor het spreken van dialect: voorzover van toepassing, met de ouders, met broers of zusters, met de partner, met de kinderen en met kennissen (vrienden of vriendinnen) uit Katwijk aan Zee.

5.1.2. Het interview

5.1.2.1. Inleidende opmerkingen

Voor de toetsing van de hypothesen heb ik gekozen voor het interview. Daarbij moeten de informanten in verschillende tests vormen en zinnen produceren of beoordelen. Op die manier proberen we hun dialectgebruik en dialectkennis te achterhalen.

Het voordeel van de interviewmethode is dat zij ons, anders dan bijvoorbeeld de observerende methode, in korte tijd voldoende kwantificeerbaar materiaal ople-

vert. Het nadeel ervan is de onnatuurlijke situatie waarin het onderzoek plaatsvindt. Bij een interview zitten interviewer en geïnterviewde tegenover elkaar. De aanwezigheid van de onderzoeker kan ertoe leiden dat de informant beïnvloed wordt in zijn taalgebruik: hij zou 'netter' kunnen gaan spreken dan hij gewend is te doen. Dit probleem kan zoveel mogelijk worden ondervangen door het interview bij de informant thuis (in een informele situatie) te laten plaatsvinden. Deze situatie is het minst afwijkend van zijn normale taalgebruikssituatie en dat komt de spontaniteit ten goede. Een andere manier om tegen te gaan dat de informant te 'netjes' (te veel in de richting van de standaardtaal) gaat spreken, is deze te vragen zich zo dialectisch mogelijk uit te drukken. Maar het gevaar dat dan ontstaat, is dat de informant daarin doorschiet en 'dialectischer' gaat spreken dan hij in werkelijkheid doet. Ook de aanwezigheid van de onderzoeker zonder meer kan een dergelijk effect hebben. De informant weet dat deze komt voor zijn dialect en zal daarom extra zijn best doen om dit te laten horen.[79] Het probleem van het te dialectisch spreken kan worden ondervangen door de informant bij het afnemen van de tests niet te veel bedenktijd te gunnen.

De aanwezigheid van de onderzoeker kan dus tweeërlei effect hebben: de informant kan 'netter' of 'dialectischer' gaan spreken dan normaal. Het is de kunst hiertussen het 'juiste' midden te vinden. Maar de volmaakte interviewmethode bestaat niet.

De onnatuurlijkheid van de interviewsituatie brengt nog een ander, misschien veel fundamenteler probleem met zich mee. De informant wordt erdoor tot taalbeschouwer gemaakt. Zijn reacties zijn niet spontaan meer. We meten eerder dialectkennis dan dialectgebruik en het is de vraag in hoeverre die kennis een weerspiegeling is van het werkelijke taalgebruik. (Van Bree 1981: 25.) Het is een lastig probleem, waarvoor niet gemakkelijk een oplossing te vinden is. We zullen er bij ons onderzoek van uitgaan dat voor alle groepen informanten de verhouding dialectkennis - (werkelijk) dialectgebruik dezelfde is, zodat we de groepen met elkaar mogen vergelijken. Een apart onderzoek waarbij de interviewresultaten met het reële taalgebruik van de verschillende groepen zou worden vergeleken, zou moeten uitmaken of dit inderdaad gerechtvaardigd is.

Het hier gestelde probleem speelt ook bij de taalcategorieën die we zullen vergelijken. De verhouding dialectkennis - dialectgebruik hoeft niet voor alle taalcategorieën dezelfde te zijn. (Op dit probleem zijn we al gestuit in paragraaf 5.1.1, toen we het inkrimpingseffect van de werkelijke tijd bespraken.) Bewustzijnsverschillen kunnen hierbij een rol spelen. Bewustzijn speelt namelijk niet alleen een rol bij de dialectverwerving (zie hiervoor de uiteenzettingen in hoofdstuk 2) maar ook in de interviewsituatie. Volgens de in hoofdstuk 3 geformuleerde hypothese 1 zullen de inhoudswoorden zich sterk V-instabiel gedragen. Het is echter heel goed mogelijk dat mensen bepaalde dialectwoorden zelf nooit zullen gebruiken maar ze wel uit de mond van ouderen blijken te kennen wanneer zij expliciet daarnaar gevraagd worden. Een zekere herkenning op basis van een zeker bewustzijn lijkt dus mogelijk te zijn. Volgens dezelfde hypothese zullen de constructies zich sterk V-stabiel gedragen. Het geringe bewustzijn van deze elementen zou ech-

ter kunnen betekenen dat in dit geval de herkenning enigermate wordt belemmerd. Een vertekening van de resultaten zou het gevolg kunnen zijn, op die manier bijvoorbeeld dat het verschil tussen de inhoudswoorden en de constructies kleiner lijkt te zijn dan in werkelijkheid het geval is. Ook nu ga ik er echter van uit dat de verhouding tussen dialectkennis en dialectgebruik, in dit geval dus bij alle categorieën, ongeveer dezelfde is. Een apart onderzoek waarbij interviewresultaten met reëel taalgebruik zouden worden vergeleken, zou ook nu gewenst zijn. Bij de inhoudswoorden is overigens een correctie toegepast die daarbij goed mogelijk is: daar is namelijk zowel naar de kennis als naar het gebruik (gerapporteerd gebruik) geïnformeerd.[80] De hierboven beschreven problematiek geldt alleen voor het onderzoek in werkelijke tijd. Voor het onderzoek in schijnbare tijd geldt ze niet. Hierbij worden immers binnen de verschillende taalcategorieën leeftijdsgroepen met elkaar vergeleken. Door de verhoudingen die daaruit tevoorschijn komen, met elkaar te vergelijken wordt voor iedere taalcategorie de relatieve stabiliteit bepaald. We vergelijken dus niet gemiddelden van categorieën maar verhoudingen die daarbinnen bestaan.

5.1.2.2. Vorm en inhoud

Voor het interview heb ik mij gebaseerd op de vergelijkende grammatica die ik aan de hand van Overdiep & Varkevisser 1940 en 1949 heb samengesteld (zie hfdst. 4).[81] Bij de keuze van taalonderdelen uit de vergelijkende grammatica heb ik naar een zo groot mogelijke representativiteit gestreefd. De volgende onderdelen werden verwerkt: inhoudswoorden, lexicale fonologie, fonetiek, morfologie, functiewoorden, woordvolgordes, constructies en bijwoorden. Binnen de morfologie werden de volgende subonderdelen onderscheiden: naamvallen bij eigennamen, meervoudsvorming, verkleinwoordvorming en werkwoordsvervoeging. Bij de functiewoorden werden onderscheiden voorzetsels en wederkerende voornaamwoorden. Hieronder zal ik de vorm en de inhoud van het interview globaal bespreken. Meer in detail komen vorm en inhoud bij de bespreking van de resultaten aan de orde.

Het interview bestond uit drie soorten tests: betekenistests, waarin naar de betekenis van elementen wordt geïnformeerd, productietests, waarin de informant gevraagd wordt vormen te produceren, en acceptabiliteitstests, waarin de informant gevraagd wordt zinnen en vormen op hun correctheid te beoordelen of tussen zinnen een keuze te maken. Alle tests waren uiteraard op het Katwijks gericht.

Er waren twee betekenistests (voortaan b-tests): in de ene b-test werden in losse vorm (op fiches) inhoudswoorden afgevraagd, in de andere b-test werden in zinsverband bijwoorden afgevraagd. De productietests (voortaan: p-tests) bestonden uit een woordtest, een vertaaltest, een aanvullingstest, een vertaal- en invultest en een invultest. (In de woordtest moest de informant voor Standaardnederlandse inhoudswoorden Katwijkse equivalenten geven.) In de p-tests waren de volgende onderdelen verwerkt: het andere deel van de inhoudswoorden, de lexicale fonologie, de fonetiek, de morfologie en de functiewoorden. De acceptabiliteitstests bestonden uit een contrasttest (voortaan: c-test) en een ‘gewone’ acceptabiliteits-

test (voortaan: a-test). Bij een c-test worden items met elkaar gecontrasteerd, bij een a-test worden items willekeurig door elkaar heen (*ad random*) gegeven. In de acceptabiliteitstests waren (in de c- en a-test) de woordvolgordes en (in de a-test) de constructies verwerkt.

Het grootste gedeelte van het interview bestond uit p-tests. De p-test voor de inhoudswoorden (de woordtest) is vergeleken bij de andere p-tests (bijvoorbeeld de vertaaltest) nogal moeilijk: het is moeilijk om zonder enig houvast op grond van Standaardnederlandse woorden Katwijkse equivalenten te bedenken. Om de inhoudswoorden toch een eerlijke kans te geven heb ik ze ook nog via de (gemakkelijker) b-test afgevraagd. Om die b-test ook weer niet te zwaar te laten meetellen – de b-test bevatte twee keer zoveel items als de woordtest – worden bij de berekening van de resultaten eerst de gemiddelden van de b-test en de woordtest afzonderlijk berekend en wordt op basis daarvan het gemiddelde berekend van alle inhoudswoorden tezamen. De acceptabiliteitstests zijn toegevoegd omdat het moeilijk is om voor de woordvolgordes en constructies p-tests te bedenken die voor de informant geschikt zijn om te doen. Zo is het bijvoorbeeld niet gemakkelijk om op basis van een Standaardnederlandse constructie een Katwijkse te maken. Om die reden heb ik voor de constructies en de woordvolgordes de voorkeur gegeven aan acceptabiliteitstests.

In de vorige paragraaf (par. 5.1.2.1) hebben we ons onder andere afgevraagd of we de verschillende taalcategorieën wel met elkaar mochten vergelijken. Het ging daar om de verhouding dialectkennis - dialectgebruik, die mogelijk per taalcategorie verschilde. Het probleem speelde alleen bij de vergelijking in werkelijke tijd, niet bij die in schijnbare tijd. Dat komt doordat er bij die laatste vergelijking verhoudingen vergeleken worden. Een vergelijkbaar probleem hebben we bij de verschillende testsoorten waarmee we te maken hebben. De verschillende tests hebben namelijk niet allemaal dezelfde moeilijkheidsgraad. Het probleem speelt weer niet bij de vergelijking in schijnbare maar wel bij die in werkelijke tijd. Maar misschien is dit probleem toch minder groot dan we zouden denken. Misschien gaat het er niet in de eerste plaats om dat de tests op zichzelf genomen allemaal dezelfde moeilijkheidsgraad hebben maar dat ze dezelfde moeilijkheidsgraad hebben in relatie tot de categorie die wordt afgevraagd. We kunnen zeggen dat de op zichzelf gemakkelijke a-tests, afgenomen voor de moeilijke syntaxis, ongeveer dezelfde moeilijkheidsgraad hebben als de wat moeilijker p-tests, afgenomen voor de meeste andere, wat gemakkelijker onderdelen. Bij de inhoudswoorden hebben we weliswaar een moeilijke p-test (de woordtest), maar daartegenover staat dan weer een gemakkelijker b-test, waarmee we in het juiste midden terechtkomen. De tests per categorie zijn dus even moeilijk, althans, daar is naar gestreefd. De bijwoorden waren niet geschikt om in een p-test te verwerken. Daarom heb ik ze in een b-test afgevraagd, waarbij ik ze bovendien in zinnetjes heb aangeboden. Dit vrij moeilijke onderdeel is dus op een nogal gemakkelijke manier getest, zodat we kunnen aannemen dat de moeilijkheidsgraad vergelijkbaar is met die van de andere taalcategorieën. Door de keuze van de tests heb ik dus geprobeerd alle taalcategorieën een eerlijke en vergelijkbare kans te geven.

De tests werden in een welbepaalde en weloverwogen volgorde gepresenteerd. Om de informanten aan het interview en de interviewsituatie te laten wennen werd begonnen met de b-test waarin het om de betekenis van inhoudswoorden ging, een test die behalve als gemakkelijk ook als aantrekkelijk mag worden beschouwd. Daarna volgde de grote middenmoot van het interview, die voornamelijk uit p-tests bestond. Voor de afwisseling en om automatisme bij de beantwoording te voorkomen werden alle p-tests, op één na, gesplitst aangeboden. Omdat het voor de p-tests gewenst is dat de informant zich nog niet al te zeer bewust is van datgene waar het in het interview om gaat, zijn de acceptabiliteitstests achteraan geplaatst. Daarin wordt immers naar meer bewuste taaloordelen gevraagd. (Zie voor de verdeling en opsplitsing van tests schema 11 in de volgende paragraaf.)

De aanbieding van de tests was schriftelijk, en er werden mondelinge antwoorden verwacht.

Om de leesbaarheid van het interview te vergroten werd, voorzover het de in het Katwijks aangeboden tests betrof, de spelling uit de vergelijkende grammatica enigszins aangepast. Zo werd in *zàè* (st.ndl. *zee*) en *tàè* (st.ndl. *teen*) voor een voor de informant gemakkelijker leesbare klank *èè* gekozen. Met hetzelfde doel werden bijvoorbeeld ook hiaatdelgende tussen-*n*'s, en sjwa's die optreden als svarabhaktivocaal, weggelaten. Soms werd een (al aangepast gespelde) Katwijkse vorm verduidelijkt door een toevoeging tussen haakjes. Dit kon een aanvulling op de spelling zijn, zoals in *boo(d)schoppe* 'boodschappen' of *(n)iet* 'niet' te zien is, maar ook een meer omvattende uitleg. Zo werd bij het zinnetje *lààt 'r dat nog?* tussen haakjes de verduidelijking *lààt = ligt* gegeven. Maar het was natuurlijk wel de bedoeling dat het aangeboden materiaal zoveel mogelijk een Katwijkse indruk bleef maken. Om de leesbaarheid ook in letterlijke zin te vergroten werd het interview aan de informant aangeboden in letters van een ruim formaat (14 punts Times) met daaromheen veel tekstwit.

Bij de p-tests werd, behalve bij de woordtest, telkens expliciet gezegd 'zo Katwijks mogelijk' te antwoorden. Dit stond ook boven de tests vermeld. Om echter te voorkomen dat de informant té dialectisch zou reageren, is ervoor gezorgd dat deze niet te veel tijd kreeg om te antwoorden.

Aan het eind van het interview werden de personalia opgenomen en een aantal persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen gesteld (zie bijlage 2).

De interviews, die ongeveer één uur in beslag namen, vonden plaats bij de informanten thuis, dus in een informele situatie, en werden opgenomen op band. De opnames werden gemaakt met een Sony TCM-R3 cassetterecorder met externe Sony ECM-F8 microfoon.

5.1.2.3. Opbouw

Omdat het interview de bedoeling heeft om hypothesen te toetsen, worden deze hier nog een keer herhaald. Daarna geef ik in een schema de opbouw van het interview.

Hypothese 1 (algemeen): Het proces van structuurverlies in het Katwijks verloopt volgens de volgende (V-)stabiliteitshiërarchie, van meer naar minder stabiel: fonetiek - functiewoorden (gebruik) / constructies (gebruik) - woordvolgordes - bijwoorden (gebruik en vorm) / lexicale fonologie - morfologie (gebruik en vorm) - inhoudswoorden (vorm).

Voor de toetsing van de 'overkoepelende' hypothese 1 was het nodig dat in het interview de items per taalcategorie in voldoende mate voorkwamen en voldoende gevarieerd werden aangeboden.

Hypothese 2 (steun regionale omgeving): Elementen die gesteund worden door hun regionale omgeving, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die niet gesteund worden door hun regionale omgeving.

Hypothese 3 (frequentie): Elementen die (meer) frequent voorkomen, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die niet (of minder) frequent voorkomen.

Omdat het er in feite voor het Katwijks op neer komt dat we binnen de factor structurele eenvoud alleen doorzichtigheid toetsen, is hypothese 4 geherformuleerd (vgl. hfdst. 3 en zie par. 4.1.4):

Hypothese 4 (doorzichtigheid): Elementen die doorzichtig zijn, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die niet doorzichtig zijn.

Hypothese 5 (afwezigheid concurrentie): Elementen die geen concurrentie van andere elementen ondervinden, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die wel concurrentie van andere elementen ondervinden.

Hieronder geef ik in een schema de opbouw van het interview. Hierin is te zien in welke (sub)onderdelen en met welke tests de hypothesen getoetst zijn. Hypothese 1, die betrekking heeft op alle (hoofd)onderdelen, heb ik in het schema achterwege gelaten. Ook enkele additionele hypothesen, die een rol spelen bij specifieke onderdelen, laat ik hier onvermeld. Voor het werkelijke interview, zij het in geconcentreerde vorm, verwijs ik naar bijlage 2.

Schema 11. Opbouw van het interview en te toetsen hypothesen (met uitzondering van hypothese 1)

blad	interview(sub)onderdeel	test	hypothesen
(1)	inhoudswoorden (01), 14 items	b-test	
	inhoudswoorden (02), 7 items	woordtest	
2	lexicale fonologie I (03), 41 items	vertaaltest	2, 3
	fonetiek I (03), 14 items	vertaaltest	3
3	meervoudsvorming I (04), 3 items	aanvullingstest	4
	verkleinwoordvorming I (05), 3 items	aanvullingstest	2
4	lexicale fonologie II (06), 43 items	vertaaltest	2, 3
	fonetiek II, (06), 9 items	vertaaltest	3
	naamvallen bij eigennamen (06), 2 items	vertaaltest	3
5	meervoudsvorming II (07), 3 items	aanvullingstest	4
	verkleinwoordvorming II (08), 3 items	aanvullingstest	2
6	lexicale fonologie III (09), 37 items	vertaaltest	2, 3
	fonetiek III (09), 2 items	vertaaltest	3
	naamvallen bij eigennamen (09), 3 items	vertaaltest	3
7	meervoudsvorming III (10), 3 items	aanvullingstest	4
	verkleinwoordvorming III (11), 3 items	aanvullingstest	2
8	werkwoordsvervoeging I (12), 8 items	vertaal- en invultest	2, 3, 4, 5
9	meervoudsvorming IV (13), 3 items	aanvullingstest	4
	verkleinwoordvorming IV (14), 3 items	aanvullingstest	2
10	werkwoordsvervoeging II (15), 8 items	vertaal- en invultest	2, 3, 4, 5
11	meervoudsvorming V (16), 3 items	aanvullingstest	4
	verkleinwoordvorming V (17), 3 items	aanvullingstest	2
12	werkwoordsvervoeging III (18), 8 items	vertaal- en invultest	2, 3, 4, 5
13	woordvolgordes (19), 4 items	c-test	2
14	wederkerende voornaamwoorden (20), 2 items	invultest	2
	voorzetsels (20), 6 items	invultest	2
15-16	gebruik van constructies (21), 11 items	a-test	2
	woordvolgordes (21), 9 items	a-test	2
	bijwoorden (21), 5 items	b-test	

Toelichting: Onder 'blad' is gegeven het nummer van het interviewblad waarop een betreffend interview(sub)onderdeel c.q. betreffende test staat afgedrukt (het nummer van het eerste blad staat tussen haakjes omdat de inhoudswoorden op fiches werden aangeboden). Onder 'interview(sub)onderdeel' is gegeven het interview(sub)onderdeel, tussen haakjes het nummer van het interview(sub)onderdeel, en het aantal items dat in het betreffende interview(sub)onderdeel getoetst is (wanneer een interview(sub)onderdeel is gesplitst, zijn de verschillende delen met Romeinse cijfers aangegeven). Onder 'test' is de gebruikte testsoort aangegeven (als geen afkorting gebruikt is, is een p-test bedoeld). Onder 'hypothesen' staan, voorzover van toepassing, met cijfers de binnen een betreffend interview(sub)onderdeel te toetsen hypothesen vermeld (de vermelding van hypothese 1, waarbij alle onderdelen en subonderdelen betrokken waren, is achterwege gelaten): 2 = steun regionale omgeving, 3 = frequentie, 4 = doorzichtigheid, 5 = afwezigheid concurrentie.

5.2. Uitvoering

5.2.1. Het zoeken van de informanten

Zoals in de opzet in paragraaf 5.1.1 is vermeld, waren voor het onderzoek 84 interviews nodig. Om tot dit aantal te komen moesten er 138 worden afgenomen. De 84 interviews die overbleven, kunnen als de meest zuivere worden beschouwd. De 54 niet gebruikte interviews vielen af om verschillende redenen: ten eerste omdat de informanten achteraf niet aan de selectiecriteria bleken te voldoen, ten tweede omdat de interviews in bepaalde onderdelen niet goed verliepen, en ten derde omdat de leeftijd van de informant tot een verkeerd groepsgemiddelde leidde.

Wat betreft de keuze van de informanten waren er twee variabelen waarbij gevarieerd is: leeftijd en sekse. Zoals bij de bespreking van de opzet is opgemerkt, heeft echter alleen de leeftijd in het onderzoek een rol gespeeld. De variabele sekse diende alleen om de leeftijdsgroepen qua samenstelling vergelijkbaar te houden.

Binnen de vijf leeftijdsgroepen (20+, 30+, 40+, 50+, 60+) heb ik steeds per sekse gestreefd naar een zo goed mogelijke spreiding van leeftijden, waarbij de gemiddelden (zowel per sekse als per leeftijdsgroep) moesten uitkomen op respectievelijk 24, 34, 44, 54 en 64 jaar. Uiteindelijk is het redelijk gelukt om voor iedere leeftijdsgroep tot een redelijke leeftijdsspreiding en een redelijk leeftijdsgemiddelde te komen: zie bijlage 3.[82]

Verder waren er een aantal variabelen die ik constant gehouden heb. Hieronder gaan we na in hoeverre de 84 informanten die mochten blijven meedoen, aan de in deze variabelen geïmpliceerde criteria beantwoordden.

1. *Herkomst van de informanten.* De informanten moesten geboren en getogen zijn in Katwijk aan Zee. Alle 84 informanten waren daar inderdaad geboren. Als zodanig werden ook beschouwd diegenen die elders geboren waren en kort daarna in het dorp terechtgekomen waren. Wat betreft het getogen zijn in Katwijk aan Zee had ik als eis gesteld dat iemand niet langer dan vijf jaar buiten het dorp gewoond mocht hebben. Van alle informanten was er één vrouw van 45 jaar die niet helemaal aan deze eis voldeed. Vanaf haar 22e jaar had ze acht jaar in Katwijk aan den Rijn gewoond. Maar ondanks haar tijdelijke verblijf buiten het dorp was ze altijd een Katwijk-Zeese gebleven, wat ook aan haar taalgebruik te horen was.

2. *Herkomst van de ouders van de informanten.* De informanten moesten zoveel mogelijk Katwijk-Zeese ouders hebben. Wanneer niet beide ouders uit Katwijk aan Zee afkomstig waren, moest daar toch in ieder geval de moeder vandaan komen. De meeste informanten voldeden aan deze eis: van het merendeel van de informanten kwamen allebei de ouders uit Katwijk aan Zee, van vier informanten was het alleen de moeder die daar vandaan kwam. Ook waren er vijf informanten van wie alleen de vader uit het zeedorp kwam, en de moeder van elders. Toch was aan deze informanten niet te horen dat zij door een (oorspronkelijk) niet-Katwijkse moeder waren opgevoed. Voor drie van de vijf was dat ook niet verwonderlijk,

omdat de moeder alleen in de (zeer) vroege jeugdjaren in een andere plaats had verbleven. Voor de andere twee had de opvoeding door een niet-Katwijkse moeder wel gevolgen kunnen hebben, maar ook aan deze informanten was niet te horen door wie zij waren opgevoed, zodat ik allevijf de informanten uiteindelijk toch heb kunnen meetellen voor het onderzoek.

3. *Woonplaats*. De informanten moesten wonen in Katwijk aan Zee, en wel binnen de daarvoor aangegeven grenzen. Alle 84 informanten beantwoordden aan dit criterium.

4. *Plaats waar men werkt.* Alle informanten die betaald of onbetaald werk deden of hadden gedaan, moesten werken of hebben gewerkt in Katwijk aan Zee of tussen Katwijk-Zeeërs. Onder de informanten voor wie de toevoeging 'tussen Katwijk-Zeeërs' bedoeld was (zie par. 5.1.1), waren er inderdaad een aantal vissers. Het vinden van informanten die werkten (of hadden gewerkt) in Katwijk aan Zee of tussen Katwijk-Zeeërs, leverde vooral bij de jongeren problemen op: veel jongeren werken buiten het dorp of tussen anderssprekenden.

5. *Sociale positie*. De informanten moesten behoren tot de lagere sociale klasse. Voor de vaststelling daarvan werd het beroep als criterium genomen. De informanten moesten zoveel mogelijk zijn in te delen als handwerkslieden. Eventueel huishoudelijk werk bij de vrouwen werd hieraan gelijkgesteld.

Ook het vinden van informanten uit de lagere sociale klasse leverde bij de jongeren problemen op. De jongeren zijn eerder en vaker hoog opgeleid dan de ouderen. Ze zitten daardoor vaak ook in een hogere beroepsgroep. Op dertien uitzonderingen na is het toch gelukt om informanten te vinden uit de lagere beroepsgroep. De uitzonderingen waren op de volgende wijze over de leeftijdsgroepen verdeeld: drie informanten in de groep 20+, vier in de groep 30+, vier in de groep 40+ en twee in de groep 50+. Op vier na, twee in de groep 20+, één in de groep 40+ en één in de groep 50+, ging het steeds om beroepen die men vroeger had uitgeoefend. In geen van de gevallen was er sprake van een duidelijk mindere dialectbeheersing die aan het beroep van deze informanten zou kunnen worden toegeschreven, zodat ik hen kon meetellen voor het onderzoek. Van vrijwilligerswerk heb ik bij de bepaling van de sociale positie steeds afgezien. Voor details zie bijlage 4.[83]

6. *Beheersing van het dialect.* Dit bleek het lastigste selectiecriterium te zijn. Om mee te kunnen doen met het onderzoek moesten de informanten nog redelijk en in redelijke mate Katwijks spreken. De informanten moesten in ieder geval van zichzelf het gevoel hebben dat zij het dialect nog op een redelijke manier spraken. Verder moesten zij het dialect nog in voldoende mate gebruiken in twee van de vijf volgende situaties die kenmerkend zijn voor het spreken van dialect: voorzover van toepassing, met de ouders, met broers of zusters, met de partner, met de kinderen en met kennissen (vrienden en vriendinnen) uit Katwijk aan Zee.

Om na te gaan in hoeverre de informanten aan het selectiecriterium beantwoordden, waren bij de persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen op het eind van het interview een aantal controlevragen (vraag 15 tot en met 21) opgenomen (zie bijlage 2; voor de uitkomsten zie bijlage 5 en 6). Vraag 15 had betrekking op het eerste deel van het criterium. Het was de meest directe controlevraag. Gevraagd werd of de informant van zichzelf nog het gevoel had op een redelijke manier Katwijks te spreken. Van de 84 informanten waren er 80 die op deze vraag een positief antwoord gaven en 4 die vonden dat zij het dialect niet meer goed of niet meer voldoende beheersten: twee informanten uit de groep 20+, één informant uit de groep 30+ en één uit de groep 40+. De beheersing van het dialect van deze vier informanten kon toch als positief worden beoordeeld, zodat ik ze heb meegeteld voor het onderzoek. De vragen 17 tot en met 21 hadden betrekking op het tweede deel van het criterium. In deze vragen werden de informant de vijf kenmerkende situaties voorgelegd waarin dialect gesproken wordt, achtereenvolgens: met de ouders, met broers of zusters, met de partner, met de kinderen en met kennissen (vrienden of vriendinnen) uit Katwijk aan Zee. Om mee te mogen doen met het onderzoek, en voorzover van toepassing, moesten de informanten het dialect dus nog in minstens twee van de vijf situaties gebruiken. Alle informanten op drie na bleken aan deze eis te voldoen. De uitzonderingen zijn één informant uit de groep 20+ en twee informanten uit de groep 40+. Twee van deze drie gebruikten het dialect in geen van de vijf situaties meer (bij een van die twee gold de situatie waarin met de kinderen dialect gesproken wordt, als niet van toepassing), één informant, uit de groep 40+, gebruikte het dialect alleen nog in de situatie waarin met de ouders gesproken wordt. Laatstgenoemde informant is van deze drie de enige die ook vraag 15 ontkennend heeft beantwoord. Alledrie de informanten bleken echter nog zo goed op de hoogte te zijn van het dialect dat ik ze heb meegeteld voor het onderzoek. (Van een van hen heb ik dat dus ook al bij vraag 15 geconstateerd.)[84]

In vraag 16 werd de vraag naar de situaties waarin dialect gesproken wordt, nog in het algemeen gesteld. Ze diende ter inleiding op de vragen 17 tot en met 21. De antwoorden op deze vraag waren zo uiteenlopend dat er moeilijk wat mee te doen is. De antwoorden zullen misschien ook niet altijd even volledig zijn: er zullen best wel situaties zijn die de informant vergeet te noemen. De meeste informanten zeiden het dialect te gebruiken tussen Katwijkers, bij familie, thuis of op het werk. Niet geheel onverwacht was dat het vooral de ouderen waren die zeiden het dialect 'altijd' te gebruiken. Om bovenvermelde bezwaren heb ik van de antwoorden op deze vraag geen gebruik gemaakt.[85]

Zoals uit het bovenstaande blijkt, zijn de van tevoren vastgestelde selectiecriteria vooral een leidraad geweest. Als er afwijkingen van de criteria waren, heb ik per geval bekeken of die afwijkingen niet zodanig waren dat de informanten uit mijn bestand moesten worden verwijderd.

Een andersoortige controlevraag is nog vraag 14: 'Leest u weleens iets in het Katwijks? Zo ja, wat?' Uit de antwoorden op deze vraag is niet gebleken dat er onder

de informanten mensen waren die heel intensief met het Katwijks dialect bezig waren.[86]

Voor het zoeken van de informanten maakte ik gebruik van een groot aantal contactpersonen, in het algemeen mensen die goed thuis zijn in de Katwijkse samenleving: familie en kennissen van mijzelf, leden van de historische vereniging 'Oud Katwijk' en informanten die ik tijdens het interviewen leerde kennen (en die dus zelf al informant geweest waren). De contactpersonen werden geïnstrueerd door middel van een instructievel, waarin in gewone, alledaagse taal werd aangegeven welke informanten ik zocht.

Het zoeken van de ouderen leverde de minste problemen op: de meesten nemen geen deel meer aan het arbeidsproces en hebben daardoor alle tijd om aan het interview deel te nemen. Daarbij speelt ook een rol dat het dialect voor hen nog altijd iets vanzelfsprekends is, iets wat bij hen hoort. De middenleeftijders, maar vooral de jongeren waren soms moeilijker tot een interview te bewegen. Meestal kwam dat doordat zij zelf van mening waren het dialect helemaal niet meer te spreken. Maar deden ze eenmaal mee, dan bleek het met hun kennis en gebruik van het dialect nog niet zo slecht gesteld te zijn.

Al met al is de interviewperiode bijzonder vlot verlopen. Oorspronkelijk waren er drie maanden voor het interviewen uitgetrokken, maar het is mij gelukt om ruimschoots binnen die termijn te blijven (zie par. 5.2.2). Ik dank dat mede aan de niet-aflatende inzet van alle mensen die voor mij op zoek waren.

5.2.2. Het afnemen van het interview

De interviews werden afgenomen in een aaneengesloten periode, die liep van 10 november 1997 tot en met 28 januari 1998. Omdat de meeste van de 84 (bruikbare) interviews in 1997 werden afgenomen: 61, tegen 23 in 1998, is dat jaar als interviewjaar aangehouden. Een aaneengesloten interviewperiode is belangrijk omdat zo minder de gelegenheid gegeven wordt dat informanten elkaar inlichten. Contactpersonen en informanten die nieuwe informanten aanbrachten, kregen de opdracht om over de inhoud van het interview geen mededelingen te doen en alleen te zeggen dat het over het Katwijks ging.

Om het interview uit te proberen werden bij vier oudere Katwijkers, mannen en vrouwen van 60 tot 70 jaar, proefinterviews afgenomen. Ook werd de leden van de begeleidingscommissie (die het onderzoek begeleidden) om commentaar op het interview gevraagd. Nadat een aantal aanpassingen waren aangebracht – het interview werd onder andere flink ingekort en bij de meervouds- en verkleinwoordvorming werden cijfers door telwoorden vervangen (zie noot 125 en par. 5.4.4.3.1) –, konden, na de definitieve vaststelling van het interview, de eigenlijke interviewwerkzaamheden beginnen.

De interviews werden door mijzelf afgenomen.[87] Voordat een interview werd afgenomen, vertelde ik de informant dat het daarin om het Katwijks ging en dat er dus gewoon Katwijks kon worden gesproken. Later, in de tests, werd, via de instructies daarboven, de overgang naar 'zo Katwijks mogelijk' gemaakt. Om de informanten

op hun gemak te stellen legde ik uit dat ik zelf ook een Katwijker was,[88] en paste ik mijn spraak aan in de richting van het dialect, onder andere door de Hollandse vormen *kenne*, *legge* en *effe* in plaats van de Standaardnederlandse vormen *kunnen*, *liggen* en *even* te gebruiken en hen zoveel mogelijk met *je* (of *jij*) aan te spreken (de beleefdheidsvorm is minder gebruikelijk in het dialect). Deze overigens geringe aanpassingen kunnen het 'zo Katwijks mogelijk' spreken bevorderd hebben.[89]

De interviews werden volgens plan bij de informanten thuis afgenomen. Hiervan ben ik één keer afgeweken, toen ik drie informanten in een visrokerij heb geïnterviewd.

De interviews werden opgenomen op band. Om de privacy van de informanten te waarborgen werd aan het begin van de band een nummer ingesproken en werd de band bij het opnemen van de personalia (tijdelijk) stopgezet.

Voor het interview was één uur uitgetrokken. Gemiddeld was dat ook wel de tijd die voor het interview nodig was, maar de ouderen deden er vaak wat langer over dan de jongeren.

In het algemeen werd het interview niet moeilijk gevonden. Het interview zat zo in elkaar dat iedereen, van jong tot oud, in staat was om de tests te doen. Alleen met de werkwoordsvervoegingstest konden de ouderen, maar ook wel de informanten uit de middenleeftijdsgroepen nog weleens moeite hebben. De moeilijkheid in deze test zat hem waarschijnlijk hierin dat er twee 'handelingen' tegelijkertijd moesten worden verricht: het vertalen van de (aangeboden) Standaardnederlandse infinitief en het invullen van de (juiste) vervoegde vorm (in deze of de omgekeerde volgorde). Bij de jongeren waren er soms problemen met de aangeboden items in de meervoudsvormingstest. Wanneer zij de Katwijkse substantieven niet begrepen, gaf ik, zonodig via een omweg, daarbij de betekenis. Bij *kegge* bijvoorbeeld vertelde ik dat het om een paaltje ging, of een wig, waarmee een deur wordt vastgezet, bij *tèè* of *schoe* legde ik uit dat het om iets ging dat aan de voet zit.

Het 'zo Katwijks mogelijk' spreken was tijdens het gehele interview steeds een punt van aandacht. Sommige informanten, vooral de jongeren, maar ook die uit de middenleeftijdsgroepen, moesten hier bij tijd en wijle aan herinnerd worden. Bij de ouderen ging het Katwijks spreken eigenlijk vanzelf.

5.3. Resultaten – algemeen

5.3.1. Interpretatie van de resultaten

5.3.1.1. Norm

Bij de interpretatie van de resultaten is het van belang dat we ons goed realiseren wat de norm is waaraan we de reacties van de informanten afmeten. Die norm is het oude Katwijks dat beschreven is in Overdiep & Varkevisser 1940 en 1949, en dat in dit boek is neergelegd in de vergelijkende grammatica in hoofdstuk 4. Zoals we in paragraaf 5.1.1 gezien hebben, kan dat oude Katwijks als het Katwijks van 1870 beschouwd worden.

Van het oude, oorspronkelijke dialect werd nagegaan hoeveel er nog bij de verschillende leeftijdsgroepen, jongeren, middenleeftijdsgroepen en ouderen, van is terug te vinden. Voor de vergelijking in schijnbare tijd werden vervolgens de uitkomsten van de jongeren (20 tot 30 jaar) gedeeld door die van de ouderen (60 tot 70 jaar) (= J:O). Voor de vergelijking in werkelijke tijd werd het gemiddelde berekend van alle leeftijdsgroepen tezamen (= G). (Zie voor details paragraaf 5.3.2.)

Duidelijk moet zijn dat voor de vaststelling van de veranderingen in het dialect niet de ouderen als norm worden genomen. Zou namelijk, in het geval de ouderen de norm waren, aan een jongere een vorm bekend zijn, die er bij geen van de ouderen meer uitkomt, dan zou deze vorm niet meegeteld mogen worden. Gaan we uit van een gemeenschappelijke norm waaraan de reacties van de onderscheiden leeftijdsgroepen, jongeren, middenleeftijdsgroepen en ouderen, worden afgemeten, dan ontstaat dit probleem niet. Een verhouding jong gedeeld oud van 0.5 betekent dus niet dat de jongeren nog gemiddeld de helft kennen van de aan de ouderen bekende vormen maar dat van de in de bronnen gevonden vormen de ouderen er twee keer zoveel weten als de jongeren.

5.3.1.2. Analyse

Er zijn vormen die helemaal aan de (oude) Katwijkse dialectnorm beantwoorden en er zijn daartegenover vormen die helemaal aan de standaardtaalnorm beantwoorden. Bij de interpretatie van de resultaten moeten we er echter rekening mee houden dat de informant ook vormen produceert die noch aan de ene noch aan de andere norm beantwoorden: hyperdialectismes, pseudodialectismes en compromisvormen. We hebben deze vormen eerder besproken in paragraaf 2.2. De vormen kwamen ook in mijn interviewmateriaal voor. Van een hyperdialectisme was sprake in het geval van de in de vertaaltest geproduceerde vorm *miestal* voor st.ndl. *meestal*. Het Katwijks heeft *màèstal*. Het optreden van de vorm *miestal* is hieruit te verklaren dat de correspondentie st.ndl. *ee* - kw. *ie* ook is toegepast in een geval waarbij dat gezien vanuit de oude Katwijkse norm niet had mogen gebeuren.[90] Een voorbeeld van een pseudodialectisme was de meervoudsvorm *skoes* voor kw. *skoen* (st.ndl. *schoenen*). Het Katwijkse enkelvoud is *skoe*. Het op grond van de oude dialectnorm verwachte meervoudssuffix *-n* is vervangen door een ander in het dialect mogelijk meervoudssuffix, *-s*. We vinden dat laatste suffix onder andere terug in kw. *krebbes* (st.ndl. *kribben*), bij het enkelvoud *krebbe*, en in *vlagges* (st.ndl. *vlaggen*), bij het enkelvoud *vlagge*. Een compromisvorm die ik ben tegengekomen, was *krien* voor het Katwijkse inhoudswoord *kreen*, het verwachte equivalent van st.ndl. *proper*, *kieskeurig*, *zuiver*, *hygiënisch*. De vorm kan beschouwd worden als een compromis tussen kw. *kreen* en st.ndl. *clean* (leenwoord uit het Engels).

Naast hyperdialectismes, pseudodialectismes en compromisvormen kunnen er ook nog hollandismes in het dialect voorkomen, vormen die niet overeenkomen met het Standaardnederlands of het Katwijks maar afkomstig moeten zijn uit het omringende Hollandse dialect. Een voorbeeld uit het interviewmateriaal hebben we, binnen de lexicale fonologie, in het optreden van *klàààine*, met *àài*, voor st.ndl. *kleine*, met *ei*. Het Katwijks heeft hier *klààne*, met *àà*. Het Hollands heeft in alle gevallen *àài*

voor st.ndl. *ei*. Het optreden van de *àài* in *klààine* kan dus uit Hollandse invloed worden verklaard. Omdat *àài* voor *ei* in andere gevallen wel voorkomt in het Katwijks, bijvoorbeeld in *ààiland*, zouden we deze vorm ook als pseudodialectisme kunnen opvatten. We moeten deze (recente) hollandismes niet verwarren met die vormen die we in de vergelijkende grammatica (hfdst. 4) als algemeen Hollands hebben aangeduid. Laatstgenoemde vormen, die naast relictvormen voorkomen, zijn al langer geleden in het Katwijks terechtgekomen. Ze worden dan ook door Overdiep als vormen van het oude Katwijks beschreven. Bij de hollandismes gaat het om vormen die niet bij Overdiep & Varkevisser 1940 en 1949 vermeld zijn, en dus geen deel uitmaken van het oude Katwijks, maar uit mijn interviewmateriaal tevoorschijn kwamen.

5.3.2. Verwerking van de resultaten

Bij de p-tests werd een vorm die beantwoordde aan de oude dialectnorm met 1 punt gewaardeerd en een vorm die daar niet aan beantwoordde met 0 punten. Meestal is dat dan een standaardtaalvorm. In de woordtest werden 0 punten gegeven wanneer de informant geen of een onjuist Katwijks equivalent gaf. Zowel in de p-tests als in de woordtest werden aan hyperdialectismes, pseudodialectismes, compromisvormen en hollandismes 0.5 punten toegekend. In de b-tests is 1 punt toegekend wanneer bij een aangeboden Katwijks inhoudswoord of bijwoord afgemeten aan de oude dialectnorm de juiste betekenis werd gegeven en zijn 0 punten toegekend wanneer niet de juiste betekenis werd gegeven. Er werden 0.5 punten gegeven wanneer de gegeven betekenis in de buurt van de bronbetekenis kwam maar niet helemaal goed was. Bij de inhoudswoorden is ook steeds naar het gebruik van de betreffende dialectvormen geïnformeerd. Gaven de informanten te kennen dat ze de betreffende Katwijkse vorm nog gebruikten, dan werd de al behaalde score verdubbeld.[91] In de a-test werd voor iedere goedgekeurde zin 1 punt toegekend en werden voor een zin die afgekeurd werd, 0 punten toegekend. Ook in dit geval is aan tussenvormen nog een halve punt toegekend. In de c-test werden de gemaakte keuzes met 1 punt gehonoreerd.

Voor de berekening van de dialectscores werden telkens per leeftijdsgroep per item de punten bij elkaar geteld. Het maximale aantal punten dat per item behaald kon worden, was, overeenkomstig het aantal informanten, 24 zowel voor de groep ouderen als voor de groep jongeren, 12 per middenleeftijdsgroep en 84 voor de totale groep (alle leeftijdsgroepen samen). De percentages per leeftijdsgroep per item werden berekend over de maximaal mogelijke score minus de gevallen 'niet van toepassing' (het zogeheten potentieel N). Voor de totaalscores van een bepaald onderdeel of groep van items werden de reële getallen van de items bij elkaar opgeteld, op basis waarvan de percentages werden berekend. Ter bepaling van het dialectverlies in schijnbare tijd werden de percentages van de jongeren gedeeld door die van de ouderen, ter bepaling van het dialectverlies in werkelijke tijd werd het percentage van de totale groep bepaald door van de percentages van de leeftijdsgroepen het gemiddelde te berekenen. Om een evenwichtig beeld te krijgen heb ik dus alle leeftijdsgroepen hiervoor even zwaar laten meetellen.

Voorzover ik de statistiek in mijn onderzoek heb betrokken, heb ik gebruik gemaakt van de chi-kwadraattoets en de Spearman-ranktoets. De chi-kwadraattoets heb ik toegepast wanneer een bepaalde leeftijdsgroep tegen de verwachting in hoger uitkomt dan een oudere leeftijdsgroep. Om redelijke aantallen items te houden heb ik me hierbij beperkt tot de uiteindelijke totaalscores van onderdelen en subonderdelen (soms uitgesplitst naar test). Verder heb ik de chi-kwadraattoets, maar nu consequent, ook toegepast bij de vergelijking van de totaalscores van alle leeftijdsgroepen tezamen in die gevallen waarin de secundaire factoren worden getoetst. Het betreft hier uiteraard alleen de uitkomsten voor G en niet die voor J:O.[92] Voorzover het om correlaties gaat, heb ik de Spearman-ranktoets toegepast. De grens voor significantie leggen we, volgens de gebruikelijke praktijk, bij vijf procent. Zowel bij de chi-kwadraat- als bij de Spearman-ranktoets heb ik eenzijdig getoetst. Bij de chi-kwadraattoets bleef het aantal vrijheidsgraden tot één beperkt. Het is niet de bedoeling om met de statistiek aan resultaten die niet significant zijn, geen enkele waarde toe te kennen, maar wel om een schifting aan te brengen in resultaten die zeker en resultaten die minder zeker zijn.

5.4. Resultaten per onderdeel

Hieronder worden in afzonderlijke paragrafen de resultaten van het onderzoek besproken. Per onderdeel of subonderdeel wordt telkens eerst de opzet gegeven van die delen van het interview die daarop betrekking hebben, en worden vervolgens de resultaten gegeven. De volgorde waarin de onderdelen worden gepresenteerd, is zoveel mogelijk de volgorde uit het interview. Voor onderdelen die in het werkelijke interview werden gesplitst, verwijs ik naar schema 11.

Bij ieder onderdeel of subonderdeel is aangegeven welke hypothese c.q. hypothesen er wordt of worden getoetst. Achter ieder item staat, in de meeste gevallen alleen wanneer dit voor het eerst genoemd wordt, voorafgegaan door een kleine letter i, een cijfercode die correspondeert met de plaats in het werkelijke interview (in bijlage 2): het eerste getal, voor de punt, geeft het interview(sub)onderdeel aan, het tweede, erna, het regel-, zins- of woordnummer. De items zijn gegeven in de (aangepaste) spelling waarin ze aan de informanten zijn aangeboden. Waar passend, is, ter verduidelijking of verklaring van de aangeboden items, voorafgegaan door de afkorting VGR, tussen haakjes de 'oorspronkelijke' spelling uit de vergelijkende grammatica toegevoegd. (Zie par. 5.1.2.2.)

5.4.1. Inhoudswoorden

(hypothese 1: algemeen)

5.4.1.1. Opzet

De inhoudswoorden gebruik ik alleen voor de toetsing van hypothese 1. Met het oog daarop heb ik een aantal willekeurige gevallen geselecteerd. Bij de selectie is geen rekening gehouden met frequentieverschillen en verschillen in steun van de regionale omgeving. Doorzichtigheid speelt bij de inhoudswoorden geen rol:

we hebben met losse, individuele gevallen te maken. Ook concurrentie is niet van toepassing.

Ter toetsing werden op fiches 21 woorditems aangeboden (één woord of woordgroep per fiche), verdeeld over twee soorten tests, een b-test en een p-test (woordtest). Als extra werd bij alle 21 woorden naar het gebruik[93] ervan geïnformeerd. Bij de keuze van de woorden is gevarieerd naar grammaticale klasse en gebruikssfeer. Om alle informanten een redelijke kans te geven om te scoren zijn (visserij)vaktermen en woorden voor verdwenen of verdwijnende zaken vermeden.

a. In de b-test werden de volgende veertien Katwijkse woorden aangeboden. Bij ieder woord werd naar de betekenis en vervolgens naar het gebruik ervan geïnformeerd. Zelfstandige naamwoorden zijn hier zónder maar werden in het werkelijke interview voor een beter begrip mét een onbepaald lidwoord gegeven (zie bijlage 2).

(1) *gneuzele* 'stilletjes ergens komen neuzen' (i 01.01)
(2) *lengze* 'zaniken, zeuren, dreinen', gezegd van een kind (i 01.02)
(3) *spok* 'grote hoeveelheid, grote groep, troep (mensen bijvoorbeeld)' (i 01.03)
(4) *legje* 'slaapje, dutje' (i 01.04)
(5) *knip* 'janhagel', een soort koekjes (i 01.05)
(6) *ienzaemelijk* (VGR *ienzaemeləк*) 'solidair, eensgezind, met zijn allen' (i 01.06)
(7) *schis* (VGR *skis*)[94] 'vlug en snel, ineens, schichtig, schuw, bang, onverwachts, eigengereid, kortaf' (i 01.07)
(8) *schrengze* (VGR *skrengze*) 'schrappen met een mes (of krijt) over een bord, waarbij een doordringend geluid wordt voortgebracht; schuren' (i 01.08)
(9) *sissendere* (VGR *sissəndere*) 'een ruzie sussen, bijleggen' (i 01.09)
(10) *kule* 'schuilen' (i 01.10)
(11) *snersje* 'klein beetje' (i 01.11)
(12) *dagge*, *morsdagge* 'stout kind', 'kind dat morst' (i 01.12), (beide woorden werden aangeboden, het tweede ter verduidelijking van het eerste)
(13) *bezwauw* 'begrip, benul (van iets hebben)' (i 01.13)
(14) *dòònig* (VGR *dàònəg*) 'klam, vochtig', gezegd bijvoorbeeld van wasgoed dat nog vochtig aanvoelt als men het tegen de wang houdt (i 01.14)

b. In de woordtest werden zeven Standaardnederlandse woorden of woordgroepen aangeboden met de opdracht het Katwijkse equivalent te noemen, een impliciete vraag naar de bekendheid met de Katwijkse vorm. Indien het juiste Katwijkse equivalent genoemd werd, werd vervolgens naar het gebruik ervan geïnformeerd. Hieronder wordt steeds eerst het Standaardnederlandse woord gegeven en daarachter het Katwijkse equivalent.

(15) *klompen* = *holleblokke* (i 02.01)
(16) *saus bij het eten, bij vis of aardappelen* = *dòòp*, *dòòpje*, *butterdòòpje*, *mosterddòòpje* (i 02.02)

(17) *rommelig werken* = *dauwele* (i 02.03)
(18) *rondlummelen of zonder werk lopen* = *skaeləs lòòpe* (i 02.04)
(19) *brutaal, onbehoorlijk, ondeugend* = *onterjuin* (i 02.05)
(20) *opschieten, zich haasten* = *ruifele* (i 02.06)
(21) *proper, kieskeurig, zuiver, hygiënisch* = *kreen* (i 02.07)

In paragraaf 5.1.2.1 heb ik de vraag naar het gebruik als een corrigerende toevoeging op kennis beschouwd. Ik zal dan ook aan beide, kennis en kennis plus gebruik, aandacht besteden. Onder kennis moet in dit verband begrepen worden de kennis van de betekenis zoals die in de b-test is getoetst, en de bekendheid met de Katwijkse vorm zoals die in de woordtest is getoetst.

5.4.1.2. Resultaten

In de b-test kon in bijna alle gevallen 1 punt, indien de betekenis juist was, of konden 0 punten, indien de betekenis niet juist was, worden toegekend. Bij de beoordeling van de betekenissen heb ik uiteraard niet helemaal vastgezeten aan de hierboven gegeven omschrijvingen; ook aan daarmee overeenkomende omschrijvingen heb ik 1 punt toegekend. Zo heb ik in het geval van (1) *gneuzele* bijvoorbeeld ook de betekenissen 'rondneuzen', 'zo'n beetje zoeken', 'onderzoeken' en 'ergens in snuffelen' nog goedgekeurd.

In één geval, dat van (10) *kule*, zijn weleens 0.5 punten toegekend: sommige informanten reageerden op *kule* met de uitdrukking *kule voor 't regent*, in de figuurlijke zin van 'iets doen voordat het te laat is' of 'zorgen dat je wegkomt'. De letterlijke betekenis van *kule* 'schuilen' bleken ze dan niet meer te kennen. Die reactie heb ik dus met een halve punt gehonoreerd. Bij (11) *snersje*, voor 'klein beetje', werd de betekenis door sommige mannen vaktalig toegespitst tot 'klein beetje buiswater dat over het dek stuift' (zie par. 4.2.4.1 onder (1)). Ook hier werd 1 punt voor toegekend. Uit de laatste betekenis is waarschijnlijk voortgekomen de door sommige informanten, mannen en vrouwen, gegeven betekenis 'klein beetje opspattend (regen)water'. Ook hiervoor heb ik 1 punt gegeven. (Zie noot 98.)

Hieronder geef ik in tabel 1 de resultaten voor de b-test wat betreft de gegeven betekenissen, uitgesplitst per item en voor alle items samen.

Tabel 1. Inhoudswoorden (b-test), betekenis

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) *gneuzele*	6 (24)	1 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)		
	25%	8.33%	8.33%	0%	0%	0	8.33%
(2) *lengze*	21 (24)	4 (12)	4 (12)	4 (12)	3 (24)		
	87.5%	33.33%	33.33%	33.33%	12.5%	0.14	40.00%
(3) *spok*	22 (24)	12 (12)	11 (12)	10 (12)	17 (24)		
	91.67%	100%	91.67%	83.33%	70.83%	0.77	87.5%
(4) *legje*	23 (24)	12 (12)	7 (12)	8 (12)	5 (24)		
	95.83%	100%	58.33%	66.67%	20.83%	0.22	68.33%

(5) *knip*	24 (24)	11 (12)	12 (12)	12 (12)	23 (24)		
	100%	91.67%	100%	100%	95.83%	0.96	97.5%
(6) *ienzaemelijk*	14 (24)	2 (12)	8 (12)	5 (12)	13 (24)		
	58.33%	16.67%	66.67%	41.67%	54.17%	0.93	47.50%
(7) *schis*	24 (24)	12 (12)	12 (12)	11 (12)	21 (24)		
	100%	100%	100%	91.67%	87.5%	0.88	95.83%
(8) *schrengze*	13 (24)	6 (12)	3 (12)	4 (12)	1 (24)		
	54.17%	50%	25%	33.33%	4.17%	0.08	33.33%
(9) *sissendere*	24 (24)	12 (12)	11 (12)	6 (12)	9 (24)		
	100%	100%	91.67%	50%	37.5%	0.38	75.83%
(10) *kule*	22 (24)	6 (12)	3.5 (12)	1 (12)	0 (24)		
	91.67%	50%	29.17%	8.33%	0%	0	35.83%
(11) *snersje*	22 (24)	10 (12)	6 (12)	6 (12)	3 (24)		
	91.67%	83.33%	50%	50%	12.5%	0.14	57.5%
(12) *dagge*	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(13) *bezwauw*	19 (24)	8 (12)	8 (12)	6 (12)	6 (24)		
	79.17%	66.67%	66.67%	50%	25%	0.32	57.50%
(14) *dòònig*	16 (24)	5 (12)	5 (12)	2 (12)	3 (24)		
	66.67%	41.67%	41.67%	16.67%	12.5%	0.19	35.84%
totaal	250 (336)	101 (168)	91.5 (168)	75 (168)	104 (336)		
	74.40%	60.12%	54.46%	44.64%	30.95%	0.42	52.91%

Toelichting: 60+ = informanten 60 tot 70 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 20+ = informanten 20 tot 30 jaar, J:O = verhouding jong gedeeld door oud, G = gemiddelde percentage totale groep. Bij ieder item (en ook bij de totalen) worden op de eerste regel de werkelijke (ruwe) scores gegeven, met daarbij tussen ronde haken het potentieel N, en op de tweede regel de percentages per leeftijdsgroep, gevolgd door de getallen voor J:O en G.

In tabel 2 geef ik de resultaten voor de b-test wat betreft de gegeven betekenissen plus het gebruik, uitgesplitst per item en voor alle items samen.[95]

Tabel 2. Inhoudswoorden (b-test), betekenis + gebruik

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) *gneuzele*	6 (48)	1 (24)	1 (24)	0 (24)	0 (48)		
	12.5%	4.17%	4.17%	0%	0%	0	4.17%
(2) *lengze*	36 (48)	5 (24)	5 (24)	7 (24)	4 (48)		
	75%	20.83%	20.83%	29.17%	8.33%	0.11	30.83%
(3) *spok*	40 (48)	21 (24)	20 (24)	18 (24)	31 (48)		
	83.33%	87.5%	83.33%	75%	64.58%	0.77	78.75%
(4) *legje*	41 (48)	16 (24)	9 (24)	10 (24)	9 (48)		
	85.42%	66.67%	37.5%	41.67%	18.75%	0.22	50.00%
(5) *knip*	48 (48)	21 (24)	22 (24)	24 (24)	44 (48)		
	100%	87.5%	91.67%	100%	91.67%	0.92	94.17%
(6) *ienzaemelijk*	16 (48)	2 (24)	9 (24)	5 (24)	13 (48)		
	33.33%	8.33%	37.5%	20.83%	27.08%	0.81	25.41%

(7) *schis*	46 (48)	24 (24)	20 (24)	20 (24)	36 (48)		
	95.83%	100%	83.33%	83.33%	75%	0.78	87.50%
(8) *schrengze*	25 (48)	11 (24)	5.5 (24)	5 (24)	1.5 (48)		
	52.08%	45.83%	22.92%	20.83%	3.13%	0.06	28.96%
(9) *sissendere*	41 (48)	20 (24)	16 (24)	8 (24)	10 (48)		
	85.42%	83.33%	66.67%	33.33%	20.83%	0.24	57.92%
(10) *kule*	39 (48)	10 (24)	5 (24)	1 (24)	0 (48)		
	81.25%	41.67%	20.83%	4.17%	0%	0	29.58%
(11) *snersje*	37 (48)	15 (24)	9 (24)	6 (24)	3 (48)		
	77.08%	62.5%	37.5%	25%	6.25%	0.08	41.67%
(12) *dagge*	0 (48)	0 (24)	0 (24)	0 (24)	0 (48)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(13) *bezwauw*	33 (48)	14 (24)	11 (24)	8 (24)	7 (48)		
	68.75%	58.33%	45.83%	33.33%	14.58%	0.21	44.16%
(14) *dòònig*	26 (48)	7 (24)	6 (24)	4 (24)	3 (48)		
	54.17%	29.17%	25%	16.67%	6.25%	0.12	26.25%
totaal	434 (672)	167 (336)	138.5 (336)	116 (336)	161.5 (672)		
	64.58%	49.70%	41.22%	34.52%	24.03%	0.37	42.81%

Zie voor de toelichting tabel 1.

Bij alle inhoudswoorden in de b-test is een afname te constateren, zowel wat betreft betekenis (tabel 1) als wat betreft betekenis plus gebruik (tabel 2). Kijken we zowel naar J:O als G, dan blijkt de afname het sterkst te zijn bij (1) *gneuzele*, (2) *lengze*, (8) *schrengze*, (10) *kule* en (14) *dòònig*. Bij al deze woorden zien we zowel voor betekenis als voor betekenis plus gebruik een score die onder de respectievelijke totaalscores van J:O (0.42 en 0.37) en G (52.91% en 42.81%) blijft. Onder deze, wat we zouden kunnen noemen sterke dalers, is het het droevigst gesteld met *gneuzele* en *kule*, die door geen van de jongeren meer gekend worden (en dus vanzelfsprekend ook niet meer gebruikt). *Gneuzele* wordt daarbij ook door de middenleeftijdsgroepen al nauwelijks meer gekend en gebruikt, en ook de ouderen bieden het woord met 25% voor betekenis en 12.5% voor betekenis plus gebruik nog maar weinig perspectief. Het is dan ook niet vreemd dat *gneuzele* gemiddeld maar heel laag scoort, zowel voor betekenis (8.33%) als voor betekenis plus gebruik (4.17%). De betekenis van *kule* is bij de ouderen veel beter bekend en het woord is bij hen ook veel meer in gebruik. Pas halverwege de middenleeftijden zien we dat kennis en gebruik hier beginnen te tanen. *Schrengze* vertoont voor de middenleeftijdsgroepen ongeveer eenzelfde beeld als *kule*, zij het dat er hier ook nog één jongere is die het woord kent.[96] Een verschil met *kule* is verder dat er bij *schrengze* een toename voor betekenis is te bespeuren in de groep 30+. Die zien we ook bij *lengze*, maar dan voor betekenis plus gebruik. Bij betekenis zonder meer is het beeld hier bij de middenleeftijden constant (steeds 33.33%), maar zowel bij betekenis als bij betekenis plus gebruik zakken de percentages na de ouderengroep wel meteen flink in. Zowel bij *schrengze* als bij *dòònig* zijn de scores bij de ouderengroep verhoudingsgewijs niet erg hoog. Opvallend bij *dòònig* is dat deze lage

score vooral voor rekening van de mannen komt.[97] De oorzaak kan zijn dat zij zich minder met het wasgoed bezighouden dan de vrouwen. We zien dat het beeld zich voortzet in de groep 50+, en ook nog enigszins in de groep 40+. In de groep 30+ stopt dit echter, waarna het beeld in de groep 20+ omslaat. *Dòònig* kan, in de meer vaktalige betekenis, ook op zeildoek slaan, dat nog vochtig aanvoelt, maar mannen hebben daarmee in deze tijd, ook wanneer zij in de visserij werkzaam zijn (geweest), niet veel meer te maken.

Een minder sterke afname voor zowel betekenis als betekenis plus gebruik zien we bij (3) *spok*, (5) *knip* en (7) *schis*. Deze drie woorden scoren in alle opzichten, dus zowel wat betreft betekenis als wat betreft betekenis plus gebruik, boven de genoemde totaalscores voor J:O en G. *Knip* komt hier als de absolute winnaar uit de bus: het doet het het beste van alle woorden. De hoge score van dit woord viel wel te verwachten: ook in deze tijd is dit koekje bij de Katwijkse bakkers nog volop verkrijgbaar en geldt het voor de Katwijkers als de ultieme versnapering bij *'n bakje* (koffie). Een verklaring voor de hoge score van *schis* kan zijn dat dit woord ook buiten Katwijk nog wel vrij bekend blijkt te zijn (vgl. Van Bree 1994: 38). Verder speelt bij *schis* misschien nog de gedachte aan *schichtig* een rol, een van de verwachte betekenisaanduidingen. Toch werd deze betekenisaanduiding zeker niet meer dan de andere genoemd. Vaak werden eerder aanduidingen als 'vlug' en 'gauw' of 'bang(ig)' gegeven (de laatste betekenis komt misschien toch weer dicht in de buurt van 'schichtig') of werd het woord uitgebeeld, door bijvoorbeeld te laten zien hoe iemand plotseling van een stoel kan opstaan. Voor de hoge score van *spok* heb ik niet zo gauw een verklaring. Opvallend is nog wel dat dit woord onder de minder sterke dalers het minst hoog scoort, zowel voor betekenis als voor betekenis plus gebruik, en zowel voor G als voor J:O, al is in het laatste geval voor betekenis plus gebruik het verschil met *schis* niet erg groot (0.77 tegen 0.78).

In een tussenpositie tussen de sterke dalers en minder sterke dalers bevinden zich (4) *legje*, (6) *ienzaemelijk*, (9) *sissendere*, (11) *snersje* en (13) *bezwauw*. Drie van deze vijf woorden, *legje*, *sissendere* en *bezwauw*, scoren hier zowel wat betreft betekenis als wat betreft betekenis plus gebruik te laag (dat wil zeggen, lager dan de totaalscore) bij J:O en te hoog (dat wil zeggen, hoger dan de totaalscore) bij G. Die lage score voor J:O wordt vooral veroorzaakt door de naar verhouding hoge score bij de ouderen. Bij *sissendere* is die score wat betreft betekenis zelfs 100%. Ook het naar verhouding hoge gemiddelde G bij *sissendere* is hiervan voor een belangrijk deel het gevolg, maar de groepen 50+ en 40+ dragen hier, met respectievelijk 100% en 91.67%, ook het hunne toe bij. Een verklaring voor de hoge score van *sissendere* kan zijn dat het woord als *sussendere* ook buiten Katwijk bekend is en gelijkenis vertoont met het Standaardnederlandse *sussen*. Ook bij *legje* en *bezwauw* doen de middenleeftijdsgroepen het niet slecht. Opvallend bij *legje* is dat wat de betekenis betreft de groep 50+ met een score van 100% nog boven de score van de ouderen (95.83%) uitkomt. De verklaring voor deze hoge scores kan zijn dat *'n legje doen* bij de 60+'ers en de 50+'ers meer tot de dagelijkse gebruiken behoort. Verder zal bij *legje* ook de gedachte aan *legge* 'liggen' weleens geholpen hebben om achter de betekenis van dit woord te komen. *Snersje* scoort wat betreft betekenis te

laag voor J:O en te hoog voor G. Wat betreft betekenis plus gebruik scoort het in beide gevallen te laag, al zit dan G met 41.67% wel dicht tegen de totaalscore aan. Ook hier wordt de lage score vooral veroorzaakt door de naar verhouding hoge scores bij de ouderen, maar ook door de zeer lage scores bij de jongeren. De hoge score voor zowel betekenis als betekenis plus gebruik bij *snersje* bij de ouderen (resp. 91.67% en 77.08%) en de groep 50+ (resp. 83.33% en 62.5%) kan ten dele verklaard worden uit de twee goedgekeurde toegespitste betekenissen 'klein beetje buiswater dat over het dek stuift' en 'klein beetje opspattend (regen)water'.[98] *Ienzaemelijk* dankt zijn tussenpositie aan de te hoge uitkomsten voor J:O en de te lage voor G, zowel voor betekenis als voor betekenis plus gebruik. Vooral de hoge uitkomsten voor J:O zijn hier opvallend. Die uitkomsten komen vooral voor rekening van de jongeren, die met respectievelijk 54.17% en 27.08% in vergelijking met de ouderen (met resp. 58.33% en 33.33%) hoog scoren. Wat ook opvalt bij *ienzaemelijk* is de naar verhouding lage uitkomst voor betekenis en betekenis plus gebruik in de groep 50+ (resp. 16.67% en 8.33%).

Opvallend was dat niemand het woord *dagge* (meer) kende (of gebruikte). Misschien is dit woord, nadat de vissers geïnterviewd waren (dus na 1938; zie bijlage 1), snel verouderd, of was het in hun tijd al niet meer zo in gebruik.

Als we naar de totaalscores voor de leeftijdsgroepen kijken, dan zien we voor de inhoudswoorden in de b-test, zowel wat betreft betekenis als wat betreft betekenis plus gebruik, een zeer geleidelijk verlopende afname. Kijken we naar de afzonderlijke woorden, dan is die afname soms minder regelmatig.

In de woordtest konden in bijna alle gevallen 1 punt, indien een juist Katwijks equivalent gegeven werd, of 0 punten, indien niet een juist of geen Katwijks equivalent gegeven werd, worden toegekend. Alleen bij (21) *kreen* werden soms ook weleens 0.5 punten toegekend, in het geval dat er compromisvormen werden gemaakt. Het ging daarbij om de vormen *krien* (twee keer) en *kleen* (één keer). We kunnen hier aan invloed van het Standaardnederlandse *clean* denken, zowel voor de *ie* (in *krien*) als voor de *l* (in *kleen*) (vgl. voor het eerste voorbeeld par. 5.3.1.2).

Hieronder geef ik in tabel 3 de resultaten voor de woordtest wat betreft de gegeven Katwijkse equivalenten, uitgesplitst per item en voor alle items samen.

Tabel 3. Inhoudswoorden (woordtest), bekendheid

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(15) *holleblokke*	20 (24)	10 (12)	6 (12)	3 (12)	4 (24)		
	83.33%	83.33%	50%	25%	16.67%	0.20	51.67%
(16) *dòòp*, enz.	21 (24)	10 (12)	10 (12)	9 (12)	14 (24)		
	87.5%	83.33%	83.33%	75%	58.33%	0.67	77.50%
(17) *dauwele*	5 (24)	2 (12)	2 (12)	5 (12)	5 (24)		
	20.83%	16.67%	16.67%	41.67%	20.83%	1	23.33%
(18) *skaeləs lòòpe*	3 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	2 (24)		
	12.5%	0%	0%	0%	8.33%	0.67	4.17%

(19) *onterjuin*	0 (24)	0 (12)	0 (12)	1 (12)	1 (24)		
	0%	0%	0%	8.33%	4.17%	∞	2.5%
(20) *ruifele*	13 (24)	2 (12)	4 (12)	5 (12)	10 (24)		
	54.17%	16.67%	33.33%	41.67%	41.67%	0.77	37.50%
(21) *kreen*	13 (24)	3 (12)	4.5 (12)	3 (12)	0 (24)		
	54.17%	25%	37.5%	25%	0%	0	28.33%
totaal	75 (168)	27 (84)	26.5 (84)	26 (84)	36 (168)		
	44.64%	32.14%	31.55%	30.95%	21.43%	0.48	32.14%

Zie voor de toelichting tabel 1.

In tabel 4 geef ik de resultaten voor de woordtest wat betreft de gegeven Katwijkse equivalenten plus het gebruik, uitgesplitst per item en voor alle items samen.[99]

Tabel 4. Inhoudswoorden (woordtest), bekendheid + gebruik

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(15) *holleblokke*	35 (48)	15 (24)	7 (24)	5 (24)	6 (48)		
	72.92%	62.5%	29.17%	20.83%	12.5%	0.17	39.58%
(16) *dòòp*, enz.	41 (48)	20 (24)	17 (24)	17 (24)	28 (48)		
	85.42%	83.33%	70.83%	70.83%	58.33%	0.68	73.75%
(17) *dauwele*	10 (48)	4 (24)	3 (24)	10 (24)	9 (48)		
	20.83%	16.67%	12.5%	41.67%	18.75%	0.90	22.08%
(18) *skaeləs lòòpe*	6 (48)	0 (24)	0 (24)	0 (24)	4 (48)		
	12.5%	0%	0%	0%	8.33%	0.67	4.17%
(19) *onterjuin*	0 (48)	0 (24)	0 (24)	2 (24)	2 (48)		
	0%	0%	0%	8.33%	4.17%	∞	2.5%
(20) *ruifele*	26 (48)	4 (24)	8 (24)	10 (24)	18.5 (48)		
	54.17%	16.67%	33.33%	41.67%	38.54%	0.71	36.88%
(21) *kreen*	25 (48)	5 (24)	8.5 (24)	5 (24)	0 (48)		
	52.08%	20.83%	35.42%	20.83%	0%	0	25.83%
totaal	143 (336)	48 (168)	43.5 (168)	49 (168)	67.5 (336)		
	42.56%	28.57%	25.89%	29.17%	20.09%	0.47	29.26%

Zie voor de toelichting tabel 1.

Voor G is er bij alle inhoudswoorden uit de woordtest een afname te constateren, zowel voor bekendheid (tabel 3) als voor bekendheid plus gebruik (tabel 4), voor J:O is er voor beide bij bíjna alle inhoudswoorden een afname te constateren. Uitzonderingen bij J:O zijn (17) *dauwele* en (19) *onterjuin*. Bij *dauwele* geeft J:O alleen een lichte afname te zien bij bekendheid plus gebruik (0.90); bij bekendheid zonder meer blijft de verhouding gelijk (1). Bij *onterjuin* zouden we bij zowel bekendheid als bekendheid plus gebruik op grond van een oneindige score voor J:O (∞) zelfs van een toename kunnen spreken, al berust die toename op een zeer smalle basis: één jongere tegenover geen enkele oudere. *Onterjuin* doet het ook in

de middengroepen slecht: er is alleen nog één 30+'er die het woord weet te produceren. *Dauwele* doet het wat dat betreft iets beter, al zijn ook hier de scores voor de afzonderlijke groepen niet enorm. Opvallend is natuurlijk wel dat de jongeren het hier even goed en bijna even goed doen als de ouderen, en ook de groep 30+ vertoont een redelijke piek.

Dauwele en *onterjuin* kunnen we binnen de woordtest tot de inhoudswoorden rekenen die een tussenpositie innemen: voor J:O komen deze woorden boven de respectievelijke totaalscores voor bekendheid en bekendheid plus gebruik uit, voor G blijven zij daaronder, en *onterjuin*, door de smalle basis, vanzelfsprekend ver daaronder. Ver onder de totaalscores voor het gemiddelde G blijft ook middenpositiebekleder (18) *skaeləs lòòpe* (met in beide gevallen 4.17%). Ook hier is de basis smal, want de middengroepen scoren hier helemaal niet, en de betere verhouding J:O, van 0.67, die deze vaste woordverbinding hier voor zowel bekendheid als bekendheid plus gebruik te zien geeft, is natuurlijk alleen maar gebaseerd op de iets beter scorende groepen die overblijven. Dat *skaeləs lòòpe* het gemiddeld zo slecht doet, is opvallend, want de verbinding is ook buiten Katwijk bekend. (Vergelijk wat in dit verband is opgemerkt over *schis* en *sissendere* hiervoor.) Als *schaloos lopen* wordt ze ook nog in Van Dale (1999: 2946) genoemd. Een andere middenpositiebekleder is nog (15) *holleblokke*, maar hier is de verhouding in scores precies andersom dan bij de al besproken woorden: J:O scoort hier lager dan de totaalscores en G hoger. Die lagere score voor J:O komt vooral voor rekening van de ouderen, die het woord nog goed kennen, en ook gebruiken, net als de groep 50+. Bij 40+ beginnen kennis en gebruik minder te worden. Het verloop richting de jongeren is verder vrij regelmatig: de 30+'ers kennen en gebruiken *holleblokke* weer wat minder en de 20+'ers nog minder. Aan dit verloop is mooi te zien dat het hier een woord betreft dat in onbruik raakt: met de zaak verdwijnt ook het woord dat daarvoor gebruikt wordt.[100]

In alle opzichten lager dan de totaalscores, dus zowel voor bekendheid als voor bekendheid plus gebruik, en zowel wat betreft J:O als G, scoort (21) *kreen*. Ouderen kennen en gebruiken dit woord nog voor iets meer dan de helft (resp. 54.17% en 52.08%), maar jongeren kennen en gebruiken het in het geheel niet meer, vandaar in beide gevallen de in verhouding tot de overige woorden laagste score 0 voor J:O. De middenleeftijdsgroepen scoren bij *kreen* over de hele linie ongeveer gemiddeld tussen de oudere en jongere leeftijdsgroepen in, waarbij de middelste middenleeftijdsgroep (40+) nog een enigszins opvallende piek vertoont. Dat *kreen* niet zo hoog scoort, is opmerkelijk, omdat dit woord toch ook in de regio wel bekend is (of was). (Vergelijk weer wat in dit verband is opgemerkt over *schis* en *sissendere* hierboven; vergelijk ook Van Bree 1994: 39-40 en 46.)

Een in verhouding tot de totaalscores minder sterke afname zien we bij (16) *dòòp*, enz. en (20) *ruifele*. Zowel wat betreft bekendheid als wat betreft bekendheid plus gebruik scoren deze woorden hoger dan de genoemde totaalscores voor J:O en G. *Dòòp* doet het hier in beide gevallen voor J:O iets minder dan *ruifele*, maar voor G komt het woord een stuk hoger uit, hoger ook dan de gemiddelden van de overige woorden. Dat zal in de eerste plaats komen doordat de Katwijkers graag

een visje eten, en is dat gekookte vis, dan hoort daar onvermijdelijk een *dòòpje* bij. In de tweede plaats kunnen de informanten hier misschien ook iets te veel geholpen zijn door de vraagstelling op het fiche: de toevoeging 'bij vis of aardappelen' bij 'saus bij het eten' brengt misschien, vooral als zij aan vis denken, een te gemakkelijke associatie teweeg. Alle groepen doen het bij dit woord eigenlijk wel goed, ook de jongeren. Allemaal blijken ze nog goed bekend met deze manier van vis eten.[101] *Ruifele* doet het in beide gevallen voor G dus minder dan *dòòp*. Dat kan komen doordat de ouderen dit woord al een stuk minder kennen en gebruiken, maar eigenlijk scoren álle leeftijdsgroepen hier minder, met een dieptepunt (beide keren 16.67%) bij de groep 50+. Naar verhouding doen de groepen 30+ en 20+ het nog wel goed bij *ruifele* (vandaar ook de hoge verhouding J:O bij dit woord), maar welk woord kan op tegen het overbekende *dòòp*? Dat *ruifele* het bij de jongeren en de groep 30+ naar verhouding nog zo goed doet, kan komen doordat het woord bij die groepen een zekere populariteit lijkt te genieten. Maar daarmee is in feite nog niets verklaard: want waar komt die populariteit dan vandaan?

Kijken we bij de woordtest naar de totaalscores voor de leeftijdsgroepen, dan zien we een nogal vreemd verloop. Bij bekendheid (tabel 3) is er een afname van oud naar jong te constateren, schoksgewijze van de ouderengroep naar de hoogste middenleeftijdsgroep (met ruim 12 procent) en op dezelfde manier van de laagste middenleeftijdsgroep naar de jongerengroep (met bijna 10 procent). Daartussen is er slechts van een geringe afname sprake, van iets meer dan 1 procent: het blijft daar hangen rond de 31 à 32 procent. Bij bekendheid plus gebruik (tabel 4) is de afname wat regelmatiger, al lijkt daar de groep 30+ uit de toon te vallen: ze scoort hoger dan zowel de groep 40+ als de groep 50+, maar in beide gevallen zijn de verschillen niet significant (resp. $\chi^2 = 0.45$ en 0.01). Kijken we in de woordtest naar het afnameverloop bij de afzonderlijke woorden, dan is het beeld een stuk onregelmatiger dan dat van de b-test. Hoe kan dit verschil tussen de beide tests verklaard worden?

In het algemeen hadden de informanten met de woordtest meer moeite dan met de b-test. De vergelijking van de gemiddelde totaalscores van de beide tests laat dat goed zien: in alle gevallen, zowel voor de leeftijdsgroepen afzonderlijk als voor het gemiddelde G, komen de gemiddelden van de woordtest (zowel voor bekendheid als voor bekendheid plus gebruik) lager uit dan die van de b-test (zowel voor betekenis als voor betekenis plus gebruik). Die hogere moeilijkheidsgraad van de woordtest had ik verwacht. Vandaar dat ter compensatie van de woordtest de gemakkelijker b-test was toegevoegd (zie par. 5.1.2.2). De hogere moeilijkheidsgraad van de woordtest kan het in vergelijking met de b-test soms merkwaardige verloop bij de totaalscores verklaren, en ook het meer chaotische reactiepatroon bij de afzonderlijke woorden. De woordtest eiste dus duidelijk meer: de informant moet maar zo gauw op het gevraagde woord kunnen komen. Het toeval gaat daardoor een belangrijke rol spelen. Dat laten bijvoorbeeld die woorden zien waarvan verwacht kon worden dat ze het (door hun regionale steun) in beide tests wel goed zouden doen: vergelijk *skaeləs lòòpe* en *kreen* in de woordtest, die het veel slechter doen dan *schis* en *sissendere* in de b-test.

Opvallend is dat als we de totaalscores van de b- en de woordtest voor J:O vergelijken, de b-test in beide gevallen, dus zowel voor betekenis als betekenis plus gebruik, juist minder goed scoort dan de woordtest voor bekendheid en bekendheid plus gebruik. Dat zou erop kunnen duiden dat het in laatstgenoemde test vooral de ouderen waren die meer moeite hadden om zonder enige randinformatie – in die zin verschilde de woordtest van de andere p-tests (zie par. 5.1.2.2) –, op grond van Standaardnederlandse woorden, Katwijkse equivalenten te produceren, of dat, andersom, jongeren het daar juist gemakkelijker mee hadden. Ook hier, zouden we kunnen zeggen, compenseren de tests elkaar.

In de volgende twee tabellen worden de b-test en de woordtest gecombineerd: in tabel 5 voor betekenis en bekendheid (tabel 1 en 3), in tabel 6 voor betekenis plus gebruik en bekendheid plus gebruik (tabel 2 en 4). Om de beide tests even zwaar te laten meetellen – de b-test bevatte twee keer zoveel items als de woordtest (zie par. 5.1.2.2) – werden van de tests de totaalpercentages voor de leeftijdsgroepen gemiddeld en is op grond daarvan weer de verhouding J:O en het gemiddelde G berekend.

Tabel 5. Inhoudswoorden (b- en woordtest), betekenis/bekendheid

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
items (1) - (21)	59.52%	46.13%	43.01%	37.80%	26.19%	0.44	42.53%

Zie voor de afkortingen tabel 1.

Tabel 6. Inhoudswoorden (b- en woordtest), betekenis/bekendheid + gebruik

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
items (1) - (21)	53.57%	39.14%	33.56%	31.85%	22.06%	0.41	36.04%

Zie voor de afkortingen tabel 1.

Combineren we de b- en de woordtest, dan zien we zowel voor betekenis/bekendheid als betekenis/bekendheid plus gebruik een in het algemeen geleidelijk afnameverloop bij de leeftijdsgroepen. Het verschil tussen de ouderengroep en de groep 50+ in beide tabellen lijkt het grootst, in beide gevallen rond de 13 à 14 procent, daarna is er een zeer geleidelijke afname over de middenleeftijdsgroepen te constateren, bij betekenis/bekendheid tussen de groepen 50+ en 40+ afnemend met ongeveer 3 procent en tussen de groepen 40+ en 30+ met ongeveer 5 procent, maar dan tussen de groep 30+ en de jongerengroep opeens met ruim 11 procent. Bij betekenis/bekendheid plus gebruik is de afname tussen de groepen 50+ en 40+ wat groter, tegen de 6 procent, daarna tussen de groepen 40+ en 30+ bijna 2 procent, maar is zij tussen de groep 30+ en de jongerengroep weer fors, met een verschil van ruim 9 procent. Bij betekenis/bekendheid plus gebruik vallen de cijfers

over de hele linie wat lager uit dan bij betekenis/bekendheid. Dit is natuurlijk volgens verwachting, omdat niet alle vormen die men kent of waarvan men de betekenis weet, ook nog gebruikt worden. Opmerkelijk is dat ook de verhouding J:O in de laatste tabel lager uitvalt. We zien daar ook dat het te hoge percentage voor de groep 30+ voor bekendheid plus gebruik in de woordtest door het combineren van de beide tests is gladgestreken.

5.4.2. Lexicale fonologie

(hypothese 1: algemeen; 2: steun regionale omgeving; 3: frequentie)

5.4.2.1. Opzet

Voor het lexicaal-fonologisch gedeelte van het interview heb ik ervoor gekozen zoveel mogelijk alle klankverschillen op te nemen die in schema 9 van de vergelijkende grammatica als 'lexicaal-fonologisch' ('LF') konden worden gekarakteriseerd. Ik heb mij daarbij beperkt tot klanken die voorkomen in geaccentueerde syllaben. De correspondenties st.ndl. 'GEKLEURDE' VOCAAL - kw. SJWA en st.ndl. NUL - kw. SJWA, die in ongeaccentueerde syllaben voorkomen, zijn in het interview dus niet verwerkt. (Deze correspondenties komen in het Katwijks voor en zullen daar ook wel in blijven voorkomen. Ze zijn daarom weinig interessant voor het onderzoek.)

Klankcorrespondenties werden opgenomen voorzover ze lexicaal-fonologisch bepaald waren. Voor de werkwoorden hield dat in dat ze moesten voorkomen in de infinitief. Hiervan ben ik in zoverre afgeweken dat ik ook vormen gekozen heb die in vocalisme met de infinitief overeenkomen: meervoud tegenwoordige tijd, enkelvoud en meervoud verleden tijd van zwakke werkwoorden, en de verleden deelwoorden van zwakke werkwoorden en van sommige sterke werkwoorden. Niet opgenomen werden de klankcorrespondenties in de overige vervoegde werkwoordsvormen.

Buiten beschouwing bleven verder de correspondenties st.ndl. *and(e)* - kw. *àò/àà*, onder andere in *àòr/ààr* 'ander', st.ndl. *arn* - kw. *aer*, in *kaeremellək* 'karnemelk', en st.ndl. *oude* - kw. *oe*, in *skoer* 'schouder'. In al deze gevallen is er telkens een verschil op meer dan één punt, waardoor er geen sprake is van een enkelvoudige klankcorrespondentie. Buiten beschouwing bleef ook de correspondentie st.ndl. *ei* - kw. *àò/àà*. De correspondentie is niet synchroon. Zoals we al in par. 4.2.1: (14) gezien hebben, corresponderen de vormen waar het bij deze correspondentie om gaat, *bàòl/bààl*, *kràòle*, *kàòle*, *kàòl*, met verouderde Nederlandse woorden of betekenissen. Ze zijn daarom als gelexicaliseerde gevallen te beschouwen. Verder werden niet in het interview betrokken de correspondenties st.ndl. *ie* - kw. *i* en st.ndl. *ooi* - kw. *aai*. De enige woorden waarin ze voorkomen, respectievelijk *nimmendal* 'niemendal' en *straaisel* 'strooisel', doen verouderd aan, wat voor jongeren een reden kan zijn er geen respons op te geven.[102]

De uiteindelijk in het interview opgenomen lexicaal-fonologische klankcorrespondenties, 46 in getal, staan vermeld in schema 12. De correspondenties zijn

daarin geordend naar hun frequentie.[103] (Voor de berekening van de frequentie zie schema 9.) Deze ordening zal de basis zijn voor de toetsing van hypothese 3. Verder is in verband met de toetsing van hypothese 2 het bereik van de regionale steun aangegeven.

Schema 12. In het interview opgenomen lexicaal-fonologische klankcorrespondenties, geordend naar frequentie

klankc.	freq.	st.ndl.	kw.	regio.
(1)	94.09	e	i	H
(2)	92	sch	sk	R
(3)	46.32	uu	ou	H
(4)	32.68	oe	o	H
(5)	20.44	ee	ie	R
(6)	5.79	u	e	H
(7)	5.55	aa	a	H
(8)	3.75	ei <ei>	àà	R
(9)	2.89	oe	ou	R
(10)	2.52	ee	eu	R
(11)	2.03	i	u	R
(12)	1.49	oo	o	H
(13)	1.40	oo	eu	R
(14)	1.07	ee	e	H
(15)	0.72	a	o	H
(16)	0.45	e	ù	R
(17)	0.30	u	ò	R
(18)	0.27	o	ù	R
(19)	0.18[104]	eu	ee	R
(20)	0.13	uu	ie	R
(21)	0.13	uu	ui	R
(22)	0.12	e	àà	R
(23)	0.10	u	i	R
(24)	0.06	ei <ei>/<ij>	e	H
(25)	0.06	ou <au>	àèu	R
(26)	0.03	aa	e	H
(27)	0.02	oo	a	H
(28)	0.01	oo	u	R
(29)	0.01	oe	oo	R
(30)	0.01	oe	eu	R
(31)	0.01	e	o	R
(32)	0.01	a	o	R
(33)	0.01	i	e	H
(34)	0.01	u	o	R
(35)	0.00	aa	eu	R
(36)	0.00	o	u	R
(37)	0.00	o	e	R
(38)	0	aa	ee	R
(39)	0	ee	àài	R

(40)	0	ie	ei <ij>	R
(41)	0	ui	aai/ààì[105]	R
(42)	0	e	a	R
(43)	0	e	i	R
(44)	0	e	u	R
(45)	0	i	e	R
(46)	0	u	e	R

Toelichting: klankc. = nummer klankcorrespondentie, freq. = frequentie, st.ndl. = Standaardnederlands, kw. = Katwijks, regio. = steun regionale omgeving, R = relict, H = algemeen Hollands.

De lexicale fonologie werd getoetst door middel van in een vertaaltest opgenomen woorden die verwerkt waren in zinnen. In totaal waren er 63 zinnen. De informant kreeg de opdracht deze zinnen te vertalen in het dialect. De 46 klankcorrespondenties uit schema 12 waren verwerkt in 60 van deze 63 zinnen. Om iedere klankcorrespondentie in een zoveel mogelijk gelijke mate vertegenwoordigd te laten zijn, werden, voorzover dat mogelijk was, van elk daarvan maximaal vijf gevallen opgenomen. Soms was het niet mogelijk om vijf gevallen op te nemen, onder andere omdat bepaalde verouderde woorden (bijvoorbeeld *opriddere* 'opredderen', bij correspondentie (1) st.ndl. *e* - kw. *i*, *nokkəg* 'nukkig', bij (34) st.ndl. *u* - kw. *o*, en *tarrəpetijn* 'terpentijn', bij (42) st.ndl. *e* - kw. *a*) minder geschikt waren om als item te fungeren. Van de algemeen Hollandse correspondentie (6) st.ndl. *u* - kw. *e* kon alleen de vorm st.ndl. *kunnen* (kw. *kenne*) worden aangeboden en niet de vorm st.ndl. *zullen*, die er ook deel van uitmaakt, omdat deze vorm behalve kw. *zelle* ook kw. *zalle* zou kunnen opleveren (zie par. 4.2.1: (76)). Wanneer een klankcorrespondentie meer dan vijf keer voorkwam in de test, is bij de verwerking van de resultaten telkens zoveel mogelijk voor de eerste vijf gevallen gekozen. De 46 klankcorrespondenties waren in totaal 121 maal vertegenwoordigd. Het gemiddelde aantal items per klankcorrespondentie was 2.63.

Ik heb getracht de test zo zorgvuldig mogelijk samen te stellen en ernaar gestreefd te voorkomen dat zowel de aangeboden als de verwachte klanken elkaar zouden beïnvloeden. Ter afwisseling werd de test in drieën aangeboden (zie schema 11).

Hieronder volgt een overzicht van de 46 in de vertaaltest verwerkte lexicaal-fonologische klankcorrespondenties met de woorden waarin ze voorkomen. De volgorde is steeds Standaardnederlands (aangeboden element) - Katwijks (verwacht element).

(1) e - i: en - in (i 03.19), uitmesten - uitmiste (i 06.06), met - mit (i 06.20)
(2) sch - sk: schoon - skòòn (i 03.12), geschreeuw - geskràèw (i 03.14), scherf - skurrəf (i 03.18), schuur - skuur (i 06.06), schotel - skuttel (i 06.15)
(3) uu - ou: spugen - spouge (i 03.17), nu - nou (i 06.07), ruw - rouw (i 09.04), duwen - douwe (i 09.15)
(4) oe - o: moeten - motte (i 03.04), genoeg - genog (i 03.16), bloemen - blomme (i 06.01)

(5) ee - ie: stenen - stiene (i 03.08), twee - twie (i 03.11), been - bien (i 03.18), geen - gien (i 09.11), heette - hiette (i 09.16)
(6) u - e: kunnen - kenne (i 06.06)
(7) aa - a: aan - an (i 03.06)
(8) ei <ei> - àà: meisjes - mààsies (i 03.02), kleine - klààne (i 03.17), zeilen - zààle (i 09.03), weinig - wàànəg (i 09.13), eigenlijk - ààgelək (i 09.19)
(9) oe - ou: koekje - koukje (i 03.01), zoeken - zouke (i 03.11), vroeger - vrouger (i 06.10), broek - brouk (i 06.18), hoeven - houve (i 09.18)
(10) ee - eu: spelen - speule (i 06.08), deze - deuze (i 06.18), veel - veul (i 09.01), tegen - teuge (i 09.15)
(11) i - u: willen - wulle (i 03.01), zilver - zulləver (i 03.12), dit - dut (i 06.11)
(12) oo - o: komen - komme (i 06.16)
(13) oo - eu: wonen - weune (i 03.16), zomer - zeumer (i 06.14), noten - neute (i 09.09), door - deur (i 09.13), zoon - zeun (i 09.20)
(14) ee - e: even - effe (i 06.09)
(15) a - o: afgebrand - ov-ebrand (i 03.20), rat - rot (i 09.12)
(16) e - ù: verven - vùrrəwe (i 03.03), zes - zùs (i 03.07), nergens - nùrrəges (i 03.10), zwerver - zwùrrəver (i 06.02), prinses - prinsùs (i 06.17)
(17) u - ò: nuchter - nòchter (i 03.13), druppel - dròppel (i 06.11), jullie - jòllie (i 09.11)
(18) o - ù: dorp - dùrrəp (i 03.16), morgen - mùrrəge (i 06.06), storm - stùrrəm (i 09.01), zorgen - zùrrəge (i 09.11)
(19) eu - ee: kreupel - krepel (i 03.08), smeulen - smele (i 03.21), leunen - lene (i 09.17)
(20) uu - ie: vuur - vier (i 03.21), duur - dier (i 06.14), stuurman - stierman (i 06.19)
(21) uu - ui: ruzie - ruizie (i 06.05), minuten - mənuite (i 06.16)
(22) e - àà: sterke - stààrəke (i 03.10), ergeren - ààrəgere (i 03.14), erg - ààrəg (i 06.10), scherpe - skààrəpe (i 09.08)
(23) u - i: stuk - stik (i 06.13), kruk - krik (i 09.15)
(24) ei <ei>/<ij> - e: eind - end (i 03.02), terwijl - tərwel (i 09.14)
(25) ou <au> - àèu: lauw - làèuw (i 03.05), blauw - blàèuw (i 03.09), flauw - flàèuw (i 06.13), klauwen - klàèuwe (i 09.08), rauw - ràèuw (i 09.19)
(26) aa - e: laatste - leste (i 06.11)
(27) oo - a: mogen - magge (i 06.08)
(28) oo - u: boter - butter (i 03.04), schotel - skuttel (i 06.15)
(29) oe - oo: roepen - rope (i 06.07)
(30) oe - eu: woensdag - weunsdag (i 06.04)
(31) e - o: vers - vors (i 03.05), derde - dorde (i 06.07), kersen - korse (i 06.14), verte - vorte (i 09.06)
(32) a - o: dwars - dwors (i 06.05), gebarsten - (g)eborste (i 06.15), blijschap - blijskop (i 09.14)
(33) i - e: liggen - legge (i 06.05)
(34) u - o: plukken - plokke (i 06.04), bukken - bokke (i 06.20), lukken - lokke (i 09.03)

(35) aa - eu: haar - heur (i 03.12)
(36) o - u: zondag - zundag (i 06.18)
(37) o - e: vork - verrək (i 09.07)
(38) aa - ee: dragen - drege (i 06.12), paraat - pəreet (i 09.05)
(39) ee - àài: vlees - vlààis (i 03.04), bleek - blààik (i 09.21)
(40) ie - ei <ij>: vies - vijs (i 09.12)
(41) ui - aai/àài: tuit - taait/tààit (i 03.15), wuiven - waaive/wààive (i 06.17), spuiten - spaaite/spààite (i 09.10), buitelde - baaitelde/bààitelde (i 09.14)
(42) e - a: sterren - starre (i 06.02)
(43) e - i: schelpen - skilləpe (i 09.01)
(44) e - u: scherf - skurrəf (i 03.18), herfst - hurrəfst (i 09.04), kermis - kurrəməs (i 09.14), erwten - urrəte (i 09.18)
(45) i - e: gisteren - gestere (i 03.20), hitte - hette (i 09.13)
(46) u - e: put - pet (i 03.05), rug - regge (i 03.08), brug - bregge (i 06.20)

Klankcorrespondentie nummer (44) is achteraf vervallen. Nadat de interviews waren afgenomen, bleek dat de in het interview opgenomen vormen met de klankcorrespondentie st.ndl. *e* - kw. *u* eigenlijk tot de correspondentie st.ndl. *e* - kw. *ù* (nummer (16)) gerekend hadden moeten worden. De vormen *skurrəf*, *hurrəfst*, *kurrəməs*, *urrəte* hadden respectievelijk *skùrrəf*, *hùrrəfst*, *kùrrəməs*, *ùrrəte* moeten zijn. Voor de berekening van de resultaten hadden we ze alsnog kunnen toevoegen aan de correspondentie waar ze bij horen. Om het maximum van vijf items per klankcorrespondentie niet te overschrijden heb ik dat echter niet gedaan. Het gevolg van deze vergissing is wel dat we de klankcorrespondentie st.ndl. *e* - kw. *u* in het interview moeten missen. In de vergelijkende grammatica is de fout verbeterd (zie par. 4.2.1: (59)). Ook de frequentiewaarden van de betreffende correspondenties in de schema's 9 en 12 zijn aangepast.

Met weglating van klankcorrespondentie nummer (44) kwam het totale aantal te toetsen lexicaal-fonologische klankcorrespondenties uiteindelijk uit op 45. Het aantal zinnen waarin ze verwerkt waren, bleef onveranderd 60. De 45 klankcorrespondenties waren in totaal 117 maal vertegenwoordigd. Het gemiddelde aantal items per klankcorrespondentie was 2.6.

5.4.2.2. Resultaten

Bij de lexicale fonologie heeft de informant voor klanken gekozen die hetzij aan de Katwijkse hetzij aan de Standaardnederlandse norm beantwoorden. Daarnaast kwamen er nogal wat pseudodialectismes voor, voor een deel ook als hollandismes te interpreteren (vgl. par. 5.3.1.2). Een pseudodialectisme waarbij we helemaal binnen de fonologie blijven, hebben we wanneer in plaats van kw. *vorte* voor st.ndl. *verte* een vorm *vurte* gemaakt wordt: met een Standaardnederlandse *e* corresponderen zowel een *o* als een *u*, maar in dit geval is in plaats van de *o* een *u* gekozen. We komen in een andere taalcategorie terecht, namelijk vanuit de fonologie in de fonetiek, wanneer in plaats van kw. *heur* voor st.ndl. *haar* een vorm *haer* gemaakt wordt: het verschil tussen de *eu* en de *aa* is fonologisch, dat tussen de *aa*

en de *ae* is fonetisch. Fonologisch gezien valt deze *ae* immers binnen de speelruimte van de Standaardnederlandse *aa*. Een ander geval hebben we wanneer voor st.ndl. *vies* in plaats van kw. *vijs* een vorm *vàài*s gemaakt wordt: het verschil tussen de *ie* en de *ei* <ij> is fonologisch, dat tussen de *ei* <ij> en de *àài* fonetisch. De *àài* valt hier fonologisch gezien binnen de speelruimte van de Katwijkse *ei*. Bij *haer* voor *haar* hebben we dus een pseudodialectisme waarbij een fonetisch verschil met de Standaardnederlandse *aa* in het geding is, bij *vàài*s voor *vijs* een pseudodialectisme waarbij een fonetisch verschil met de oude, Katwijkse *ei* bestaat. We kunnen deze gevallen op twee manieren waarderen. Helemaal zuiver zou zijn om, wanneer we naar de lexicaal-fonologische verschillen kijken, de fonetische verschillen te verwaarlozen. We zijn hier, binnen de taalcategorie van de lexicale fonologie, immers alleen in de eerste soort verschillen geïnteresseerd. De fonetische verschillen die hier in het geding zijn, zijn echter zo groot – het gaat hier immers om wat we eerder genoemd hebben, primair fonetische verschillen (zie par. 4.1.6) – dat we ze toch niet helemaal mogen verwaarlozen. Daar komt bij dat we ervan uit kunnen gaan dat de informant de bedoeling had dialect te spreken, ook al lukt het hem in beide gevallen, afgemeten aan de oude dialectnorm, maar voor de helft. In het geval van *haer* lukt het hem niet in fonologisch maar wel in fonetisch opzicht: hij houdt vast aan het Standaardnederlandse foneem maar spreekt dat foneem wel op de Katwijkse manier uit. In het geval van *vàài*s lukt het hem niet in fonetisch maar wel in fonologisch opzicht: hij kiest wel het Katwijkse foneem maar spreekt dat niet op de juiste Katwijkse manier uit. In beide gevallen zit er een (half geslaagde) poging achter om dialect te spreken. Om deze reden heb ik aan de hier besproken pseudodialectismes nog iets toegekend, namelijk een halve punt.[106] Wel geldt hier, zoals hierboven al aangegeven, de beperking tot oorspronkelijk primair fonetische gevallen. De secundair fonetische (vaak moeilijk hoorbare) verschillen verwaarlozen we. Een voorbeeld is het verschil tussen een Katwijkse gerekte *oo* en een Standaardaardnederlandse *oo* in kw. *stoke* voor st.ndl. *stoken* (zie nogmaals par. 4.1.6). Een ander voorbeeld is het verschil tussen een Katwijkse gesloten *o* en een Katwijkse open *ò*, voor een Standaardnederlandse *u*. Hier hebben we een secundair fonetisch verschil tussen twee Katwijkse klanken. Het maakt dus niet uit of kw. *plokke* (st.ndl. *plukken*) (i 06.04), met een oorspronkelijk gesloten *o*, eventueel open of kw. *dròppel* (st.ndl. *druppel*) (i 06.11), met een oorspronkelijk open *ò*, eventueel gesloten wordt uitgesproken (zie par. 4.2.1: (72), (73)).

Behalve pseudodialectismes komen bij de lexicale fonologie ook compromisvormen voor, tussenvormen die optreden tussen bijvoorbeeld st.ndl. *sch* en kw. *sk* (klankcorrespondentie (2))[107] of st.ndl. *e* en kw. *i* (klankcorrespondentie (1)). Deze tussenvormen vormen een continuüm tussen de Standaardnederlandse en de Katwijkse klank in.[108]

Voor de bespreking van de resultaten van de lexicale fonologie ga ik uit van de ordening in schema 12 in paragraaf 5.4.2.1. De lexicaal-fonologische klankcorrespondenties staan daarin geordend naar hun frequentie. De ordening vormt

de basis voor de toetsing van hypothese 3, die op de invloed van de frequentie betrekking heeft. In totaal ging het in schema 12 om 46 klankcorrespondenties, die door een foutief in het interview opgenomen klankcorrespondentie achteraf moesten worden teruggebracht tot 45 (zie weer par. 5.4.2.1). In tabel 7 geef ik de overgebleven 45 klankcorrespondenties met de uitkomsten van het interview.[109]

Tabel 7. Lexicale fonologie – klankcorrespondenties, geordend naar frequentie

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) e - i	25.5 (72)	6 (36)	8 (36)	7 (36)	5 (72)		
94.09 H	35.42%	16.67%	22.22%	19.44%	6.94%	0.20	20.14%
(2) sch - sk	102 (120)	48 (60)	29.5 (60)	47.5 (60)	88 (120)		
92 R	85%	80%	49.17%	79.17%	73.33%	0.86	73.33%
(3) uu - ou	87 (95)	37 (47)	33 (48)	38 (47)	53 (96)		
46.32 H	91.58%	78.72%	68.75%	80.85%	55.21%	0.60	75.02%
(4) oe - o	66 (72)	31 (36)	31 (36)	31 (35)	59.5 (70)		
32.68 H	91.67%	86.11%	86.11%	88.57%	85%	0.93	87.49%
(5) ee - ie	112 (120)	55 (60)	49.5 (60)	52 (60)	89.5 (120)		
20.44 R	93.33%	91.67%	82.5%	86.67%	74.58%	0.80	85.75%
(6) u - e	16 (24)	5 (12)	4 (12)	5 (12)	9 (24)		
5.79 H	66.67%	41.67%	33.33%	41.67%	37.5%	0.56	44.17%
(7) aa - a	23 (24)	11.5 (12)	11 (12)	10.5 (12)	18 (24)		
5.55 H	95.83%	95.83%	91.67%	87.5%	75%	0.78	89.17%
(8) ei <ei> - àà	108.5 (112)	49.5 (54)	53.5 (58)	52 (58)	95 (116)		
3.75 R	96.88%	91.67%	92.24%	89.66%	81.90%	0.85	90.47%
(9) oe - ou	94 (120)	43 (60)	47 (60)	53 (60)	82 (120)		
2.89 R	78.33%	71.67%	78.33%	88.33%	68.33%	0.87	77.00%
(10) ee - eu	81.5 (96)	42 (48)	35 (48)	30 (48)	54.5 (96)		
2.52 R	84.90%	87.5%	72.92%	62.5%	56.77%	0.67	72.92%
(11) i - u	61.5 (71)	29.5 (35)	25.5 (35)	21 (36)	35 (69)		
2.03 R	86.62%	84.29%	72.86%	58.33%	50.72%	0.59	70.56%
(12) oo - o	21 (24)	12 (12)	10 (12)	8 (12)	12 (24)		
1.49 H	87.5%	100%	83.33%	66.67%	50%	0.57	77.5%
(13) oo - eu	99 (120)	44.5 (60)	46.5 (60)	35 (60)	57.5 (120)		
1.40 R	82.5%	74.17%	77.5%	58.33%	47.92%	0.58	68.08%
(14) ee - e	23 (24)	11 (12)	11 (12)	9 (12)	15 (24)		
1.07 H	95.83%	91.67%	91.67%	75%	62.5%	0.65	83.33%
(15) a - o	30 (48)	10 (24)	6 (24)	4 (24)	4.5 (48)		
0.72 H	62.5%	41.67%	25%	16.67%	9.38%	0.15	31.04%
(16) e - ù	94.5 (120)	45 (60)	44 (60)	40 (60)	77 (120)		
0.45 R	78.75%	75%	73.33%	66.67%	64.17%	0.81	71.58%
(17) u - ò	5 (72)	4 (36)	1 (36)	0 (36)	0 (72)		
0.30 R	6.94%	11.11%	2.78%	0%	0%	0	4.17%
(18) o - ù	92.5 (96)	44 (48)	45 (48)	42 (48)	70 (96)		
0.27 R	96.35%	91.67%	93.75%	87.5%	72.92%	0.76	88.44%
(19) eu - ee	9 (72)	1 (36)	5 (36)	3 (36)	5 (72)		
0.18 R	12.5%	2.78%	13.89%	8.33%	6.94%	0.56	8.89%

(20) uu - ie	35 (72)	11 (36)	6 (36)	11 (36)	5 (72)		
0.13 R	48.61%	30.56%	16.67%	30.56%	6.94%	0.14	26.67%
(21) uu - ui	42 (48)	20 (24)	14 (24)	19 (24)	29 (48)		
0.13 R	87.5%	83.33%	58.33%	79.17%	60.42%	0.69	73.75%
(22) e - àà	78 (96)	39 (48)	39.5 (48)	36.5 (48)	65 (96)		
0.12 R	81.25%	81.25%	82.29%	76.04%	67.71%	0.83	77.71%
(23) u - i	13 (48)	3 (24)	1 (24)	3 (24)	3 (48)		
0.10 R	27.08%	12.5%	4.17%	12.5%	6.25%	0.23	12.5%
(24) ei <ei>/<ij> - e	45.5 (48)	21 (24)	13.5 (24)	14 (24)	30.5 (48)		
0.06 H	94.79%	87.5%	56.25%	58.33%	63.54%	0.67	72.08%
(25) ou <au> - àèu	21 (120)	6 (60)	14.5 (60)	12.5 (60)	3.5 (120)		
0.06 R	17.5%	10%	24.17%	20.83%	2.92%	0.17	15.08%
(26) aa - e	21.5 (24)	11 (12)	8.5 (12)	10 (12)	17 (24)		
0.03 H	89.58%	91.67%	70.83%	83.33%	70.83%	0.79	81.25%
(27) oo - a	16 (22)	7 (12)	2 (11)	5 (12)	3.5 (24)		
0.02 H	72.73%	58.33%	18.18%	41.67%	14.58%	0.20	41.10%
(28) oo - u	30 (48)	14 (24)	12 (24)	12 (24)	18 (48)		
0.01 R	62.5%	58.33%	50%	50%	37.5%	0.6	51.67%
(29) oe - oo	11 (24)	4.5 (12)	4 (12)	4.5 (12)	6.5 (24)		
0.01 R	45.83%	37.5%	33.33%	37.5%	27.08%	0.59	36.25%
(30) oe - eu	3 (24)	0 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)		
0.01 R	12.5%	0%	8.33%	0%	0%	0	4.17%
(31) e - o	57 (96)	23.5 (48)	22 (48)	25.5 (48)	43 (96)		
0.01 R	59.38%	48.96%	45.83%	53.13%	44.79%	0.75	50.42%
(32) a - o	15 (72)	11 (36)	3.5 (36)	5.5 (36)	7.5 (72)		
0.01 R	20.83%	30.56%	9.72%	15.28%	10.42%	0.50	17.36%
(33) i - e	20 (24)	11 (12)	6.5 (12)	3 (12)	11 (24)		
0.01 H	83.33%	91.67%	54.17%	25%	45.83%	0.55	60%
(34) u - o	5 (72)	3 (36)	0 (36)	2 (36)	2 (72)		
0.01 R	6.94%	8.33%	0%	5.56%	2.78%	0.40	4.72%
(35) aa - eu	19.5 (23)	10 (11)	8.5 (12)	7.5 (12)	13.5 (22)		
0.00 R	84.78%	90.91%	70.83%	62.5%	61.36%	0.72	74.08%
(36) o - u	22 (24)	12 (12)	12 (12)	11.5 (12)	20.5 (24)		
0.00 R	91.67%	100%	100%	95.83%	85.42%	0.93	94.58%
(37) o - e	16.5 (24)	8 (12)	4 (12)	7.5 (12)	16.5 (24)		
0.00 R	68.75%	66.67%	33.33%	62.5%	68.75%	1	60%
(38) aa - ee	32.5 (48)	14.5 (24)	13.5 (24)	12 (24)	20.5 (48)		
0 R	67.71%	60.42%	56.25%	50%	42.71%	0.63	55.42%
(39) ee - àài	24 (48)	12.5 (24)	0.5 (24)	2.5 (24)	0.5 (48)		
0 R	50%	52.08%	2.08%	10.42%	1.04%	0.02	23.12%
(40) ie - ei <ij>	12.5 (22)	9.5 (11)	7.5 (12)	8 (12)	15 (24)		
0 R	56.82%	86.36%	62.5%	66.67%	62.5%	1.10	66.97%
(41) ui - aai/àài	61 (96)	23.5 (48)	22 (48)	12 (48)	21.5 (96)		
0 R	63.54%	48.96%	45.83%	25%	22.40%	0.35	41.15%
(42) e - a	4 (24)	0 (12)	0 (12)	2 (12)	2 (24)		
0 R	16.67%	0%	0%	16.67%	8.33%	0.50	8.33%
(43) e - i	17 (24)	6 (12)	1 (12)	6 (12)	9 (24)		
0 R	70.83%	50%	8.33%	50%	37.5%	0.53	43.33%
(44) i - e	0 (48)	2 (24)	0 (24)	1 (24)	2 (48)		
0 R	0%	8.33%	0%	4.17%	4.17%	-	3.33%

(45) u - e	14 (72)	6 (36)	4 (36)	6 (36)	13 (72)		
0 R	19.44%	16.67%	11.11%	16.67%	18.06%	0.93	16.39%
totaal	1787 (2793)	818 (1394)	716.5 (1400)	727.5 (1400)	1208 (2797)		
	63.98%	58.68%	51.18%	51.96%	43.19%	0.68	53.80%

Toelichting: Zie hiervoor allereerst tabel 1 (p. 150) (lees echter voor 'ieder item' 'iedere klankcorrespondentie'). Op regel 2 zijn nog onder de aanduiding van de klankcorrespondentie gegeven de frequentie en het bereik van de regionale steun: H, wanneer het om een algemeen Hollandse correspondentie gaat, en R, wanneer het om een correspondentie gaat die als relict kan worden bestempeld.

Kijken we bij de lexicale fonologie naar de totaalscores voor de leeftijdsgroepen, dan zien we in de afname van oud naar jong een niet geheel geleidelijk verloop. De groep 30+ lijkt het beeld van de geleidelijke afname te verstoren: ze komt hoger uit dan de groep 40+, maar het verschil is niet significant ($\chi^2 = 0.17$).

We gaan nu kijken naar achtereenvolgens hypothese 3 (frequentie) en hypothese 2 (steun regionale omgeving).

Voor de toetsing van de frequentiehypothese is het nodig op de ordening van tabel 7 een tweetal ingrepen toe te passen. In de eerste plaats worden klankcorrespondenties die gelijk zijn, maar vanwege hun verschil in steun van de regionale omgeving in de tabel apart staan, samengenomen. Het gaat hier om de correspondenties (1) en (43) (st.ndl. *e* - kw. *i*), (6) en (45) (st.ndl. *u* - kw. *e*), (15) en (32) (st.ndl. *a* - kw. *o*), en (33) en (44) (st.ndl. *i* - kw. *e*). Ook kunnen we, omdat we de secundair fonetische verschillen verwaarlozen, de correspondenties (17) st.ndl. *u* - kw. *ò* en (34) st.ndl. *u* - kw. *o*, en (18) st.ndl. *o* - kw. *ù* en (36) st.ndl. *o* - kw. *u* samennemen.[110] Om de klankcorrespondenties te kunnen samenvoegen moeten nieuwe frequentieberekeningen worden uitgevoerd. We gaan daarvoor terug naar schema 9. De nieuwe frequentie wordt berekend door van de betreffende klankcorrespondenties eerst de getallen voor de tekenfrequentie bij elkaar te tellen, dan opnieuw hun gezamenlijke distributionele sterkte te berekenen en vervolgens de tekenfrequentie met de distributionele sterkte te vermenigvuldigen.[111] Door deze eerste ingreep worden de 45 klankcorrespondenties teruggebracht tot 39 correspondenties. We duiden deze correspondenties als tussencorrespondenties aan, als correspondenties dus van het tussenniveau.

Bij de tweede ingreep worden klankcorrespondenties met een gelijke frequentie samengevoegd. Het betreft hier de klankcorrespondenties (20) en (21), met een frequentie van 0.13, (24) en (25), met een frequentie van 0.06, (28) tot en met (31) en (33)/(44), met een frequentie van 0.01, (35) en (37), met een frequentie van 0.00, en (38) tot en met (42), met een frequentie van 0.[112] Met deze tweede ingreep zijn de 45 klankcorrespondenties uit tabel 7, via de 39 tussencorrespondenties van de eerste ingreep, nu teruggebracht tot 28 correspondenties. We duiden deze correspondenties voortaan aan als eindcorrespondenties, als correspondenties die uit

de twee ingrepen resulteren, correspondenties dus van het eindniveau. In tabel 8 zien we van deze eindcorrespondenties de rangorde volgens de frequenties, waarmee de resultaten uit het interview kunnen worden vergeleken. Ook bij de herberekening van de resultaten voor de eindcorrespondenties is uitgegaan van de werkelijke getallen.

De ordening van de 28 eindcorrespondenties die we overhouden, beschouwen we als de uiteindelijke rangorde voor de toetsing van hypothese 3. We gaan dus na of de rangorde van de frequenties zich weerspiegelt in de rangorde van de resultaten.

Tabel 8. Lexicale fonologie – eindcorrespondenties, geordend naar frequentie

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) [1, 43]	42.5 (96)	12 (48)	9 (48)	13 (48)	14 (96)		
94.09 H/R	44.27%	25%	18.75%	27.08%	14.58%	0.33 (24)	25.94% (23)
(2) [2]	102 (120)	48 (60)	29.5 (60)	47.5 (60)	88 (120)		
92 R	85%	80%	49.17%	79.17%	73.33%	0.86 (3)	73.33% (12)
(3) [3]	87 (95)	37 (47)	33 (48)	38 (47)	53 (96)		
46.32 H	91.58%	78.72%	68.75%	80.85%	55.21%	0.60 (16)	75.02% (11)
(4) [4]	66 (72)	31 (36)	31 (36)	31 (35)	59.5 (70)		
32.68 H	91.67%	86.11%	86.11%	88.57%	85%	0.93 (1)	87.49% (4)
(5) [5]	112 (120)	55 (60)	49.5 (60)	52 (60)	89.5 (120)		
20.44 R	93.33%	91.67%	82.5%	86.67%	74.58%	0.80 (8)	85.75% (5)
(6) [6, 45]	30 (96)	11 (48)	8 (48)	11 (48)	22 (96)		
5.79 H/R	31.25%	22.92%	16.67%	22.92%	22.92%	0.73 (12)	23.34% (24)
(7) [7]	23 (24)	11.5 (12)	11 (12)	10.5 (12)	18 (24)		
5.55 H	95.83%	95.83%	91.67%	87.5%	75%	0.78 (11)	89.17% (3)
(8) [8]	108.5 (112)	49.5 (54)	53.5 (58)	52 (58)	95 (116)		
3.75 R	96.88%	91.67%	92.24%	89.66%	81.90%	0.85 (4.5)	90.47% (1)
(9) [9]	94 (120)	43 (60)	47 (60)	53 (60)	82 (120)		
2.89 R	78.33%	71.67%	78.33%	88.33%	68.33%	0.87 (2)	77.00% (10)
(10) [10]	81.5 (96)	42 (48)	35 (48)	30 (48)	54.5 (96)		
2.52 R	84.90%	87.5%	72.92%	62.5%	56.77%	0.67 (13.5)	72.92% (13)
(11) [11]	61.5 (71)	29.5 (35)	25.5 (35)	21 (36)	35 (69)		
2.03 R	86.62%	84.29%	72.86%	58.33%	50.72%	0.59 (17)	70.56% (15)
(12) [12]	21 (24)	12 (12)	10 (12)	8 (12)	12 (24)		
1.49 H	87.5%	100%	83.33%	66.67%	50%	0.57 (19)	77.5% (9)
(13) [13]	99 (120)	44.5 (60)	46.5 (60)	35 (60)	57.5 (120)		
1.40 R	82.5%	74.17%	77.5%	58.33%	47.92%	0.58 (18)	68.08% (16)
(14) [14]	23 (24)	11 (12)	11 (12)	9 (12)	15 (24)		
1.07 H	95.83%	91.67%	91.67%	75%	62.5%	0.65 (15)	83.33% (6)
(15) [15, 32]	45 (120)	21 (60)	9.5 (60)	9.5 (60)	12 (120)		
0.85 H/R	37.5%	35%	15.83%	15.83%	10%	0.27 (25)	22.83% (25)
(16) [16]	94.5 (120)	45 (60)	44 (60)	40 (60)	77 (120)		
0.45 R	78.75%	75%	73.33%	66.67%	64.17%	0.81 (7)	71.58% (14)
(17) [17, 34]	10 (144)	7 (72)	1 (72)	2 (72)	2 (144)		
0.39 R	6.94%	9.72%	1.39%	2.78%	1.39%	0.20 (27.5)	4.44% (28)
(18) [18, 36]	114.5 (120)	56 (60)	57 (60)	53.5 (60)	90.5 (120)		
0.31 R	95.42%	93.33%	95%	89.17%	75.42%	0.79 (9.5)	89.67% (2)
(19) [19]	9 (72)	1 (36)	5 (36)	3 (36)	5 (72)		
0.18 R	12.5%	2.78%	13.89%	8.33%	6.94%	0.56 (20)	8.89% (27)

(20) [20, 21]	77 (120)	31 (60)	20 (60)	30 (60)	34 (120)		
0.13 R	64.17%	51.67%	33.33%	50%	28.33%	0.44 (22.5)	45.5% (18)
(21) [22]	78 (96)	39 (48)	39.5 (48)	36.5 (48)	65 (96)		
0.12 R	81.25%	81.25%	82.29%	76.04%	67.71%	0.83 (6)	77.71% (8)
(22) [23]	13 (48)	3 (24)	1 (24)	3 (24)	3 (48)		
0.10 R	27.08%	12.5%	4.17%	12.5%	6.25%	0.23 (26)	12.5% (26)
(23) [24, 25]	66.5 (168)	27 (84)	28 (84)	16.5 (84)	34 (168)		
0.06 H/R	39.58%	32.14%	33.33%	19.64%	20.24%	0.51 (21)	28.99% (22)
(24) [26]	21.5 (24)	11 (12)	8.5 (12)	10 (12)	17 (24)		
0.03 H	89.58%	91.67%	70.83%	83.33%	70.83%	0.79 (9.5)	81.25% (7)
(25) [27]	16 (22)	7 (12)	2 (11)	5 (12)	3.5 (24)		
0.02 H	72.73%	58.33%	18.18%	41.67%	14.58%	0.20 (17.5)	41.10% (19)
(26) [28 - 31, 33, 44]	121 (264)	55 (132)	45.5 (132)	46 (132)	80.5 (264)		
0.01 H/R	45.83%	41.67%	34.47%	34.85%	30.49%	0.67 (13.5)	37.46% (21)
(27) [35, 37]	36 (47)	18 (23)	12.5 (24)	15 (24)	30 (46)		
0.00 R	76.60%	78.26%	52.08%	62.5%	65.22%	0.85 (4.5)	66.93% (17)
(28) [38 - 42]	134 (238)	60 (119)	43.5 (120)	36.5 (120)	59.5 (240)		
0 R	56.30%	50.42%	36.25%	30.42%	24.79%	0.44 (22.5)	39.64% (20)

Toelichting: Zie hiervoor allereerst tabel 1 (p. 150) (lees echter voor 'ieder item' 'iedere eindcorrespondentie'). Op regel 2 zijn onder de aanduiding van de eindcorrespondentie gegeven de frequentie en het bereik van de regionale steun: H, wanneer het om een algemeen Hollandse correspondentie gaat, R, wanneer het om een correspondentie gaat die als relict kan worden bestempeld, en H/R, wanneer beider bereik in de correspondentie is vertegenwoordigd. Op regel 1 zijn telkens achter de aanduidingen van de eindcorrespondenties tussen vierkante haken de nummers van de klankcorrespondenties van tabel 7 genoemd. Verder is bij zowel J:O als G tussen ronde haken voor de hiervoor geldende getallen een rangorde aangegeven.

We kijken eerst naar de getallen voor J:O en G. Om een goed beeld van deze getallen te krijgen heb ik ze uitgezet in de volgende twee grafieken.

Grafiek 1. Lexicale fonologie J:O – eindcorrespondenties

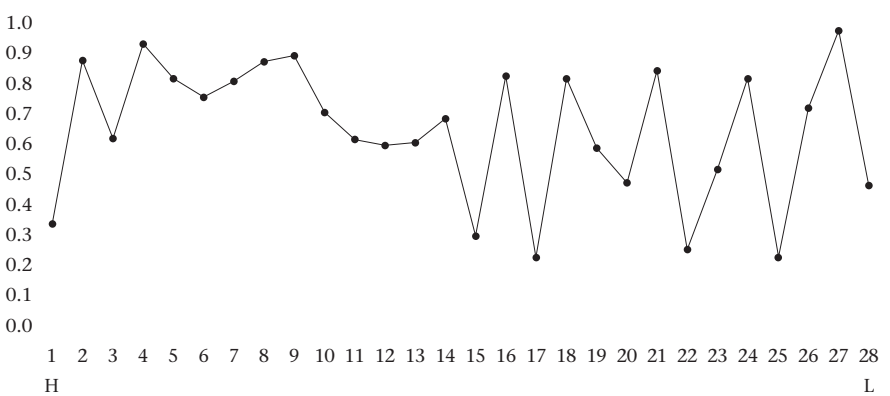

Toelichting: Op de horizontale as is de frequentierangorde en op de verticale as zijn de scores afgezet. H = hoge frequentie, L = lage frequentie.

Grafiek 2. Lexicale fonologie G – eindcorrespondenties

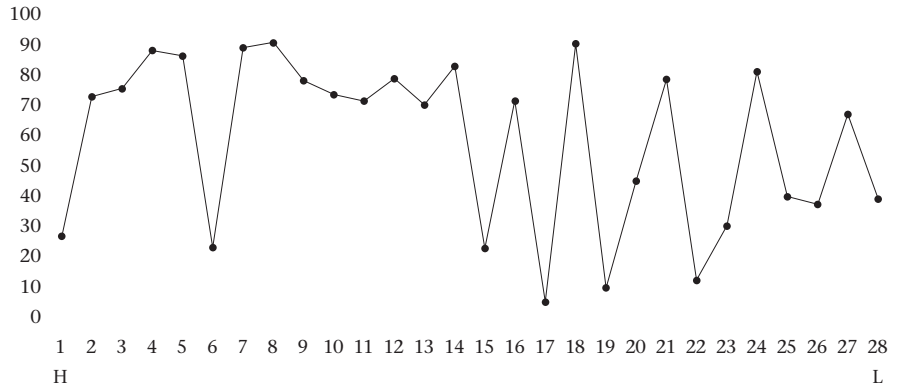

Zie voor de toelichting grafiek 1.

Voor zowel J:O als G zien we in de linkerhelft van de grafieken, in het gebied van de hoge frequenties, inderdaad nogal hoge uitkomsten. Vanaf eindcorrespondentie (4) lijkt zich in beide grafieken een afname in te zetten, maar dat lukt iets beter vanaf correspondentie (9) voor J:O en vanaf correspondentie (8) voor G. Bij correspondentie (15) is het in beide grafieken met de vermoede regelmaat afgelopen en stort de zaak in. Met het afnameverloop lijkt het vanaf dan niet meer goed te komen. De rechterhelft van de beide grafieken vertoont een hevig pieken-en-dalen-patroon. Opvallend is natuurlijk wel dat de dalen vooral in die helft te vinden zijn waar ook een afname werd verwacht. De dalen gedragen zich daar dus zoals ze zich zouden moeten gedragen.

De grafieken lijken er op het eerste gezicht niet op te wijzen dat frequentie een factor is. Maar misschien wordt het beeld wat dat betreft duidelijker als we de rangordes van J:O en G (in tabel 8) in ogenschouw nemen. We vergelijken daarvoor de genoemde rangordes met de rangorde van de frequenties. Met het oog op de exactheid doe ik dat met behulp van een correlatietoets, de Spearman-ranktoets. Bij toepassing van deze toets bleek dat de correlatie tussen de frequentierangorde en de rangorde voor J:O net significant is ($r_s = 0.321$) en die tussen de frequentierangorde en de rangorde voor G iets duidelijker significant ($r_s = 0.345$).

We zien dat er, zij het nog niet al te sterke, aanwijzingen zijn dat frequentie een factor is. We gaan nu na wat het effect is als we de onverwachte pieken en dalen elimineren. Zijn die wellicht uit onverwachte factoren te verklaren? We zullen hierbij behalve op de correspondenties ook op de items letten. Zie voor een overzicht van de scores per item bijlage 7.

In de linkerhelft van de grafieken 1 en 2 is het patroon duidelijk regelmatiger dan in de rechterhelft. Uitzonderingen, dalen, in het gebied van de hoge frequenties zijn in ieder geval correspondentie (1), voor zowel J:O als G, (3), alleen voor J:O, en (6), alleen voor G.

De lage score bij eindcorrespondentie (1), zowel bij J:O als bij G, is vooral te wij-

ten aan de daarin opgenomen klankcorrespondentie (1). Bij analyse blijkt dat de lage score daarvan door *in* en, voorzover het J:O betreft, ook door *mit* bepaald wordt. Opvallend is dat dit functiewoorden zijn, namelijk een nevenschikkend voegwoord en een voorzetsel, waarbij we juist een hoge uitkomst hadden verwacht. Functiewoorden maken immers deel uit van de stabiele syntaxis. Een verklaring kan zijn dat de informanten deze kleine, onbeduidende woorden niet of minder opvallen en zij ze daardoor onvertaald laten. Tegen de verklaring dat de lage scores verband houden met het feit dat we bij *in* en *mit* met functiewoorden te maken hebben, pleit echter de hoge score van het voorzetsel *an* (klankcorrespondentie (7), i 03.06) en de iets minder hoge score van het aanwijzend voornaamwoord *dut* (klankcorrespondentie (11), i 06.11). Waarschijnlijk speelt ook het accent in de zin een rol: *an*, en ook wel *dut*, heeft meer accent in de aangeboden zin dan *in* en *mit* (zie bijlage 2).

Bij eindcorrespondentie, en klankcorrespondentie, (3) blijkt het ook een klein woordje te zijn dat de uitkomsten, maar nu alleen voor J:O, omlaag haalt. Het betreft het woordje *nou*, dat echter geen functiewoord is maar een bijwoord van tijd. Ook zo'n klein bijwoord is blijkbaar niet opvallend genoeg om vertaald te worden.

Het lage gemiddelde G bij eindcorrespondentie (6) wordt veroorzaakt door klankcorrespondentie (45). Kijken we naar de drie items waaruit deze klankcorrespondentie bestaat, dan zijn er twee die het niet goed doen: *pet* en *bregge*. Alleen van de twee oudste leeftijdsgroepen waren er nog enkele informanten die deze woorden produceerden. Dat de klankvorm *pet* aan het verdwijnen is, kan komen doordat dit woord verouderd raakt. Het verdwijnt met de zaak waarvoor het stond.[113] Dat de klankvorm *bregge* verdwijnt, komt doordat de standaardtalige tegenhanger *brug* een nogal algemeen en vaak gebruikt verkeerswoord is. Er zijn dan wel niet zoveel bruggen in Katwijk, maar buiten Katwijk komen ze in voldoende mate voor. Het derde item waaruit de klankcorrespondentie bestaat, *regge*, doet het een stuk beter dan de andere twee. Dat komt doordat het hier een zaak betreft die iedereen heeft. Het is een woord uit de onmiddellijke ervaringswereld.

Uitzonderingen, pieken, in het gebied van de lage frequenties, de rechterhelft van de grafieken, zijn, voor zowel J:O als G, de correspondenties (16), (18), (21), (24) en (27), en, alleen voor J:O, correspondentie (26).

Eindcorrespondentie (16) bestaat uit één klankcorrespondentie, st.ndl. *e* - kw. *ù*, die met het maximale aantal van vijf items vertegenwoordigd is. De correspondentie doet het te goed doordat vier van deze items hoog scoren, zowel voor J:O als G: *zùs*, *vùrrəwe*, *nùrrəges* en *zwùrrəver*. De hoge score bij de laatste drie items kan veroorzaakt zijn doordat de *ù* fonetisch geconditioneerd is: voor *r* + labiaal of velair ontstaat door ronding van de *e* een *ù*, die in diezelfde conditie blijkbaar ook gemakkelijk gehandhaafd blijft. Dat *zwùrrəver* het zo goed doet, kan ook komen doordat dat woord met een aantal sterke werkwoorden uit klasse 3 (en daarmee verwante woorden) een doorzichtig patroon vormt (zie par. 4.2.2.3.2). Tegenover de vier hoog scorende items staat maar één item dat laag scoort, heel laag zelfs: *prinsùs*. Er zijn alleen nog enkele ouderen die het woord geproduceerd hebben. Bij alle andere leeftijdsgroepen is de score nul. Dat dit woord zo laag scoort, kan

komen doordat de standaardtalige tegenhanger *prinses* veel gebruikt wordt in de media. De hoge persoon die met dit woord wordt aangeduid, kan men eigenlijk ook niet meer een *prinsùs* noemen. Dat wordt als te plat ervaren.

Eindcorrespondentie (18) bestaat uit de klankcorrespondenties (18), st.ndl. *o* - kw. *ù*, en (36), st.ndl. *o* - kw. *u*. (Het verschil tussen deze twee was secundair fonetisch, wat de reden was waarom we ze hadden samengenomen.) Beide klankcorrespondenties doen het goed, maar de laatste doet het nog iets beter dan de eerste. Voor die hoge score van klankcorrespondentie (36) is het enige item waaruit de klankcorrespondentie bestaat, verantwoordelijk: *zundag*. Het woord doet het uitzonderlijk goed, bij alle leeftijdsgroepen, wat de hoge scores voor J:O en G tot gevolg heeft. De hoge score voor *zundag* kan verklaard worden uit de bijzondere waarde die in Katwijk nog altijd aan deze dag wordt toegekend. Het woord heeft daardoor iets begripsmatigs gekregen. Klankcorrespondentie (18) bestaat uit vier items, waarvan er drie het goed doen, *dùrrəp*, *stùrrəm* en *zùrrəge*, en één item, *mùrrəge*, dat het naar verhouding iets minder goed doet. Voor alle items, ook voor *mùrrəge*, kunnen we hier wel weer aan fonetische conditionering denken als oorzaak van de hoge score: voor *r* + labiaal of velair ontstaat door palatalisatie van een *o* of ronding van een *e* gemakkelijk een *ù*, die, zoals we ook al gezien hebben bij eindcorrespondentie (16), in diezelfde conditie gemakkelijk bewaard blijft.[114]

Eindcorrespondentie (21) bestaat uit één klankcorrespondentie, (22), st.ndl. *e* - kw. *àà*, die uit vier items bestaat, waarvan er drie behoorlijk hoog scoren: *stààrəke*, *ààrəg* en *skààrəpe*. We kunnen voor deze hoge score weer aan fonetische conditionering denken: voor *r* + labiaal of velair is door rekking van een oorspronkelijke *a* een *àà* ontstaan, die in diezelfde conditie ook weer gemakkelijk gehandhaafd blijft. De hoogste scores vinden we bij *ààrəg*, zowel voor J:O als G. Vreemd genoeg, omdat er toch verwantschap is met *ààrəg*, doet het item dat overblijft, het werkwoord *ààrəgere*, het veel minder goed. De verhouding J:O bij *ààrəgere* is zelfs bijna de helft van die bij *ààrəg*.

De hoge scores van eindcorrespondentie (24) worden gedragen door slechts één item, het bijvoeglijk naamwoord *leste*, van klankcorrespondentie (26), st.ndl. *aa* - kw. *e*. De oorzaak dat dit item zo hoog scoort, zal niet zozeer het ruime gebruik zijn maar vooral de waarschijnlijk ruime regionale spreiding: in Holland is het een heel gewoon woord. Verder zal het worden gesteund door de verwante bijwoorden kw. *lest* en *onderlest* (beide st.ndl. *laatst*).

In eindcorrespondentie (27) zijn weer twee klankcorrespondenties samengebracht, (35), st.ndl. *aa* - kw. *eu*, en (37), st.ndl. *o* - kw. *e*, met elk één item. De hoge piek bij J:O wordt bij deze eindcorrespondentie vooral veroorzaakt door het item *verrək*, waarbij, omdat de jongeren hier even hoog scoren als de ouderen, geen verlies of winst te zien is. Die verhouding J:O zegt nog niets over het gemiddelde G bij dit item. Voor G scoort *verrək* nog wel redelijk hoog, maar minder hoog dan *heur*, het item van de andere klankcorrespondentie. Dat is dan ook vooral verantwoordelijk voor de piek in grafiek 2. Of we bij *verrək* aan fonetische conditionering moeten denken is de vraag, omdat in deze klankvorm de oude klinker bewaard is, terwijl voor *r* + labiaal of velair nu juist gemakkelijk ronding optreedt.

Dat *verrək* toch bewaard bleef, kan komen doordat het hier een woord betreft dat vooral in de huiselijke kring gebruikt wordt.[115]

Al krijgt ze in de grafiek niet de kans om een piek te vormen (door de hogere score van de eindcorrespondentie die erop volgt), te hoog in het gebied van de lage frequenties scoort eigenlijk ook nog eindcorrespondentie (26), maar alleen voor J:O. Voor G is de score laag te noemen. Dat kan: een laag gemiddelde G staat een hoge verhouding J:O niet in de weg. In eindcorrespondentie (26) zijn zes klankcorrespondenties samengebracht, allemaal met een frequentie van 0.01. De hoge score voor J:O zal vooral veroorzaakt zijn door de met vier items ruim vertegenwoordigde klankcorrespondentie (31), st.ndl. *e* - kw. *o*. Drie van de vier items, *vors*, *dorde* en *vorte*, scoren hierbij hoog.[116] Maar daar staat één item tegenover, *korse*, dat uitzonderlijk laag scoort en een verhouding 0 laat zien. Wordt deze lage score wellicht veroorzaakt door het geringe gebruik dat er van dat woord gemaakt wordt? Voor de hoog scorende items kunnen we weer aan fonetische conditionering denken: voor *r* + dentaal is door depatalisatie van de *e* een *o* ontstaan, die in diezelfde conditie ook gemakkelijk gehandhaafd blijft. Binnen klankcorrespondentie (28), st.ndl. *oo* - kw. *u*, zal het item *butter* nog van invloed geweest zijn, dat voor J:O (maar zeker ook voor G) hoog scoort, maar de scores van *skuttel*, het andere item binnen deze klankcorrespondentie, doen die invloed weer afnemen. De oorzaak voor de hoge score van *butter* moeten we zoeken in het feit dat het hier een woord betreft dat algemeen gebruikt wordt in de huiselijke kring.

We hebben nu gezien dat er in ieder geval voor de meeste onverwachte pieken en dalen een acceptabele verklaring gevonden kan worden. Storende elementen waren de te laag scorende eindcorrespondenties in de beide linkerhelften en de te hoog scorende eindcorrespondenties in de beide rechterhelften van de grafieken. Opvallend bij de uitzonderingen in de rechterhelften is de fonetische conditionering die bij de items in kwestie een rol lijkt te spelen: bij in ieder geval vier van de zes eindcorrespondenties, (16), (18), (21) en (26), zou het inderdaad zo kunnen zijn dat de Katwijkse klank beter behouden blijft wanneer deze voorkomt voor *r* + labiaal of velair of voor *r* + dentaal. Bij de binnen eindcorrespondentie (27) vallende klankcorrespondentie (37), met het item *verrək*, waren we er niet zeker van of fonetische conditionering een rol kon hebben gespeeld, maar kan het behoud van de klank ook op een andere manier bevorderd zijn. De enige eindcorrespondentie in het rechtergedeelte waarbij de piek niet aan een fonetische conditionering kan worden toegeschreven, is (24), met het item *leste*, maar ook voor de hoge score van dit item was er een verklaring. Met vier van de zes pieken 'veroorzaakt' door fonetische conditionering tekent zich een bepaalde regelmaat af. We moeten echter nog wel controleren of fonetische conditionering, namelijk invloed van *r* + consonant, misschien ook een rol speelt bij de dalen in de rechterhelft en bij de dalen en pieken in de linkerhelft. Dat blijkt op één uitzondering na niet het geval te zijn. De uitzondering betreft eindcorrespondentie (15), het eerste dal in de rechterhelft. Hierin zijn de klankcorrespondenties (15) en (32) opgenomen. Bij de laatste klankcorrespondentie komen de items *dwors* en *(g)eborste* voor, waarin we volgens het algemene patroon behoud van *o* voor *r* + dentaal zouden verwachten. De

scores daarvan zijn echter (betrekkelijk) laag. Hoewel het niet alleen deze items zijn die de lage totaalscore van eindcorrespondentie (15) bepalen, gedragen ze zich toch anders dan de vergelijkbare vormen (met *o* voor *r* + dentaal) *vors*, *dorde* en *vorte* van klankcorrespondentie (31). Dat kan komen doordat de stap naar een *a* fonologisch minder groot is dan de stap naar een *e*. Het betreft hier echter maar twee, enigszins dubieuze gevallen, tegenover dertien gevallen waarin we de fonetische conditionering heel duidelijk hebben zien werken ten gunste van het behoud van de klank.

De volgende stap kan zijn dat we de pieken die we aan fonetische conditionering kunnen toeschrijven, en ook de andere pieken en dalen waarvoor we een verklaring hebben gevonden, uit de grafieken 1 en 2 verwijderen. We krijgen dan de grafieken 3 en 4.

Grafiek 3. Lexicale fonologie J:O – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen

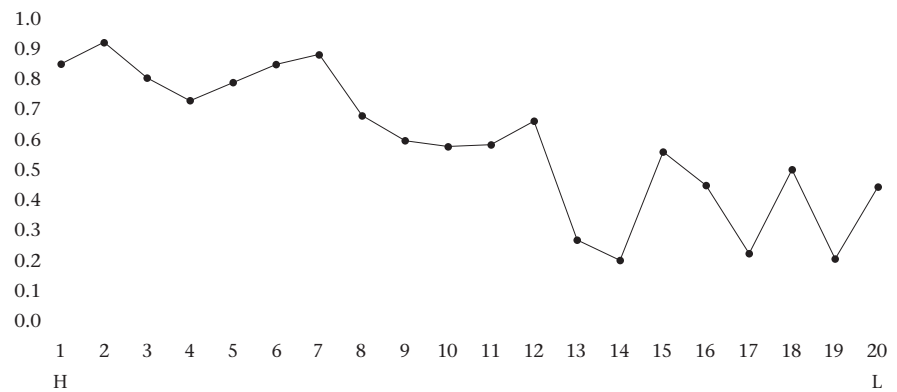

Zie voor de toelichting grafiek 1.

Grafiek 4. Lexicale fonologie G – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen

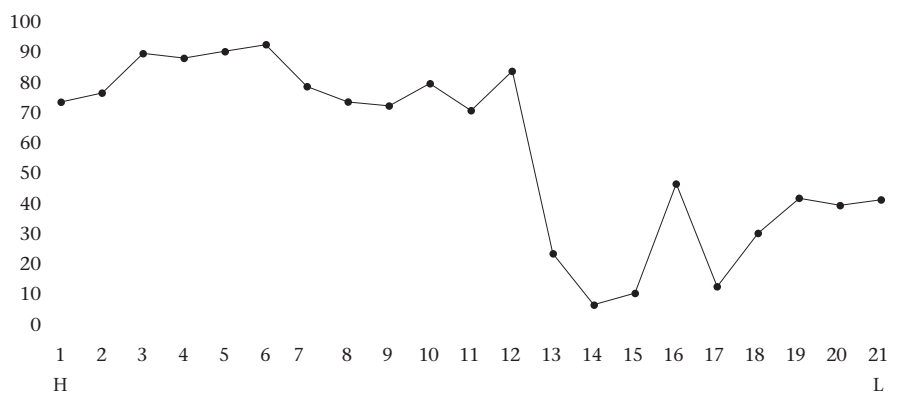

Zie voor de toelichting grafiek 1.

We zien in deze grafieken een bevredigender afnameverloop, dat meer in overeenstemming is met de afname van de frequentie. We kunnen nu opnieuw de Spearman-ranktoets toepassen. Ik maak daarvoor gebruik van tabel 9. Daarin zien we naast elkaar voor J:O en G afzonderlijk de frequentierangordes van de overgebleven eindcorrespondenties met de opnieuw bepaalde rangordes voor J:O en G. (Omdat niet altijd dezelfde pieken en dalen zijn weggelaten, hebben we voor J:O en G met verschillende frequentierangordes te maken.)

Tabel 9. Lexicale fonologie – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen; uitkomsten voor J:O en G, geordend naar de respectievelijke frequentierangordes

	J:O		G
(1) [2]	0.86 (3)	(1) [2]	73.33% (9)
(2) [4]	0.93 (1)	(2) [3]	75.02% (8)
(3) [5]	0.80 (5)	(3) [4]	87.49% (3)
(4) [6]	0.73 (7)	(4) [5]	85.75% (4)
(5) [7]	0.78 (6)	(5) [7]	89.17% (2)
(6) [8]	0.85 (4)	(6) [8]	90.47% (1)
(7) [9]	0.87 (2)	(7) [9]	77.00% (7)
(8) [10]	0.67 (8)	(8) [10]	72.92% (10)
(9) [11]	0.59 (10)	(9) [11]	70.56% (11)
(10) [12]	0.57 (12)	(10) [12]	77.5% (6)
(11) [13]	0.58 (11)	(11) [13]	68.08% (12)
(12) [14]	0.65 (9)	(12) [14]	83.33% (5)
(13) [15]	0.27 (17)	(13) [15]	22.83% (18)
(14) [17]	0.20 (19.5)	(14) [17]	4.44% (21)
(15) [19]	0.56 (13)	(15) [19]	8.89% (20)
(16) [20]	0.44 (15.5)	(16) [20]	45.5% (13)
(17) [22]	0.23 (18)	(17) [22]	12.5% (19)
(18) [23]	0.51 (14)	(18) [23]	28.99% (17)
(19) [25]	0.20 (19.5)	(19) [25]	41.10% (14)
(20) [28]	0.44 (15.5)	(20) [26]	37.46% (16)
		(21) [28]	39.64% (15)

Toelichting: Zie voor de afkortingen tabel 1 (p. 150). Achter de frequentierangordes worden tussen vierkante haken voor de eindcorrespondenties de oorspronkelijke rangordeplaatsen van tabel 8 vermeld. Bij zowel J:O als G is tussen ronde haken voor de hiervoor geldende getallen een nieuwe rangorde aangegeven.

Berekening volgens de Spearman-ranktoets laat zien dat de correlaties tussen de respectievelijke rangordes van de frequenties aan de ene kant en de rangorde voor J:O zowel als de rangorde voor G aan de andere kant nu duidelijk significant zijn (resp. $r_s = 0.887$ en 0.742). Dit hadden we nadat de pieken en dalen waren weggelaten, natuurlijk wel verwacht. Halen we de pieken en dalen er dus uit, dan blijkt frequentie duidelijk een factor te zijn.

Het is echter mogelijk dat we in de eindcorrespondenties die we overhouden, zonder de pieken en dalen, nog met een spreidingsprobleem te maken hebben. Dit spreidingsprobleem kan optreden bij de eindcorrespondenties die uit meer dan één klankcorrespondentie bestaan: die klankcorrespondenties kunnen zich nogal uiteenlopend gedragen. Het probleem speelt alleen op het niveau van de eindcorrespondenties, waarbij (verschillende) klankcorrespondenties om hun gelijke frequentie, bij de tweede ingreep, zijn samengevoegd (zie hiervoor). Het speelt niet op het niveau van de tussencorrespondenties, waarbij klankcorrespondenties zijn samengenomen die qua klank gelijk zijn (maar verschillen voor het bereik van de regionale steun) of waarbij het slechts om een secundair fonetisch verschil ging. In feite gaat het in het laatste geval om dezelfde klankcorrespondenties, in het eerste geval om verschillende klankcorrespondenties met dezelfde frequentie. We kunnen een deel van het spreidingsprobleem oplossen door laatstgenoemde klankcorrespondenties apart te nemen.[117] We passen daarom de Spearman-ranktoets nog een keer toe, en nu dus op de klankcorrespondenties en de tussencorrespondenties die met elkaar de basis vormen van de eindcorrespondenties die we na de eliminatie van de pieken en dalen hebben overgehouden. Zie voor de uitkomsten bij deze klankcorrespondenties en tussencorrespondenties tabel 10.

Tabel 10. Lexicale fonologie – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen, uitgesplitst in klank- en/of tussencorrespondenties; uitkomsten voor J:O en G, geordend naar de respectievelijke frequentierangordes

	J:O		G
(1) 92 [2] <2> {1}	0.86 (4)	(1) 92 [2] <2> {1}	73.33% (10)
(2) 32.68 [4] <4> {2}	0.93 (2)	(2) 46.32 [3] <3> {2}	75.02% (8)
(3) 20.44 [5] <5> {3}	0.80 (6)	(3) 32.68 [4] <4> {3}	87.49% (3)
(4) 5.79 [6] <6, 45> {4}	0.73 (8)	(4) 20.44 [5] <5> {4}	85.75% (4)
(5) 5.55 [7] <7> {5}	0.78 (7)	(5) 5.55 [7] <7> {5}	89.17% (2)
(6) 3.75 [8] <8> {6}	0.85 (5)	(6) 3.75 [8] <8> {6}	90.47% (1)
(7) 2.89 [9] <9> {7}	0.87 (3)	(7) 2.89 [9] <9> {7}	77.00% (7)
(8) 2.52 [10] <10> {8}	0.67 (10.5)	(8) 2.52 [10] <10> {8}	72.92% (11)
(9) 2.03 [11] <11> {9}	0.59 (14)	(9) 2.03 [11] <11> {9}	70.56% (13)
(10) 1.49 [12] <12> {10}	0.57 (16)	(10) 1.49 [12] <12> {10}	77.5% (6)
(11) 1.40 [13] <13> {11}	0.58 (15)	(11) 1.40 [13] <13> {11}	68.08% (14)
(12) 1.07 [14] <14> {12}	0.65 (12)	(12) 1.07 [14] <14> {12}	83.33% (5)
(13) 0.85 [15] <15, 32> {13}	0.27 (20)	(13) 0.85 [15] <15, 32> {13}	22.83% (24)
(14) 0.39 [17] <17, 34> {14}	0.20 (22.5)	(14) 0.39 [17] <17, 34> {14}	4.44% (30)
(15) 0.18 [19] <19> {15}	0.56 (17)	(15) 0.18 [19] <19> {15}	8.89% (28)
(16) 0.13 [20] <20> {16.5}	0.14 (25)	(16) 0.13 [20] <20> {16.5}	26.67% (22)
(17) 0.13 [20] <21> {16.5}	0.69 (9)	(17) 0.13 [20] <21> {16.5}	73.75% (9)
(18) 0.10 [22] <23> {18}	0.23 (21)	(18) 0.10 [22] <23> {18}	12.5% (27)
(19) 0.06 [23] <24> {19.5}	0.67 (10.5)	(19) 0.06 [23] <24> {19.5}	72.08% (12)
(20) 0.06 [23] <25> {19.5}	0.17 (24)	(20) 0.06 [23] <25> {19.5}	15.08% (26)
(21) 0.02 [25] <27> {21}	0.20 (22.5)	(21) 0.02 [25] <27> {21}	41.10% (20)
(22) 0 [28] <38> {24}	0.63 (13)	(22) 0.01 [26] <28> {24}	51.67% (17)
(23) 0 [28] <39> {24}	0.02 (26)	(23) 0.01 [26] <29> {24}	36.25% (21)

(24) 0 [28] <40> {24}	1.10 (1)	(24) 0.01 [26] <30> {24}	4.17% (31)
(25) 0 [28] <41> {24}	0.35 (19)	(25) 0.01 [26] <31> {24}	50.42% (18)
(26) 0 [28] <42> {24}	0.50 (18)	(26) 0.01 [26] <33, 44> {24}	22.22% (25)
		(27) 0 [28] <38> {27}	55.42% (16)
		(28) 0 [28] <39> {27}	23.12% (23)
		(29) 0 [28] <40> {27}	66.97% (15)
		(30) 0 [28] <41> {27}	41.15% (19)
		(31) 0 [28] <42> {27}	8.33% (29)

Toelichting: Zie voor de afkortingen tabel 1 (p. 150). Achter de nummers van de correspondenties zijn bij zowel J:O als G telkens eerst de frequenties gegeven, daarna tussen vierkante haken de corresponderende eindcorrespondenties van tabel 8, daarna tussen vishaken de corresponderende klankcorrespondenties van tabel 7 (waar twee klankcorrespondenties voorkomen, dus waar klankcorrespondenties niet gesplitst zijn, gaat het om een tussencorrespondentie) en vervolgens tussen accolades het getal van de rangorde. Bij zowel J:O als G is tussen ronde haken voor de hiervoor geldende getallen een rangorde aangegeven.

Berekening volgens de Spearman-ranktoets laat zien dat ook nu de correlaties tussen de respectievelijke rangordes van de frequenties aan de ene kant en de rangorde voor J:O zowel als de rangorde voor G aan de andere kant duidelijk significant blijven (resp. r_s = 0.581 en 0.685). We mogen er dus van uit blijven gaan dat frequentie een factor is.

Er is ten slotte nog een andere manier om voor de lexicale fonologie de frequentiehypothese te toetsen. Daarbij gaan we uit van de getallen die voor de afzonderlijke items zijn vastgesteld, voor J:O en G (zie bijlage 7). Op basis van die getallen zetten we de items (zie par. 5.4.2.1) in een rangorde voor J:O en een rangorde voor G. Vervolgens gaan we na of de items, dat wil zeggen, de standaardtalige equivalenten daarvan, voorkomen in corpus S2 in lijst A1 van het frequentiewoordenboek van de Werkgroep Frequentie-Onderzoek van het Nederlands (Uit den Boogaart 1975) (vgl. par. 4.1.3.2). Komt een item in dit corpus voor, dan geven we het een plus, komt het er niet in voor, dan geven we het een min. De frequentiehypothese wordt bevestigd als de plussen zoveel mogelijk boven in de rangorde en de minnen zoveel mogelijk onder in de rangorde terechtkomen. Hieronder zien we de beide rangordes met de genoemde tekens. Bij het toekennen van de tekens heb ik alleen op stamvormen gelet en bijvoorbeeld flexievormen verwaarloosd.

Tabel 11. Lexicale fonologie – afzonderlijke items (geordend naar hun uitkomsten voor J:O en G) en hun voorkomen in corpus S2 in lijst A1 in Uit den Boogaart 1975

J:O				G			
∞	hette	(44)	+	98.33	vùrrəwe	(16)	+
1.18	regge	(45)	+	97.5	bien	(5)	+
1.10	vijs	(40)	+	96.67	klààne	(8)	+
1.06	brouk	(9)	+	95.83	zààle	(8)	+
1.05	ààrəg	(22)	+	95.00	twie	(5)	+
1.04	mààsies	(8)	+	94.58	zundag	(36)	+

1.00	motte	(4)	+
1	twie	(5)	+
	klàànе	(8)	+
	verrək	(37)	+
0.95	blomme	(4)	+
	zouke	(9)	+
0.93	skòòn	(2)	+
	zundag	(36)	+
0.92	vùrrəwe	(16)	+
0.89	skùrrəf	(2)	–
	vorte	(31)	+
0.88	skuttel	(2)	–
	bien	(5)	+
	zùs	(16)	+
0.87	dùrrəp	(18)	+
0.86	skuur	(2)	+
	stiene	(5)	+
	skààrəpe	(22)	+
0.85	zwùrrəver	(16)	+
0.84	vrouger	(9)	+
0.83	spouge	(3)	–
	genog	(4)	+
	koukje	(9)	+
	zùrrəge	(18)	+
	stààrəke	(22)	+
0.81	wàànəg	(8)	+
	stùrrəm	(18)	+
0.79	zààle	(8)	+
	zeun	(13)	+
	leste	(26)	+
0.78	an	(7)	+
0.77	gien	(5)	+
0.76	wulle	(11)	+
	ruizie	(21)	+
	vors	(31)	–
0.75	zeumer	(13)	+
0.74	geskràèw	(2)	+
	douwe	(3)	+
	pəreet	(38)	–
0.73	speule	(10)	+
	butter	(28)	+
0.72	heur	(35)	+
0.71	nùrrəges	(16)	+
	end	(24)	+
	dorde	(31)	+
0.70	teuge	(10)	+
0.67	ààgelək	(8)	+
	houve	(9)	+
0.65	veul	(10)	+
	effe	(14)	+
94.17	blomme	(4)	+
92.50	stiene	(5)	+
	zùs	(16)	+
92.5	dùrrəp	(18)	+
	ààrəg	(22)	+
92.08	stùrrəm	(18)	+
	butter	(28)	+
91.67	douwe	(3)	+
91.25	wàànəg	(8)	+
90.83	zeun	(13)	+
90.00	zùrrəge	(18)	+
89.17	an	(7)	+
	zeumer	(13)	+
	end	(24)	+
88.33	koukje	(9)	+
86.67	spouge	(3)	–
85.42	genog	(4)	+
84.58	skùrrəf	(2)	–
84.17	wulle	(11)	+
	zwùrrəver	(16)	+
83.95	mààsies	(8)	+
83.75	stààrəke	(22)	+
83.33	ààgelək	(8)	+
	effe	(14)	+
82.95	motte	(4)	+
82.92	gien	(5)	+
82.50	brouk	(9)	+
81.25	leste	(26)	+
	vors	(31)	–
80.83	nùrrəges	(16)	+
	ruizie	(21)	+
79.17	mùrrəge	(18)	+
78.75	skòòn	(2)	+
78.33	speule	(10)	+
	veul	(10)	+
	weune	(13)	+
77.50	zouke	(9)	+
77.5	komme	(12)	+
75.83	vrouger	(9)	+
74.58	skààrəpe	(22)	+
73.33	waaive/wàài̯ve	(41)	–
72.91	spaaite/spàài̯te	(41)	+
72.56	heur	(35)	+
71.67	skuur	(2)	+
70	vorte	(31)	+
69.17	rouw	(3)	–
	drege	(38)	+
67.92	skuttel	(2)	–
	teuge	(10)	+
	zullәver	(11)	+

0.63	tərwel	(24)	+
0.62	mənuite	(21)	+
0.60	(g)eborste	(32)	+
0.59	rope	(29)	+
0.58	deuze	(10)	+
	weune	(13)	+
0.57	uitmiste	(1)	–
	komme	(12)	+
	drege	(38)	+
0.56	kenne	(6)	+
	krepel	(19)	–
0.55	legge	(33)	+
0.53	ààrəgere	(22)	–
	skilləpe	(43)	–
0.52	mùrrəge	(18)	+
0.50	ràèuw	(25)	–
	blijskop	(32)	+
	bokke	(34)	–
	starre	(42)	–
0.5	flàèuw	(25)	–
0.49	zulləver	(11)	+
	dut	(11)	+
0.48	rouw	(3)	–
	waaive/wàài̯ve	(41)	–
0.42	hiette	(5)	+
	dwors	(32)	+
0.40	spaaite/spàài̯te	(41)	+
0.34	nou	(3)	+
	neute	(13)	–
0.23	stik	(23)	+
0.20	ov-ebrand	(15)	+
	magge	(27)	+
0.2	deur	(13)	+
0.19	stierman	(20)	+
0.13	dier	(20)	+
0.08	skuttel	(28)	–
0.07	baaitelde/bàài̯telde	(41)	–
0.06	mit	(1)	+
0.03	blàài̯k	(39)	–
0	in	(1)	+
	rot	(15)	–
	prinsùs	(16)	–
	dròppel	(17)	–
	jòllie	(17)	+
	vier	(20)	–
	blàèuw	(25)	+
	klàèuwe	(25)	–
	weunsdag	(30)	+
	korse	(31)	–
	plokke	(34)	+

67.08	deuze	(10)	+
66.97	vijs	(40)	+
66.67	mənuite	(21)	+
63.75	geskràèw	(2)	+
60.83	hiette	(5)	+
	houve	(9)	+
60.00	ààrəgere	(22)	–
60	legge	(33)	+
	verrək	(37)	+
58.88	dut	(11)	+
55	tərwel	(24)	+
51.71	nou	(3)	+
51.25	ov-ebrand	(15)	+
46.67	deur	(13)	+
44.58	dorde	(31)	+
44.17	kenne	(6)	+
43.33	skilləpe	(43)	–
	regge	(45)	+
41.67	pəreet	(38)	–
41.10	magge	(27)	+
36.25	rope	(29)	+
35.84	stierman	(20)	+
35.42	neute	(13)	–
32.5	dier	(20)	+
29.16	blàèuw	(25)	+
28.75	mit	(1)	+
	blàài̯k	(39)	–
27.5	uitmiste	(1)	–
26.67	krepel	(19)	–
25	stik	(23)	+
	flàèuw	(25)	–
22.08	dwors	(32)	+
18.33	(g)eborste	(32)	+
17.5	vlàài̯s	(39)	+
	baaitelde/bàài̯telde	(41)	–
16.67	rot	(15)	–
11.67	vier	(20)	–
	klàèuwe	(25)	–
	blijskop	(32)	+
11.25	skuttel	(28)	–
10	bokke	(34)	–
8.33	starre	(42)	–
7.92	ràèuw	(25)	–
7.5	dròppel	(17)	–
6.67	hette	(44)	+
5.83	korse	(31)	–
5	jòllie	(17)	+
4.17	weunsdag	(30)	+
	plokke	(34)	+
3.33	bregge	(45)	+

	vlàài̲s	(39)	+	2.5	pe̲t	(45)	+
	pe̲t	(45)	+	2.08	prinsù̲s	(16)	–
	bre̲gge	(45)	+	1.67	làèu̲w	(25)	+
–	nò̲chter	(17)	–	0.83	i̲n	(1)	+
	sme̲le	(19)	–		taai̲t/tàài̲t	(41)	–
	le̲ne	(19)	–	0	nò̲chter	(17)	–
	kri̲k	(23)	–		sme̲le	(19)	–
	làèu̲w	(25)	+		le̲ne	(19)	–
	lo̲kke	(34)	+		kri̲k	(23)	–
	taai̲t/tàài̲t	(41)	–		lo̲kke	(34)	+
	ge̲stere	(44)	+		ge̲stere	(44)	+

Toelichting: Zie voor de afkortingen tabel 1 (p. 150). Achter de getallen, zowel voor J:O als G, staan achtereenvolgens het item (waarin de klank in kwestie is onderstreept), tussen ronde haken het nummer van de klankcorrespondentie waartoe dit item behoort (overeenkomend met tabel 7), en het teken + of – .

We zien dat er in beide rangordes over het geheel genomen veel plussen zijn, maar onderin neemt het aantal minnen toe. Verdelen we de rangorde voor J:O in tweeën, dan zien we dat in de eerste helft van de rangorde, tot en met *mənuite*, er slechts 5 minnen (tegen 53 plussen) voorkomen, en in de tweede helft, vanaf *(g)eborste*, 25 minnen (tegen 34 plussen). Verdelen we vervolgens de rangorde voor G in tweeën, dan zien we dat in de eerste helft van de rangorde, tot en met *vijs*, er slechts 6 minnen (tegen 52 plussen) voorkomen, en in de tweede helft, vanaf *mənuite*, 24 minnen (tegen 35 plussen).[118] De grote hoeveelheid plussen over de hele linie kan verklaard worden uit het feit dat we zowel in het corpus (S2, een 'corpus gesproken taal van personen met weinig schoolopleiding' (bestaande vooral uit 'vrije conversatie in ongedwongen sfeer'); vgl. par. 4.1.3.2) als in het interview met gewone huis-, tuin- en keukenwoorden te maken hebben.

Nu we aan het einde gekomen zijn van deze reeks van toetsingen van de frequentiehypothese, mogen we toch wel concluderen dat voor het behoud van de lexicaal-fonologische klankverschillen frequentie een belangrijke factor is.

Om te zien of de steun van de regionale omgeving (hypothese 2) een factor is, werden uit tabel 7 enerzijds alle algemeen Hollandse klankcorrespondenties, die dus voorzien zijn van een H, en anderzijds alle klankcorrespondenties die een relict zijn, die dus voorzien zijn van een R, bij elkaar genomen. De hypothese kan als bevestigd worden beschouwd wanneer voor zowel J:O als G de totaalscore van H boven die van R uitkomt, wanneer de klankcorrespondenties die regionale steun genieten het dus beter doen dan de klankcorrespondenties die een relict zijn. In tabel 12 geef ik de uitkomsten voor H en R.

Tabel 12. Lexicale fonologie – steun regionale omgeving, totalen klankcorrespondenties H en R

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
totaal H	394.5 (501)	173.5 (251)	144.5 (251)	144.5 (250)	238 (502)		
	78.74%	69.12%	57.57%	57.8%	47.41%	0.60	62.13%
totaal R	1392.5 (2292)	644.5 (1143)	572 (1149)	583 (1150)	970 (2295)		
	60.75%	56.39%	49.78%	50.70%	42.27%	0.70	51.98%

Toelichting: Zie hiervoor allereerst tabel 1 (p. 150) (lees echter voor 'ieder item' 'iedere groep van klankcorrespondenties'). Met 'totaal H' is aangeduid het totaal van de algemeen Hollandse klankcorrespondenties, met 'totaal R' het totaal van de klankcorrespondenties die een relict zijn.

In de tabel is te zien dat de hypothese bevestigd wordt voor G maar niet voor J:O. Over alle leeftijdsgroepen wordt voor de algemeen Hollandse klankcorrespondenties beter gescoord dan voor de klankcorrespondenties die een relict zijn. Dat levert voor de eerstgenoemde groep klankcorrespondenties het hogere gemiddelde G op. De lagere verhouding J:O bij die groep wordt veroorzaakt door het grotere verschil tussen de ouderen en de jongeren in vergelijking met het verschil bij de klankcorrespondenties die een relict zijn. We kijken nog of het verschil bij G significant is. Dit blijkt duidelijk het geval te zijn ($\chi^2 = 64.55$).

We gaan nu kijken welk beeld we krijgen als we de klankcorrespondenties (uit tabel 7) apart houden. We zetten daarvoor de uitkomsten voor J:O en G van de afzonderlijke klankcorrespondenties in rangordes. Als de uitkomsten bepaald worden door de regionale steun, in die zin dat de algemeen Hollandse klankcorrespondenties vaker gekozen worden dan de klankcorrespondenties die een relict zijn, moeten de eerstgenoemde, die we in de tabel voorzien hebben van een H, vooral boven in de rangordes terechtkomen, en de laatstgenoemde, die we in de tabel voorzien hebben van een R, vooral onder in de rangordes. In de volgende tabel zien we de beide rangordes, voor J:O en voor G, met bij iedere klankcorrespondentie een aanduiding van de regionale spreiding, H of R.

Tabel 13. Lexicale fonologie – afzonderlijke klankcorrespondenties, geordend naar hun uitkomsten voor J:O en G, met een aanduiding van de regionale spreiding

J:O			G		
∞	(44)	R	94.58%	(36)	R
1.10	(40)	R	90.47%	(8)	R
1	(37)	R	89.17%	(7)	H
0.93	(4)	H	88.44%	(18)	R
	(36)	R	87.49%	(4)	H
	(45)	R	85.75%	(5)	R
0.87	(9)	R	83.33%	(14)	H
0.86	(2)	R	81.25%	(26)	H
0.85	(8)	R	77.71%	(22)	R
0.83	(22)	R	77.5%	(12)	H

0.81	(16)	R	77.00%	(9)	R
0.80	(5)	R	75.02%	(3)	H
0.79	(26)	H	74.08%	(35)	R
0.78	(7)	H	73.75%	(21)	R
0.76	(18)	R	73.33%	(2)	R
0.75	(31)	R	72.92%	(10)	R
0.72	(35)	R	72.08%	(24)	H
0.69	(21)	R	71.58%	(16)	R
0.67	(10)	R	70.56%	(11)	R
	(24)	H	68.08%	(13)	R
0.65	(14)	H	66.97%	(40)	R
0.63	(38)	R	60%	(33)	H
0.60	(3)	H		(37)	R
0.6	(28)	R	55.42%	(38)	R
0.59	(11)	R	51.67%	(28)	R
	(29)	R	50.42%	(31)	R
0.58	(13)	R	44.17%	(6)	H
0.57	(12)	H	43.33%	(43)	R
0.56	(6)	H	41.15%	(41)	R
	(19)	R	41.10%	(27)	H
0.55	(33)	H	36.25%	(29)	R
0.53	(43)	R	31.04%	(15)	H
0.50	(32)	R	26.67%	(20)	R
	(42)	R	23.12%	(39)	R
0.40	(34)	R	20.14%	(1)	H
0.35	(41)	R	17.36%	(32)	R
0.23	(23)	R	16.39%	(45)	R
0.20	(1)	H	15.08%	(25)	R
	(27)	H	12.5%	(23)	R
0.17	(25)	R	8.89%	(19)	R
0.15	(15)	H	8.33%	(42)	R
0.14	(20)	R	4.72%	(34)	R
0.02	(39)	R	4.17%	(17)	R
0	(17)	R		(30)	R
	(30)	R	3.33%	(44)	R

Toelichting: Zie voor de afkortingen allereerst tabel 1 (p. 150). Achter de getallen, zowel voor J:O als G, is telkens gegeven het nummer van de klankcorrespondentie, gevolgd door een aanduiding voor de regionale spreiding: H wanneer het om een algemeen Hollandse klankcorrespondentie gaat, R wanneer het om een klankcorrespondentie gaat die een relict is.

Laten we nu de beide rangordes bekijken. Als we die voor J:O in tweeën delen, dan zien we dat in de eerste helft van de rangorde, tot en met klankcorrespondentie (38), er 5 H's (tegen 17 R'en) voorkomen, en in de tweede helft, vanaf klankcorrespondentie (3), 7 H's (tegen 16 R'en). Dit is een verdeling van H en R die in strijd is met de hypothese. Verdelen we de rangorde voor G in tweeën, dan zien we dat in de eerste helft van de rangorde, tot en met klankcorrespondentie (33), er 8 H's (tegen 14 R'en) voorkomen, en in de tweede helft, vanaf klankcorrespondentie (37), 4 H's

(tegen 19 R'en).[119] Deze verdeling van H en R bevestigt wél, althans enigermate, de hypothese. De uitkomsten bevestigen het beeld dat we gekregen hadden bij de toetsing waarbij de klankcorrespondenties in twee groepen waren verdeeld (zie tabel 12). Als we afgaan op de uitkomst voor G, blijkt de regionale steun een factor te zijn, als we afgaan op de uitkomst voor J:O, blijkt dat niet het geval te zijn.

5.4.3. Fonetiek

(hypothese 1: algemeen; 3: frequentie)

5.4.3.1. Opzet

Binnen de fonetiek (uitspraak) beperk ik me tot de primair fonetische verschillen, verschillen die in schema 9 als 'FT+' zijn aangeduid. Naast primair fonetische verschillen hebben we ook secundair fonetische verschillen onderscheiden, maar, zoals reeds opgemerkt is in paragraaf 5.4.2.2, gaat het daarbij om moeilijk hoorbare verschillen, zo subtiel dat ik er om interviewtechnische redenen van afgezien heb die ook te toetsen. (Zie voor de begrippen *primair* en *secundair fonetisch* par. 4.1.6.)

Net als bij de lexicale fonologie (zie hiervoor) heb ik er ook bij de fonetiek van afgezien klankcorrespondenties in vervoegde werkwoordsvormen als item op te nemen, tenzij die vervoegde werkwoordsvormen hetzelfde vocalisme hadden als de infinitief.

In het interview werden vijf primair fonetische klankcorrespondenties opgenomen. Ze staan vermeld in schema 13. De correspondenties zijn daarin geordend naar hun frequentie.[120] (Voor de berekening van de frequentie zie schema 9.) In alle gevallen ging het om relictverschijnselen, zodat hypothese 2 niet voor toetsing in aanmerking komt.

Schema 13. In het interview opgenomen primair fonetische klankcorrespondenties, geordend naar frequentie

klankc.	freq.	st.ndl.	kw.
(1)	985	w	W
(2)	809.50	aa	ae
(3)	412.12	oo	òò
(4)	31.25	ee	àè
(5)	2.32	ei <ei>	àài

Toelichting: klankc. = nummer klankcorrespondentie, freq. = frequentie, st.ndl. = Standaardnederlands, kw. = Katwijks.

De primair fonetische items werden getoetst door middel van in een vertaaltest opgenomen woorden. Het ging hier om dezelfde vertaaltest als waarin de lexicaalfonologische items waren ondergebracht. De vijf klankcorrespondenties waren

verwerkt in 20 van de 63 te vertalen zinnen. Van elke klankcorrespondentie werden uit de test de eerste vijf gevallen genomen, waardoor ze in gelijke mate vertegenwoordigd waren.

Ook wat betreft het onderdeel fonetiek heb ik getracht de vertaaltest zo zorgvuldig mogelijk samen te stellen, zodat onderlinge beïnvloeding van klanken, aangeboden en verwachte, tot een minimum beperkt bleef. Ter afwisseling werd de test in drieën aangeboden (zie schema 11).

Hieronder volgt een overzicht van de vijf in de vertaaltest verwerkte primair fonetische klankcorrespondenties met de woorden waarin ze voorkomen. De volgorde is steeds Standaardnederlands (aangeboden element) - Katwijks (verwacht element).

(1) w - W: willen - Wulle (i 03.01), kwam - kWam (i 03.03), water - Waeter (i 03.05), twee - tWie (i 03.11), wonen - Weune (i 03.16)
(2) aa - ae: water - waeter (i 03.05), varen - vaere (i 03.19), vaas - vaes (i 06.01), braam - braem (i 06.04), ga - gae (i 06.09)
(3) oo - òò: lopen - lòòpe (i 03.02), doos - dòòs (i 03.07), schoon - skòòn (i 03.12), brood - bròòd (i 06.09), hoofd - hòòfd (i 06.20)
(4) ee - àè: heet - hàèt (i 03.06), geschreeuw - geskràèw (i 03.14), zee - zàè (i 03.19), hele - hàèle (i 06.03), meestal - màèstal (i 06.16)
(5) ei <ei> - àài: eieren - ààiere (i 03.07), breien - brààie (i 06.03), wei - wàài (i 06.08), eiland - ààiland (i 09.06), meid - mààid (i 09.16)

5.4.3.2. Resultaten

Met de primair fonetische verschillen bevinden we ons in continua: aan de ene pool vinden we klanken die overeenkomen met de Katwijkse norm, aan de andere pool klanken die overeenkomen met de Standaardnederlandse norm. Tussen deze twee polen bevinden zich tussenvormen, die altijd compromisvormen zijn. Een compromisvorm is bijvoorbeeld de klank die tussen een Katwijkse *ae* en een Standaardnederlandse *aa* in zit.[121] De glijdende schalen waarvan we hier gebruik maken, zijn nogal beperkt, maar lijken voor het doel waarvoor ze nodig zijn, voldoende: net als bij de lexicale fonologie lopen ze van 1 punt voor een klank die beantwoordt aan de Katwijkse norm via 0.5 punten voor een compromisvorm naar 0 punten voor een klank die beantwoordt aan de Standaardnederlandse norm.

Net zoals dat bij de lexicale fonologie het geval was, wordt ook bij de fonetiek geen rekening gehouden met secundaire fonetisch verschillen. Wordt bijvoorbeeld van de klankcorrespondentie st.ndl. *ee* - kw. *àè* de standaardtalige variant geproduceerd, en wordt deze nogal [I.]-achtig, dus op zijn Katwijks uitgesproken, dan wordt deze toch als een een Standaardnederlandse *ee* beschouwd. Primair fonetisch gezien valt deze *ee* dan binnen de speelruimte van de Standaardnederlandse *ee*. Wordt van deze klankcorrespondentie de dialectvariant geproduceerd, maar wordt deze niet helemaal als een lange en nogal open *e* uitgesproken, dan wordt deze nog steeds als een Katwijkse *àè* gezien. Primair fonetisch gezien valt deze *àè* dan binnen de speelruimte van de Katwijkse *àè*.

Voor de bespreking van de resultaten van de fonetiek ga ik uit van de rangorde in schema 13 in de vorige paragraaf. De in totaal vijf primair fonetische klankcorrespondenties staan daarin geordend naar hun frequentie. De ordening vormt het uitgangspunt voor de toetsing van hypothese 3, die op de invloed van de frequentie betrekking heeft. In tabel 14 geef ik de klankcorrespondenties met de uitkomsten van het interview.

Tabel 14. Fonetiek – klankcorrespondenties, geordend naar frequentie

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) w - W	116.5 (120)	59 (60)	57.5 (60)	52 (60)	94 (120)		
985	97.08%	98.33%	95.83%	86.67%	78.33%	0.81 (1)	91.25% (1)
(2) aa - ae	119 (120)	56.5 (60)	56.5 (60)	52.5 (60)	81 (120)		
809.50	99.17%	94.17%	94.17%	87.5%	67.5%	0.68 (3)	88.50% (2)
(3) oo - òò	110 (120)	54.5 (60)	48.5 (60)	41.5 (60)	63 (120)		
412.12	91.67%	90.83%	80.83%	69.17%	52.5%	0.57 (4)	77% (4)
(4) ee - àè	91.5 (120)	42.5 (60)	39.5 (60)	27.5 (60)	26.5 (120)		
31.25	76.25%	70.83%	65.83%	45.83%	22.08%	0.29 (5)	56.16% (5)
(5) ei <ei> - àài	114 (120)	52 (60)	53 (60)	48 (60)	87 (118)		
2.32	95%	86.67%	88.33%	80%	73.73%	0.78 (2)	84.75% (3)
totaal	551 (600)	264.5 (300)	255 (300)	221.5 (300)	351.5 (598)		
	91.83%	88.17%	85%	73.83%	58.70%	0.64	79.51%

Toelichting: Zie hiervoor allereerst tabel 1 (p. 150) (lees echter voor 'ieder item' 'iedere klankcorrespondentie'). Op regel 2 is onder de aanduiding van de klankcorrespondentie de frequentie gegeven.

De primair fonetische klankcorrespondenties komen over het algemeen goed tevoorschijn uit de vertaaltest, in ieder geval voor wat G betreft. Bij J:O is het beeld wisselend. Anders dan dat bij de lexicale fonologie het geval was, zullen de informanten er bij de fonetiek minder op gespitst geweest zijn de Standaardnederlandse klanken (in de woorden) te vertalen, omdat ze niet of minder in de gaten hadden om welke klanken het precies ging. Dat ze het dan toch goed deden, duidt erop dat dat allemaal nogal onbewust ging.

We kijken nu naar de frequentiehypothese. Op het eerste gezicht blijkt deze grotendeels bevestigd te worden, zowel voor J:O als G. Er is echter in beide vergelijkingen telkens één klankcorrespondentie die het beeld verstoort, namelijk st.ndl. *ei* - kw. *àài*. In plaats van de verwachte vijfde plaats neemt deze klankcorrespondentie in de rangorde voor J:O de tweede en in de rangorde voor G de derde plaats in. De klankcorrespondentie doet het dus beter dan we volgens de rangorde van de frequenties zouden verwachten. (Of van de andere kant geformuleerd: er zijn drie klankcorrespondenties (bij J:O) of twee (bij G) die te laag zitten.) Op beide rangordes kunnen we weer de Spearman-ranktoets toepassen. De correlatie tussen de rangorde van de frequenties aan de ene kant en de rangorde voor J:O zowel als die voor G aan de andere kant blijkt niet significant te zijn (resp. r_s = 0.400 en

0.900). We moeten er bij deze negatieve uitkomst wel rekening mee houden dat het hier om slechts vijf klankcorrespondenties gaat en dat, wanneer er één klankcorrespondentie niet op de goede plaats terechtkomt, de correlatie in kwestie al gauw niet-significant is.

Kijken we naar de totaalscores voor de vijf leeftijdsgroepen, dan zien we een mooi afnameverloop. De grootste afnameverschillen zien we tussen de groepen 40+ en 30+ (ruim 11 procent), en 30+ en 20+ (ruim 15 procent).

In het interview heb ik de secundair fonetische verschillen buiten beschouwing gelaten, maar die verschillen zijn natuurlijk wel zeer bepalend voor het accent waarmee Katwijkers Nederlands spreken. We mogen aannemen dat, wanneer die verschillen onderzocht zouden zijn, gebleken zou zijn dat ze zich beter gehandhaafd zouden hebben dan de primair fonetische verschillen. De indruk die ik uit het interview heb overgehouden, is dat in het Katwijks in ieder geval de korte vocalen *e*, *ò* en *ù* gemiddeld een wat grotere openingsgraad hebben dan in het Standaardnederlands. De klankkleur van deze vocalen zal nog dicht in de buurt komen van wat Overdiep had geconstateerd (zie par. 4.2.1). De lange middenvocalen *ee*, *oo* en *eu* blijken in het Katwijks nog duidelijk monoftongisch te zijn. De Katwijkse *ei* <ij> is wat gemedialiseerd, en is in ieder geval niet helemaal zo 'zuiver' meer als Overdiep constateerde (zie par. 4.2.1: (17)). De Katwijkse *ui* is nog steeds zeer open, met op het eind een duidelijke *j*. De Katwijkse *au* en *aau*, voor een Standaardnederlandse *ou* <ou>/<au>, klinken nog steeds zeer open. Het verschil in lengte dat er tussen deze twee klanken zou bestaan, is slecht waar te nemen. Beide klinken, zo is mijn indruk, in ieder geval wel wat langer dan de Standaardnederlandse klank.

5.4.4. Morfologie
(hypothese 1: algemeen)

Binnen de morfologie werden de volgende onderdelen onderscheiden: naamvallen bij eigennamen, meervoudsvorming, verkleinwoordvorming en werkwoordsvervoeging. Met het oog op de daarvoor geformuleerde hypothesen worden in de afzonderlijke paragrafen hieronder de onderdelen apart besproken. We berekenen per onderdeel ook telkens de totaalscores. Op basis van deze totaalscores worden de totaalscores voor de morfologie berekend, wat nodig is ter toetsing van hypothese 1 (zie paragraaf 5.1.2.3).

5.4.4.1. Naamvallen bij eigennamen
(hypothese 3: frequentie)

5.4.4.1.1. Opzet
In de vergelijkende grammatica (hfdst. 4) zijn de naamvallen bij eigennamen als een relictverschijnsel beschreven. Het systeem is ook in hoge mate doorzichtig. Concurrentie speelt geen rol. Verschillen zijn er op het gebied van de frequentie.

Naamvalsvormen die volgens regel (1), (2) en (3) gevormd worden, dus met één naamvalsteken, komen volgens de aanname in paragraaf 4.2.2.1.3.3 frequenter voor dan die via regel (4) en vervolgens (5) ontstaan, en twee of drie naamvalstekens hebben.

In de vertaaltest waren in een vijftal zinnen eigennamen opgenomen die in naamvalspositie staan. Bij vertaling konden deze worden verbogen. Drie van de aangeboden eigennamen worden verbogen met één naamvalsteken en twee met twee naamvalstekens. Gerekend naar hun frequentie zouden de eigennamen met één naamvalsteken gemakkelijker gerealiseerd moeten worden dan de eigennamen met twee naamvalstekens.

Een verbuiging met één naamvalsteken werd verwacht in de volgende gevallen (de volgorde is steeds Standaardnederlands (aangeboden vorm) - Katwijks (verwachte vorm); de te vertalen zinnen, waarin de items voorkwamen, staan tussen vierkante haken):

(1) *Klaas - Klaeze* (i 06.19) [Toen was ik stuurman bij Klaas.]
(2) *Arendje - Aerendjies* (i 09.16) [Hoe heette die meid van Arendje ook alweer?]
(3) *Arie - Aeries* (i 09.20) [Dat is een zoon van Arie.]

Een verbuiging met twee naamvalstekens werd verwacht in de volgende gevallen (de volgorde is steeds Standaardnederlands (aangeboden vorm) - Katwijks (verwachte vorm); de te vertalen zinnen, waarin de items voorkwamen, staan tussen vierkante haken):

(4) *Jan - Jannes* (i 06.21) [Ze hadden Mien van Jan een aardigheidje gegeven.]
(5) *Nel - Nelles* (i 09.02) [Vanmiddag ben ik nog bij Piet van Nel geweest.]

5.4.4.1.2. Resultaten

Bij de naamvallen bij eigennamen kon de informant voor een vorm kiezen die beantwoordde aan de Katwijkse norm, of voor een vorm die beantwoordde aan de Standaardnederlandse norm. In het geval de Katwijkse norm uit een eigennaam met twee naamvalstekens bestond, konden er pseudodialectismes voorkomen, namelijk wanneer bij die eigennaam maar één naamvalsteken geraliseerd werd: *Janne* in plaats van *Jannes* bij item (4) en *Nelle* in plaats van *Nelles* bij item (5). Deze pseudodialectismes bleken groot in aantal te zijn: in geen enkel geval werd namelijk een eigennaam met twee naamvalstekens gerealiseerd. Het omgekeerde, bijvoorbeeld *Klaezes*, met twee naamvalstekens, in plaats van *Klaeze*, met één naamvalsteken, bij item (1), is niet geconstateerd.

Ook interviewtechnisch waren er problemen. Dit was vooral weer het geval bij de eigennamen waarbij twee naamvalstekens verwacht werden, de items (4) en (5). Sommige informanten lazen in de zinnen waarin *Jan* of *Nel* verbogen diende te worden, niet *van* maar *en*. Zij werden dan gevraagd de zin nog eens over te doen.

Bleven zij daarbij volharden in hun gebruik van *en*, dan werd het betreffende item als niet van toepassing beschouwd. Uiteindelijk is daarvan slechts een drietal keren sprake geweest, alleen in het geval van item (5). In een groot aantal gevallen, waarschijnlijk omdat er bij de vertaaltest ook gelezen moest worden, haperde de informant in de woordgroep waarin de eigennaam stond, bijvoorbeeld tussen *toen was ik stuurman* en *bij Klaas* bij item (1) of tussen *ze hadden Mien* en *van Jan een aardigheidje gegeven* bij item (4). Omdat geen enkele zin van deze haperingen was uitgezonderd, heb ik er bij de verwerking van de resultaten geen rekening mee gehouden.

In tabel 15 geef ik voor de naamvallen bij eigennamen de resultaten, uitgesplitst per item, per groep van items en voor alle items samen.

Tabel 15. Naamvallen bij eigennamen

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
eigennamen met één naamvalsteken							
(1) *Klaeze*	13 (24)	3 (11)	1 (12)	1 (12)	4 (24)		
	54.17%	27.27%	8.33%	8.33%	16.67%	0.31	22.95%
(2) *Aerendjies*	9 (24)	3 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	37.5%	25%	0%	0%	0%	0	12.5%
(3) *Aeries*	8 (24)	2 (12)	3 (12)	0 (12)	3 (24)		
	33.33%	16.67%	25%	0%	12.5%	0.38	17.5%
totaal	30 (72)	8 (35)	4 (36)	1 (36)	7 (72)		
	41.67%	22.86%	11.11%	2.78%	9.72%	0.23	17.63%
eigennamen met twee naamvalstekens							
(4) *Jannes*	3 (24)	0 (12)	0.5 (12)	1.5 (12)	2 (24)		
	12.5%	0%	4.17%	12.5%	8.33%	0.67	7.5%
(5) *Nelles*	3.5 (22)	1.5 (12)	2 (12)	2 (11)	3.5 (24)		
	15.91%	12.5%	16.67%	18.18%	14.58%	0.92	15.27%
totaal	6.5 (46)	1.5 (24)	2.5 (24)	3.5 (23)	5.5 (48)		
	14.13%	6.25%	10.42%	15.22%	11.46%	0.81	11.50%
totaal totaal	36.5 (118)	9.5 (59)	6.5 (60)	4.5 (59)	12.5 (120)		
	30.93%	16.10%	10.83%	7.63%	10.42%	0.34	15.18%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Kijken we voor de beide groepen eigennamen naar de totaalgemiddelden G, dan blijkt frequentie een factor te zijn. Beide groepen scoren niet heel hoog en het verschil is klein, maar de eigennamen waarbij één naamvalsteken verwacht werd, doen het gemiddeld wel beter dan die waarbij twee naamvalstekens verwacht werden. Voor J:O is de score precies andersom en is het verschil tussen de beide groepen ook veel groter. Hierbij blijkt frequentie duidelijk geen factor te zijn. De hoge

score die we hier zien bij de eigennamen waarbij twee naamvalstekens verwacht werden, berust echter wel op een zeer smalle getalsbasis, waardoor we aan deze uitkomst niet te veel gewicht hoeven toe te kennen. Als we bedenken dat die geringe basis ook nog eens alleen op pseudodialectismes is gebaseerd, wordt die uitkomst nog twijfelachtiger. We zullen er dan verder ook geen aandacht meer aan besteden. Voor G kunnen we nog kijken of het verschil in uitkomst ook significant is. Dit blijkt inderdaad het geval te zijn ($\chi^2 = 4.70$).

De frequentiehypothese voor G wordt dus bevestigd, maar we moeten per groep van eigennamen wel rekening houden met een grote spreiding. Daarnaast overlappen de groepen elkaar ook voor een deel: *Nelles* uit de tweede groep eigennamen zit met 15.27% tussen 12.5% en 17.5% van de eerste groep eigennamen in, *Aerendjies* uit de eerste groep eigennamen zit met 12.5% tussen 7.5% en 15.27% van de tweede groep eigennamen in. Deze gegevens verzwakken onze conclusie dat frequentie hier een factor is.

Kijken we binnen de groepen eigennamen naar de afzonderlijke items, dan zien we dat binnen de groep eigennamen waarbij één naamvalsteken verwacht werd, in ieder geval de ouderen het bij alle items nog behoorlijk goed doen. Dat heeft ook zijn weerslag op de gemiddelden. Van de drie items doet (1) *Klaeze*, de enige vorm met een sjwa als naamvalsteken, het gemiddeld het best, gevolgd door respectievelijk (3) *Aeries* en (2) *Aerendjies*, vormen met een *-s* als naamvalsteken. Dat de laatste vorm het het minst goed doet, kan komen doordat het 'verkleinings'-suffix *-je* in de basisvorm bij de verbuiging als extra eis stelt dat *-jes* verandert in *-jies*. Waarschijnlijk heeft dat erin meegespeeld dat de drie jongste groepen bij deze vorm helemaal niet gescoord hebben. In de tweede groep, met twee verwachte naamvalstekens, doet (4) *Jannes* het gemiddeld ongeveer half zo goed als (5) *Nelles*. Zou, omdat de scores in deze groep bijna geheel op pseudodialectismes (gevallen van het type *(van) Nelle*) zijn gebaseerd, bij de hogere score van het vijfde item de gedachte aan een bekend koffie-, thee- en tabaksmerk nog een rol gespeeld kunnen hebben?[122]

Bij de uiteindelijke totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal) zien we van oud naar jong in het begin een sterk en later minder sterk afnameverloop. Het afnameverloop wordt verstoord door de groep 20+, die hoger scoort dan de groep 30+, maar het verschil is niet significant ($\chi^2 = 0.36$).

5.4.4.2. Meervoudsvorming
(hypothese 4: doorzichtigheid)

5.4.4.2.1. Opzet
Alle in de vergelijkende grammatica (hfdst. 4) beschreven typen meervoudsvorming konden als relictverschijnsel worden beschouwd. De verschillende typen zijn in het algemeen ook allemaal zeer infrequent: telkens is er maar een gering aantal woorden bij betrokken, die naar schatting niet vaak gebruikt worden. Bij vier van de acht typen meervoudsvorming waren patronen te onderscheiden. Daarom waren ze geschikt om ter toetsing van de factor doorzichtigheid in het

interview te worden opgenomen. Een doorzichtig patroon hebben de meervouden op *-s* van type (4), een ondoorzichtig patroon hebben de meervouden op *-n* van type (1), (2) en (3) (zie par. 4.2.2.1.1). Gerekend naar hun doorzichtigheid zouden de meervouden op *-s* gemakkelijker gerealiseerd moeten worden dan de meervouden op *-n*.[123]

Ter toetsing werden in een aanvullingstest vijftien in het enkelvoud gestelde Katwijkse substantieven aangeboden. De informanten kregen de opdracht om eerst het Katwijkse enkelvoud zo Katwijks mogelijk voor te lezen en daar vervolgens het Katwijkse meervoud bij te maken. Vijf van de verwachte meervouden waren van het doorzichtige type, tien waren van het ondoorzichtige type. Van de als doorzichtig getypeerde meervouden konden niet meer dan vijf items worden aangeboden: de vaktalige gevallen en het voor de test te lexicale *dagge - dagges* moesten buiten beschouwing worden gelaten. (Het laatste geval is opgenomen bij de inhoudswoorden hiervoor.)[124] Om automatisme bij de beantwoording te voorkomen werd de test in vijven gesplitst (zie schema 11). Items van de beide typen meervoudsvorming werden steeds afwisselend aangeboden.

De eerste twee delen van de aanvullingstest (interviewonderdelen 04 en 07) zijn ingevoegd tussen de drie delen van de vertaaltest (interviewonderdelen 03, 06 en 09), die vooral op klankcorrespondenties gericht waren. Om invloed van de aanvullingstest op de vertaaltest te voorkomen heb ik ervoor gezorgd Katwijkse substantieven waarbij een klankcorrespondentie in het geding is, pas aan te bieden na het laatste deel van de vertaaltest. Zo vinden we *bròòd* 'brood' pas in het derde deel van de aanvullingstest (interviewonderdeel 10), wanneer de betreffende klankcorrespondentie in de vertaaltest aan de orde is geweest.[125]

Van het doorzichtige type meervoudsvorming werden getoetst de volgende gevallen (de volgorde is steeds Katwijks enkelvoud en meervoud, respectievelijk aangeboden en verwachte vorm, gevolgd door een weergave in het Standaardnederlands):

(1) *kegge - kegges* 'keg - keggen' (i 04.02)
(2) *vlagge - vlagges* 'vlag - vlaggen' (i 07.02)
(3) *jongste - jongstes* 'jongste - jongsten' (i 10.02)
(4) *schobbe* (VGR *skobbe*) - *skobbes* 'schub - schubben' (i 13.02)
(5) *krebbe - krebbes* 'krib - kribben' (i 16.02)

Van het ondoorzichtige type meervoudsvorming werden getoetst de volgende gevallen (de volgorde is steeds Katwijks enkelvoud en meervoud, respectievelijk aangeboden en verwachte vorm, gevolgd door een weergave in het Standaardnederlands):

(6) *pad - paen* 'pad - paden' (i 04.01)
(7) *slee - sleen* 'slee - sleeën' (i 04.03)

(8) *knie - knien* 'knie - knieën' (i 07.01)
(9) *stee - steen* 'stee - steeën' (i 07.03)
(10) *bròòd - bròòn* 'brood - broden' (i 10.01)
(11) *zèè* (VGR *zàè*) - *zàèn* 'zee - zeeën' (i 10.03)
(12) *klèèd* (VGR *klàèd*) - *klàèn* 'kleed - kleden' (i 13.01)
(13) *tèè* (VGR *tàè*) - *tàèn* 'teen - tenen' (i 13.03)
(14) *schoe* (VGR *skoe*) - *skoen* 'schoen - schoenen' (i 16.01)
(15) *daed - daen* 'daad - daden' (i 16.03)

5.4.4.2.2. Resultaten

Bij de meervoudsvorming gaat het om combinaties van enkelvoud en meervoud. Een combinatie van enkelvoud en meervoud voldoet helemaal aan de Katwijkse norm als de informant een Katwijks meervoud bij een Katwijks enkelvoud maakt. De enkelvoudsvorm blijft in dat geval onaangetast, hij wordt alleen zo Katwijks mogelijk uitgesproken. Bij zes van de aangeboden substantieven kwam het echter nogal eens voor dat de Katwijkse vorm veranderd werd in een Standaardnederlandse vorm. Het betreft de enkelvouden (1) *kegge*, (2) *vlagge*, (4) *schobbe* en (5) *krebbe* (van het doorzichtige type meervoudsvorming), en (13) *tèè* en (14) *schoe* (van het ondoorzichtige type meervoudsvorming). Ze werden veranderd in respectievelijk de vormen *keg*, *vlag*, *skob*, *kreb*, *tàèn* en *skoen*. Deze veranderingen leidden ertoe dat niet of minder gemakkelijk een Katwijks meervoud gevormd werd. Bij de enkelvoudsvormen die door toevoeging van een *-n* aan het Standaardnederlands waren aangepast (*tàèn*, *skoen*), lukte dat helemaal niet meer, bij de vormen die door weglating van de slotsjwa aan het Standaardnederlands waren aangepast (*keg*, *vlag*, *skob*, *kreb*), bleek het nog wel mogelijk om Katwijkse meervouden te maken.

Met het oog op de puntentoekenning onderscheid ik de volgende gevallen. Ten eerste een Katwijks meervoud bij een Katwijks enkelvoud. Hieraan heb ik 1 punt toegekend. Ten tweede een Katwijks meervoud bij een Standaardnederlands enkelvoud (wat voorkwam bij de hierboven genoemde zes gevallen). Hieraan heb ik 0.5 punten toegekend: 1 punt voor de Katwijkse meervoudsvorm en 0.5 punten aftrek voor de niet-Katwijkse enkelvoudsvorm. De meervoudsvorm op zichzelf klopt wel, alleen de combinatie klopt niet. De combinatie is in strijd met het oude, Katwijkse morfologische systeem. Ten derde en ten vierde onderscheid ik een Standaardnederlands meervoud bij ofwel een Katwijks ofwel een Standaardnederlands enkelvoud. In deze twee gevallen heb ik steeds 0 punten toegekend. Dat er voor het Katwijkse enkelvoud geen punten werden toegekend, heeft ermee te maken dat het de aangeboden vorm betrof. De procedure die ik bij de puntentoekenning gevolgd heb, was dus altijd dat ik eerst naar het meervoud gekeken heb. Was dat meervoud juist, dan heb ik ook naar het enkelvoud gekeken. Was dat meervoud niet juist, dan heb ik dat dus niet gedaan.

Naast de genoemde combinaties kwamen er in het meervoud ook nog allerlei pseudodialectismes en hollandismes voor. Een voorbeeld van een pseudodialectisme is *paddes*, bij *pad*. Het meervoud is noch Standaardnederlands noch Katwijks, maar het suffix *-es* is toch een duidelijk Katwijks vormelement. Het komt ook voor

in de combinatie kw. *mààid - mààides* (st.ndl. *meid - meiden*). Andere voorbeelden zijn *knies*, *zàès* en *skoes*, met een suffix *-s* als Katwijks vormelement. Een vorm als *skoeie* heb ik niet als een pseudodialectisme beschouwd, omdat het een meervoudsvorm is die niet alleen vanuit het Katwijks maar ook vanuit het Standaardnederlands (en het Hollands) is te verklaren: vergelijk *koe - koeie(n)*, dat in alledrie de variëteiten voorkomt. Voorbeelden van hollandismes zijn *paeie*, bij *pad*, *bròòie*, bij *bròòd*, en *klàèie*, bij *klàèd*. (Zie verder 5.3.1.2.)

In verband met het voorkomen van pseudodialectismes en hollandismes waren nog twee aanvullende regels nodig voor de puntentoekenning. Komt een pseudodialectisme of hollandisme voor in combinatie met een Katwijks enkelvoud, dan zijn daaraan 0.5 punten toegekend. Komt een pseudodialectisme of hollandisme voor in combinatie met een Standaardnederlands enkelvoud, dan levert dat 0 punten op: 0.5 punten voor het pseudodialectisme of hollandisme en 0.5 punten aftrek voor de niet-Katwijkse enkelvoudsvorm.

Hieronder geef ik van de meervoudsvorming de resultaten, per item, per type meervoudsvorm en voor alle items samen.

Tabel 16. Meervoudsvorming

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
meervoudsvorming op *-s*							
(1) *kegges*	12 (24)	5 (12)	5 (12)	4 (12)	9.5 (24)		
	50%	41.67%	41.67%	33.33%	39.58%	0.79	41.25%
(2) *vlagges*	8 (24)	5 (12)	5 (12)	4 (12)	10 (24)		
	33.33%	41.67%	41.67%	33.33%	41.67%	1.25	38.33%
(3) *jongstes*	13 (24)	7 (12)	10 (12)	4 (12)	10 (24)		
	54.17%	58.33%	83.33%	33.33%	41.67%	0.77	54.17%
(4) *skobbes*	20 (24)	10 (12)	12 (12)	7 (12)	19 (24)		
	83.33%	83.33%	100%	58.33%	79.17%	0.95	80.83%
(5) *krebbes*	23 (24)	10 (12)	11 (12)	8 (12)	18 (24)		
	95.83%	83.33%	91.67%	66.67%	75%	0.78	82.5%
totaal	76 (120)	37 (60)	43 (60)	27 (60)	66.5 (120)		
	63.33%	61.67%	71.67%	45%	55.42%	0.88	59.42%
meervoudsvorming op *-n*							
(6) *paen*	10.5 (24)	3 (12)	2.5 (12)	3 (12)	3 (24)		
	43.75%	25%	20.83%	25%	12.5%	0.29	25.42%
(7) *sleen*	4 (24)	1 (12)	1.5 (12)	1 (12)	5.5 (24)		
	16.67%	8.33%	12.5%	8.33%	22.92%	1.37	13.75%
(8) *knien*	2 (24)	2 (12)	0 (12)	0 (12)	2.5 (24)		
	8.33%	16.67%	0%	0%	10.42%	1.25	7.08%
(9) *steen*	7.5 (24)	3 (12)	1 (12)	1.5 (12)	6 (24)		
	31.25%	25%	8.33%	12.5%	25%	0.8	20.42%
(10) *bròòn*	11 (24)	5 (12)	3 (12)	4 (12)	6 (24)		
	45.83%	41.67%	25%	33.33%	25%	0.55	34.17%

(11) *zàèn*	5 (24)	2 (12)	0.5 (12)	1.5 (12)	2.5 (24)		
	20.83%	16.67%	4.17%	12.5%	10.42%	0.50	12.92%
(12) *klàèn*	14 (24)	6.5 (12)	5 (12)	5 (12)	9 (24)		
	58.33%	54.17%	41.67%	41.67%	37.5%	0.64	46.67%
(13) *tàèn*	11 (24)	4 (12)	3 (12)	2 (12)	7 (24)		
	45.83%	33.33%	25%	16.67%	29.17%	0.64	30%
(14) *skoen*	5 (24)	4 (12)	2 (12)	1 (12)	2 (24)		
	20.83%	33.33%	16.67%	8.33%	8.33%	0.40	17.50%
(15) *daen*	5 (24)	4 (12)	0 (12)	1.5 (12)	1 (24)		
	20.83%	33.33%	0%	12.5%	4.17%	0.20	14.17%
totaal	75 (240)	34.5 (120)	18.5 (120)	20.5 (120)	44.5 (240)		
	31.25%	28.75%	15.42%	17.08%	18.54%	0.59	22.21%
totaal totaal	151 (360)	71.5 (180)	61.5 (180)	47.5 (180)	111 (360)		
	41.94%	39.72%	34.17%	26.39%	30.83%	0.74	34.61%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Vergelijken we de uitkomsten voor de beide typen meervoudsvorming, dan is doorzichtigheid duidelijk een factor, zowel voor J:O als G. In beide vergelijkingen komt het doorzichtige type meervoudsvorming, + *-s*, hoger uit dan het ondoorzichtige type meervoudsvorming, + *-n*. Het verschil dat we hier voor G hebben, is zeer significant ($\chi^2 = 163.07$).

Binnen de beide typen meervoudsvorming bestaan er tussen de verschillende items nogal wat verschillen. We kijken eerst naar de items van het doorzichtige type meervoudsvorming. *Skobbes* en *krebbes* doen het goed, bij alle leeftijdsgroepen, ook bij de jongeren. Dat verklaart de hoge uitkomsten voor G bij beide vormen. De enige leeftijdsgroep die het bij deze items iets minder goed doet, is de groep 30+. Dat de jongeren het bij *skobbes* en *krebbes* zo goed doen, kan ermee te maken hebben dat ze de vormen vaak niet echt kennen. Ze nemen de aangeboden substantieven daardoor gewoon over, lezen ze voor zoals ze er staan, en plakken er dan, wanneer ze gevraagd wordt zo Katwijks mogelijk te antwoorden, automatisch een *-s* aan vast. Als het geen Standaardnederlandse *-n* moet zijn, is die *-s* in dat geval de enige uitweg. Ook bij *kegges* zou volgens verwachting die onbekendheid een rol moeten spelen, maar hier blijft het bijbehorende effect achterwege. Het meervoud komt voor G op de op een na laagste plaats. Bij *vlagges* treffen we het laagste gemiddelde G aan. Waarschijnlijk komt dat doordat de standaardtalige tegenhanger van dit woord ook goed bekend is. Dat zal er wel de oorzaak van geweest zijn dat het Katwijkse enkelvoud bij deze vorm vaak veranderd werd in een Standaardnederlands enkelvoud, waarbij dan in het merendeel van de gevallen ook weer een Standaardnederlands meervoud gemaakt werd. De verhouding J:O is bij *vlagges* het hoogst: de jongeren scoren hier zelfs hoger dan de ouderen, bij wie dit item van alle items met een meervoudsvorming op *-s* de laagste score te zien geeft. *Jongstes* neemt met zijn score voor G een middenpositie in bij de *s*-meervouden. Die score had gemakkelijk lager kunnen zijn, want

het enkelvoud is ook uit de standaardtaal bekend. De naar verhouding laagste score die het item heeft voor J:O, laat zien dat de standaardtaal toch wel van invloed lijkt te zijn. (De vormen *skobbes*, *kegges* en *krebbes* nemen voor J:O een tussenpositie in.)

Bij de items van het ondoorzichtige type meervoudsvorming zien we bijna zonder uitzondering lage uitkomsten voor G. Een uitzondering is in ieder geval *klàèn*, met 46.67%, gevolgd door *bròòn*, met 34.17%. De hogere score kan hier verklaard worden uit het grote aantal hollandismes dat bij deze vormen voorkwam, wat ook nog wel het geval was bij het lager scorende *paen* (25.42%). *Tàèn* hoort met zijn gemiddelde van 30% ook nog tot de hoger scorende items. De hogere score kan verklaard worden uit het feit dat het hier een woord betreft dat heel duidelijk tot de centrale woordenschat behoort.[126] Het is een woord dat heel dicht bij de persoon staat, daar zelfs deel van uitmaakt. Dat kan ook gezegd worden van *knien*, maar dat scoort gemiddeld nu juist het laagst van alle items (7.08%). De lage score van dit woord kan veroorzaakt zijn door het grote aantal meervouden op *-je* (*knieje*) dat hierbij geproduceerd werd. Omdat deze meervouden overeenkomen met het Standaardnederlands, werden hieraan geen punten toegekend. Dit is een verschil met de meervouden op *-je* bij *klàèn*, *bròòn* en *paen*, die als hollandismes werden beschouwd, en dus wel punten kregen. Op dezelfde manier kunnen de lage scores bij *zàèn* (12.92%), *sleen* (13.75%) en *steen* (20.42%) worden verklaard.[127] De lage score bij *zàèn* is bevreemdend, omdat het hier toch duidelijk een woord uit de centrale woordenschat betreft. Hier kan echter het feit meespelen dat mensen, en zeker Katwijkers, het nu eenmaal vaker over een zee in het enkelvoud dan over een zee in het meervoud hebben. De lage score van *sleen* kan ook nog verband houden met het feit dat we hier duidelijk niet met een woord uit de centrale woordenschat te maken hebben. Die van *steen*, dat niet tot de kern van de centrale woordenschat behoort (zie noot 126), kan mede veroorzaakt zijn door het archaïsch karakter dat dit woord heeft. Dat *daen* laag scoort, kan ermee te maken hebben dat dit een wat plechtig woord is, en dat geldt ook voor de standaardtalige tegenhanger *daden*. Ook *skoen* scoort niet hoog, wat opmerkelijk is, omdat er een zaak mee aangeduid wordt die praktisch altijd als paar voorkomt. Het zou echter kunnen zijn dat dit nu juist de wat lagere score in de hand heeft gewerkt, omdat men bij deze typisch meervoudige zaak een duidelijke meervoudsuitgang wilde hebben, zoals ook in de geschiedenis van het Nederlands het oude meervoud *schoen* door *schoenen* is vervangen. Bovendien stond het Katwijkse meervoud *skoen* niet heel sterk omdat het hier een woord betreft dat niet tot de kern van de centrale woordenschat behoort: zie noot 126. Bij de scores voor J:O zien we bij de items met een ondoorzichtig meervoud uitschieters omhoog en omlaag. Uitschieters omhoog zijn *sleen*, met een verhouding van 1.37, en *knien*, met een verhouding van 1.25. Van beide verhoudingen blijft echter weinig over, omdat ze op een nogal smalle basis blijken te berusten. Dat geldt ook nog wel voor *steen*, met een verhouding 0.8. Voor de items die zich wat betreft de verhouding J:O in een middenpositie bevinden, van 0.64 tot en met 0.55, wordt die basis wat breder, terwijl ze vanaf 0.50 weer smaller wordt.

Zoals we zien, is er bij de ondoorzichtige meervouden voor J:O sprake van een nogal grote spreiding. Bij de doorzichtige meervouden is die spreiding kleiner. Ook bij G zien we voor beide groepen een niet al te grote spreiding. Een verschil met J:O is ook dat de groepen elkaar hier minder overlappen. Hoewel beide vergelijkingen de hypothese bevestigen, betekent dat toch dat de resultaten voor G meer houvast bieden dan die voor J:O.

Bij de uiteindelijke totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal) zien we van oud naar jong een geleidelijk afnameverloop, dat, net zoals dat bij de eigennamen het geval was, verstoord wordt door de groep 20+. De groep scoort hoger dan de groep 30+, maar het verschil is niet significant ($\chi^2 = 1.14$).

5.4.4.3. Verkleinwoordvorming
(hypothese 2: steun regionale omgeving)

5.4.4.3.1. Opzet
Katwijkse verkleinwoorden eindigen in het enkelvoud op *-je*, *-tje*, *-etje* of *-pje*, en in het meervoud op *-(j)ies*, *-tjies*, *-etjies* of *-pies*. In het enkelvoud is er nooit een verschil met het Standaardnederlands maar soms wel met het Hollands, in het meervoud is er altijd een verschil met het Standaardnederlands en soms ook met het Hollands. In de Hollandse dialecten van het Randstadgebied vinden we in de regel in het enkelvoud een uitgang *-ie*, maar niet wanneer het grondwoord eindigt op een *t* (*d*), een klinker of een korte vocaal + *m*, *n*, *ng*, *l*, *r*, in het meervoud een met het Katwijks overeenkomende uitgang *-ies* (maar *-jes* na *t* (*d*), klinker of korte vocaal + *m*, *n*, *ng*, *l*, *r*). Wat het Katwijks dus bijzonder maakt, is de combinatie van consequent in het enkelvoud *-je* (verschil met het Hollands) en consequent in het meervoud *-ies* (verschil met het Standaardnederlands en het Hollands).

De verkleinwoorden komen in het algemeen frequent voor. Het systeem van de verkleinwoordvorming is als patroon ook volkomen doorzichtig, zowel wanneer van een enkelvoudsvorm naar een meervoudsvorm wordt gegaan als wanneer een beweging in omgekeerde richting wordt gemaakt. Wat betreft de steun van de regionale omgeving geldt dat de combinatie van een Katwijkse enkelvoudsvorm en een Katwijkse meervoudsvorm een relict is. Gezien binnen de Hollandse omgeving kunnen de enkelvoudsvormen als relictvormen worden beschouwd wanneer ze naast Hollandse vormen op *-ie* voorkomen, en kunnen de meervoudsvormen zonder meer als relict worden beschouwd. Voorzover ze echter overeenkomen met Hollandse vormen op *-ies*, zullen ze door de regionale omgeving gesteund worden. (Zie par. 4.2.2.1.2.)

Met het oog op de toetsing van de secundaire factoren is er een oppositie te maken wat betreft de steun van de regionale omgeving. Bij de meervouden (altijd op *-ies*) zijn er namelijk aan de ene kant vormen die gesteund worden door Hollandse meervouden die ook op *-ies* uitgaan, en aan de andere kant vormen die geen regionale steun ondervinden, namelijk wanneer ze in het Hollands op *-jes* uitgaan. Verwacht kan worden dat meervouden die met het Hollands overeenkomen en dus regionale steun genieten, sterker zullen staan dan meervouden die

niet met het Hollands overeenkomen en dus geen regionale steun genieten. Bij de toetsing van deze hypothese is het niet mogelijk om alleen maar naar het meervoud te kijken, omdat er ook met het enkelvoud iets aan de hand kan zijn: er kan namelijk in plaats van een vorm op *-je* een vorm op *-ie* verschijnen. Daarom is het nodig dat we naar de combinaties van enkelvoud en meervoud kijken. De steun van de regionale omgeving wordt dus niet direct aan de hand van de meervouden getoetst, maar indirect via de combinaties van enkelvoud en meervoud.

In een aanvullingstest werden vijftien Katwijkse substantieven aangeboden. Bij de keuze daarvan werd zoveel mogelijk afgewisseld naar de klankstructuur van het grondwoord.[128] De informanten werd gevraagd om de substantieven telkens eerst zo Katwijks mogelijk voor te lezen en er vervolgens de verkleinwoorden bij te maken, in het enkelvoud en in het meervoud. Zes van de combinaties hadden een meervoud dat gesteund werd door de regionale omgeving, negen van de combinaties hadden een meervoud dat niet gesteund werd door de regionale omgeving. Om automatisme bij de beantwoording te voorkomen, werd de test in vijven gesplitst (zie schema 11).[129]

Net zoals dat het geval was bij de meervoudsvorming, bevonden ook de eerste twee delen van de aanvullingstest, waarin de verkleinwoordvorming werd getoetst (interviewonderdelen 05 en 08), zich tussen de drie delen van de vertaaltest (interviewonderdelen 03, 06 en 09), die vooral op klankcorrespondenties gericht waren. Om invloed van de aanvullingstest op de vertaaltest te voorkomen heb ik ervoor gezorgd Katwijkse substantieven waarbij een klankcorrespondentie in het geding is, pas aan te bieden na het laatste deel van de vertaaltest. Zo komen de vormen *bòòm*, *slòòt*, *krael* en *òòg* pas voor vanaf het derde deel van de aanvullingstest (interviewonderdeel 11), wanneer de betreffende klankcorrespondenties in de vertaaltest intussen gepasseerd zijn. Net zoals dat bij de meervouden het geval was, werden ook de te maken verkleinwoorden voorafgegaan door in het Katwijks gestelde telwoorden (*ien* 'één', *twie* 'twee') en niet door cijfers (zie bijlage 2). Zie voor de verantwoording hiervan noot 125. Hierin heb ik ook uiteengezet hoe ik ongewenste beïnvloeding door de in de telwoorden aanwezige klankcorrespondentie (st.ndl. *ee* - kw. *ie*) heb proberen te voorkomen en in welke mate ik daarin geslaagd ben.

Van de combinaties waarvan het meervoud gesteund wordt door de regionale omgeving, werden getoetst de volgende gevallen (de volgorde is steeds Katwijks enkelvoud en meervoud, beide de verwachte vormen, gevolgd door de vormen in het Standaardnederlands):

(1) *hekje - hekkies* 'hekje - hekjes' (i 05.02)
(2) *visje - vissies* 'visje - visjes' (i 05.03)
(3) *huisje - huisies* 'huisje - huisjes' (i 08.01)
(4) *lapje - lappies* 'lapje - lapjes' (i 08.02)
(5) *bòòmpje - bòòmpies* 'boompje - boompjes' (i 11.01)
(6) *òògje - òògies* 'oogje - oogjes' (i 17.01)

Van de combinaties waarvan het meervoud niet gesteund wordt door de regionale omgeving, werden getoetst de volgende gevallen (de volgorde is steeds Katwijks enkelvoud en meervoud, beide de verwachte vormen, gevolgd door de vormen in het Standaardnederlands):

(7) *kommetje - kommetjies* 'kommetje - kommetjes' (i 05.01)
(8) *peertje - peertjies* 'peertje - peertjes' (i 08.03)
(9) *pannetje - pannetjies* 'pannetje - pannetjes' (i 11.02)
(10) *hondje - hondjies* 'hondje - hondjes' (i 11.03)
(11) *slòòtje - slòòtjies* 'slootje - slootjes' (i 14.01)
(12) *kraeltje - kraeltjies* 'kraaltje - kraaltjes' (i 14.02)
(13) *sneetje - sneetjies* 'sneetje - sneetjes' (i 14.03)
(14) *hoedje - hoedjies* 'hoedje - hoedjes' (i 17.02)
(15) *ringetje - ringetjies* 'ringetje - ringetjes' (i 17.03)

5.4.4.3.2. Resultaten

Bij de verkleinwoordvorming werd gekeken naar de geproduceerde combinaties van een enkelvoudsvorm en een meervoudsvorm. Wat betreft de meervoudsvorm weten we zeker dat een vorm op *-ies* een goede Katwijkse vorm is en een vorm op *-jes* niet een goede Katwijkse vorm. Wat betreft de enkelvoudsvorm zijn we er niet altijd zeker van of iets een goede Katwijkse vorm is. We kunnen er in ieder geval zeker van zijn dat een vorm op *-ie* geen goede Katwijkse vorm is: het kan een algemeen Hollandse vorm zijn, die uit het Hollands is overgenomen, maar ook een vorm die intern, binnen het Katwijks ontstaan is, naar analogie van het meervoud op *-ies*. Bij een vorm op *-je* weten we echter niet zo zeker of we met een goede dan wel een niet-goede Katwijkse vorm te maken hebben: de vorm zou goed zijn als hij de oude Katwijkse relictvorm vertegenwoordigde, de vorm zou niet goed zijn als hij de (nieuwe) Standaardnederlandse vorm vertegenwoordigde. Bij de beantwoording zijn er voor de informant vier combinaties mogelijk. Hierbij kijken we altijd in eerste instantie naar het meervoud – daar kunnen we immers altijd zeker van zijn – en pas in tweede instantie naar het enkelvoud – waar we immers niet altijd zeker van kunnen zijn. De combinaties zijn:

1. enkelvoud *-je* - meervoud *-ies*: de vorm op *-ies* is goed Katwijks, uit de vorm op *-je* kunnen we niets afleiden – we beschouwen de combinatie als goed;
2. enkelvoud *-je* - meervoud *-jes*: de vorm op *-jes* is geen goed Katwijks, uit de vorm op *-je* kunnen we niets afleiden – we beschouwen de combinatie als fout;
3. enkelvoud *-ie* - meervoud *-ies*: de vorm op *-ies* is goed Katwijks, de vorm op *-ie* is dat niet (het kan een hollandisme of een pseudodialectisme zijn; zie boven) – we beschouwen de combinatie als half goed;
4. enkelvoud *-ie* - meervoud *-jes*: geen van beide vormen is goed Katwijks – we beschouwen de combinatie als fout.

Combinatie 1 beantwoordt geheel aan de Katwijkse norm. Daaraan werd 1 punt toegekend. De combinaties 2 en 4 beantwoorden niet aan de Katwijkse norm. Hieraan werden 0 punten toegekend. Combinatie 3 beantwoordt ten dele wel en ten dele niet aan de norm. Daaraan werden 0.5 punten gegeven.

Buiten deze vier combinaties kwam in het interviewmateriaal enkele keren een meervoud op *-jis* voor (altijd bij een enkelvoud op *-je*), met een [I]-achtige uitspraak van de sjwa. We kunnen deze vorm beschouwen als een compromisvorm tussen Katwijks *-(j)ies* en Standaardnederlands *-jes*. We kennen aan deze compromisvorm 0.5 punten toe.

In tabel 17 geef ik voor de verkleinwoordvorming de resultaten, uitgesplitst per item, per groep van items en voor alle items samen. Ik volsta ermee alleen de nummers van de items te geven (zie voor de items de opzet).

Tabel 17. Verkleinwoordvorming

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
meervoud met steun regionale omgeving							
(1)	24 (24)	12 (12)	12 (12)	9.5 (12)	15 (24)		
	100%	100%	100%	79.17%	62.5%	0.63	88.33%
(2)	24 (24)	12 (12)	11.5 (12)	11.5 (12)	21.5 (24)		
	100%	100%	95.83%	95.83%	89.58%	0.90	96.25%
(3)	24 (24)	11 (12)	11 (12)	10 (12)	21 (24)		
	100%	91.67%	91.67%	83.33%	87.5%	0.88	90.83%
(4)	23.5 (24)	11 (12)	11 (12)	9.5 (12)	19 (24)		
	97.92%	91.67%	91.67%	79.17%	79.17%	0.81	87.92%
(5)	24 (24)	12 (12)	12 (12)	10 (12)	19.5 (24)		
	100%	100%	100%	83.33%	81.25%	0.81	92.92%
(6)	24 (24)	12 (12)	11 (12)	10.5 (12)	21.5 (24)		
	100%	100%	91.67%	87.5%	89.58%	0.90	93.75%
totaal	143.5 (144)	70 (72)	68.5 (72)	61 (72)	117.5 (144)		
	99.65%	97.22%	95.14%	84.72%	81.60%	0.82	91.67%
meervoud zonder steun regionale omgeving							
(7)	24 (24)	12 (12)	11 (12)	11 (12)	21 (24)		
	100%	100%	91.67%	91.67%	87.5%	0.88	94.17%
(8)	23.5 (24)	11.5 (12)	11 (12)	11 (12)	18 (24)		
	97.92%	95.83%	91.67%	91.67%	75%	0.77	90.42%
(9)	24 (24)	11.5 (12)	11 (12)	11 (12)	20 (24)		
	100%	95.83%	91.67%	91.67%	83.33%	0.83	92.5%
(10)	24 (24)	12 (12)	10 (12)	11 (12)	21 (24)		
	100%	100%	83.33%	91.67%	87.5%	0.88	92.5%
(11)	24 (24)	12 (12)	11 (12)	12 (12)	21 (24)		
	100%	100%	91.67%	100%	87.5%	0.88	95.83%
(12)	23 (24)	11 (12)	10 (12)	11 (12)	18 (24)		
	95.83%	91.67%	83.33%	91.67%	75%	0.78	87.5%

(13)	22.5 (24)	11 (12)	11 (12)	12 (12)	22 (24)		
	93.75%	91.67%	91.67%	100%	91.67%	0.98	93.75%
(14)	23 (24)	12 (12)	10.5 (12)	12 (12)	21 (24)		
	95.83%	100%	87.5%	100%	87.5%	0.91	94.17%
(15)	23 (24)	12 (12)	8.5 (12)	11 (12)	22 (24)		
	95.83%	100%	70.83%	91.67%	91.67%	0.96	90%
totaal	211 (216)	105 (108)	94 (108)	102 (108)	184 (216)		
	97.69%	97.22%	87.04%	94.44%	85.19%	0.87	92.32%
totaal totaal	354.5 (360)	175 (180)	162.5 (180)	163 (180)	301.5 (360)		
	98.47%	97.22%	90.28%	90.56%	83.75%	0.85	92.06%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Vergelijken we de uitkomsten voor de beide groepen combinaties van verkleinwoorden, dan blijkt regionale steun geen factor te zijn, niet voor J:O en niet voor G. In beide gevallen scoren de combinaties waarvan het meervoud niet gesteund wordt door de regionale omgeving, hoger dan de combinaties waarvan het meervoud wel gesteund wordt door de regionale omgeving, maar de verschillen zijn wel klein. De uitkomst voor G blijkt dan ook niet significant te zijn (χ^2 = 0.19). Dat de uitkomsten voor de beide groepen combinaties van verkleinwoorden zo dicht bij elkaar liggen, kan met de hoge score ervan te maken hebben: de verkleinwoorden scoren over de volle breedte hoog, waardoor er weinig ruimte overblijft voor een duidelijk verschil tussen de beide groepen.

Bij beide groepen combinaties van verkleinwoorden vinden we een niet al te grote spreiding. Bij G is die spreiding nog weer kleiner dan bij J:O. Omdat alle items nogal hoog scoren – bij J:O liggen de scores tussen 0.63 en 0.98, bij G tussen 87.5% en 96.25% – en daardoor nogal dicht bij elkaar uitkomen, zien we tussen de beide groepen nogal wat overlap, zowel voor J:O als voor G.

Kijken we naar de uiteindelijke totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal), dan zien we, op een kleine uitzondering na, een geleidelijk afnameverloop. Die kleine uitzondering betreft de groep 30+, die hoger scoort dan de groep 40+, maar het verschil is niet significant (χ^2 = 0.01).

5.4.4.4. Werkwoordsvervoeging

(hypothese 2: steun regionale omgeving; 3: frequentie; 4: doorzichtigheid; 5: afwezigheid concurrentie)

5.4.4.4.1. Opzet

Om de werkwoordsvervoeging te toetsen werd een uit 24 Katwijkse zinnen bestaande vertaal- en invultest aangeboden. In elke zin moest op een open plaats een in het Katwijks te vertalen verleden-tijds- of verleden-deelwoordsvorm van een tussen haakjes aangeboden Standaardnederlandse infinitief worden ingevuld. Om verstoring van het zinsbeeld te voorkomen stond deze infinitief achteraan. De test werd in drieën aangeboden (zie schema 11). Dit moest niet alleen voor afwisseling

zorgen maar diende ook nog een ander doel: door verwachte vormen die op elkaar lijken, in verschillende testgedeelten te ontlokken kon onderlinge beïnvloeding worden voorkomen. De 24 testitems waren op de volgende Katwijkse vormen gericht (de volgorde van de items is die uit het interview):

(1) *zee*/*zàài* 'zei' (i 12.01)
(2) *ezwurrəve* 'gezworven' (i 12.02)
(3) *zettede* 'zette' (i 12.03)
(4) *estreen*/*estreje* 'gestreden' (i 12.04)
(5) *wier* 'werd' (i 12.05)
(6) *ebraauwd* 'gebrouwen' ('(ervan) terechtgebracht') (i 12.06)
(7) *gonge*/*ginge* 'gingen' (i 12.07)
(8) *emelded* 'gemeld' (i 12.08)
(9) *kwamme*/*kwaeme* 'kwamen' (i 15.01)
(10) *ezààd* 'gezegd' (i 15.02)
(11) *zettede* 'zetten' (i 15.03)
(12) *ereen*/*ereje* 'gereden' (i 15.04)
(13) *kozze*/*konne* 'konden' (i 15.05)
(14) *edroge* 'gedragen' (i 15.06)
(15) *meldede* 'meldden' (i 15.07)
(16) *an-evreted* 'aangevreten' (i 15.08)
(17) *bedurrəve* 'bedorven' (i 18.01)
(18) *meldede* 'meldde' (i 18.02)
(19) *espoge* 'gespuugd' (i 18.03)
(20) *zatte*/*zaete* 'zaten' (i 18.04)
(21) *ezetted* 'gezet' (i 18.05)
(22) *eslege* 'geslagen' (i 18.06)
(23) *kos*/*kon* 'kon' (i 18.07)
(24) *wiere* 'werden' (i 18.08)

Binnen de werkwoordsvervoeging was het mogelijk alle secundaire factoren te toetsen. Voor 12 van de 24 items werden opposities gemaakt waarbij één of twee werkwoordsvormen met één of twee andere werkwoordsvormen opponeerden. Per oppositie werd één secundaire factor getoetst. De niet in de oppositie betrokken factoren werden telkens constant gehouden.[130] Binnen de gemaakte opposities zijn de flexiecategorieën gelijk gehouden: we vergelijken dus verleden tijden enkelvoud met verleden tijden enkelvoud, verleden tijden meervoud met verleden tijden meervoud, en verleden deelwoorden met verleden deelwoorden.

Bij de keuze van werkwoordsvormen moest, om tot ideale opposities te komen, rekening gehouden worden met de volgende twee additionele factoren.

Ten eerste de *steun vanuit het paradigma*. Bedoeld is hier het Katwijkse paradigma. We nemen aan dat een Katwijkse vorm die paradigmatisch gesteund wordt, sterker staat dan een Katwijkse vorm die geen paradigmatische steun ontvangt. Om

vormen te mogen vergelijken moet de paradigmatische steun daarin ongeveer gelijk zijn. Zo kunnen we, om de factor steun van de regionale omgeving te toetsen, *espoge* 'gespuugd', een algemeen Hollandse verleden-deelwoordsvorm, niet vergelijken met *erope* 'geroepen', een als relict gekarakteriseerde verleden-deelwoordsvorm. De eerste vorm wordt geheel gesteund door de vormen uit de verleden tijd: *spoog, spoge*. De tweede vorm wordt niet gesteund door de vormen uit de verleden tijd: *riep*, *riepe*.[131]

Ten tweede de *mate van afwijking van de standaardtaal*. Het is niet helemaal duidelijk wat we van deze factor moeten verwachten, maar het lijkt goed er rekening mee te houden. Eigenlijk zouden we de mate van afwijking van de standaardtaal niet als aparte factor moeten beschouwen. Alle te onderzoeken vormen wijken immers af van de standaardtaal. Bij de ene vorm kan die afwijking echter wel groter of minder groot zijn dan bij de andere. Om vormen te mogen vergelijken moet hun afwijking van de standaardtaal ongeveer even groot zijn. Ik neem de hierboven genoemde vormen *espoge* en *erope* weer als voorbeeld. Door het klankverschil en het verschil sterk - zwak wijkt de eerste vorm sterker af van de standaardtaal dan de tweede vorm, waarbij alleen het klankverschil speelt.

Ik heb ernaar gestreefd om de te vergelijken werkwoordsvormen voor wat betreft de twee additionele factoren zoveel mogelijk constant te houden. Ik heb er dus van afgezien deze factoren als apart te onderzoeken factoren in te voeren.

Per factor werden de volgende werkwoordsvormen in oppositie gebracht. Sommige werkwoordsvormen werden gebruikt voor meer dan één oppositie.

a. Steun van de regionale omgeving (hypothese 2):

(1) algemeen Hollands: *ebraauwd*
tegenover
(2) relict: *an-evreted*

In afwijking van het Standaardnederlands hebben de Katwijkse verleden deelwoorden hier een zwakke verbuiging. Beide vormen zijn infrequent (bij beide is de frequentie 0) en maken deel uit van een bepaald patroon (ze maken elk op hun manier deel uit van het patroon van de zwakke werkwoorden). De vormen concurreren niet met andere vormen. (Vgl. par. 4.2.2.3.2: klasse 2 en 5.)

b. Frequentie (hypothese 3):

(3) frequent: *ezàà̀d*
tegenover
(4) infrequent: *edroge*

Volgens corpus S2 in lijst A1 van het frequentiewoordenboek had *ezàà̀d* een frequentie van 24 en kwam *edroge* 0 keer voor. Beide vormen zijn een relict-

verschijnsel en maken geen deel uit van een bepaald patroon (van doorzichtigheid kan dus geen sprake zijn). De vormen concurreren niet met andere vormen. (Vgl. par. 4.2.2.3.2: klasse 6, en par. 4.2.2.3.3.)

c. Doorzichtigheid (hypothese 4):

(5) doorzichtig: *ezwurrəve*, *bedurrəve*
tegenover
(6) ondoorzichtig: *edroge*

(Bij de verwerking van de resultaten zullen de vormen onder (5) worden samengenomen.)

De verleden deelwoorden *ezwurrəve* en *bedurrəve* behoren tot een patroon van werkwoordsvormen waarvan de infinitief met *ù* gevormd wordt. Het patroon is in ieder geval doorzichtig wanneer van een verleden-deelwoordsvorm in de richting van een tegenwoordige-tijdsvorm gegaan wordt: een (sterke) verleden-deelwoordsvorm met een *u* leidt altijd tot een tegenwoordige-tijdsvorm met een *ù*. Omgekeerd is het patroon minder doorzichtig: vanuit een tegenwoordige-tijdsvorm met een *ù* kunnen we, namelijk in het geval van *kùrrəve*, bij zowel een sterke als zwakke verleden-deelwoordsvorm terechtkomen. Bij de vorm *edroge* valt in geen enkele richting een doorzichtig patroon te constateren. Bij de verleden-deelwoordsvorm met een *oo* hoort een tegenwoordige-tijdsvorm met een *ee*: *drege*, maar dit hoeft niet altijd het geval te zijn: vergelijk *erope* 'geroepen' met *rope* 'roepen'. Ook omgekeerd hoeft er bij een tegenwoordige-tijdsvorm met een *ee* niet altijd een verleden deelwoord met een *oo* op te treden: vergelijk *geve* 'geven' met *egeve* 'gegeven'.

Alledrie de hier getoetste vormen zijn een relictverschijnsel en komen infrequent voor (bij alledrie is de frequentie 0). Er zijn geen concurrerende vormen. (Vgl. par. 4.2.2.3.2: klasse 3 en 6.)

d. Afwezigheid van concurrentie (hypothese 5):

In het geval van (afwezigheid van) concurrentie zijn de volgende opposities mogelijk:

1. relict tegenover relict / relict
2. relict tegenover relict / algemeen Hollands
3. relict tegenover relict / Standaardnederlands
4. algemeen Hollands tegenover algemeen Hollands / algemeen Hollands
5. algemeen Hollands tegenover algemeen Hollands / relict
6. algemeen Hollands tegenover algemeen Hollands / Standaardnederlands

Bij deze opposities geldt dat telkens aan beide zijden in de vergelijking één vorm dezelfde status moet hebben. De vorm die aan weerszijden dezelfde status heeft, is

altijd een dialectvorm: relict of algemeen Hollands. Niet mogelijk zijn dus de volgende opposities:

7. relict tegenover algemeen Hollands / Standaardnederlands
8. algemeen Hollands tegenover relict / Standaardnederlands
9. Standaardnederlands tegenover relict / algemeen Hollands[132]

De opposities 3 en 6 beantwoorden het meest zuiver aan het hoofddoel van het onderzoek, omdat we daarbij natuurlijk in de eerste plaats geïnteresseerd zijn in de relatie dialect - standaardtaal. In beide gevallen zou het zo moeten zijn dat de dialectvorm – hiermee kan dus zowel een relictvorm als een algemeen Hollandse vorm bedoeld worden – in zijn eentje sterker staat dan de vorm die concurrentie ondervindt van een Standaardnederlandse vorm. De opposities 1 en 4 zijn theoretische gevallen, die, gezien vanuit de vraagstelling, niet interessant zijn. De relatie dialect - standaardtaal speelt bij deze opposities geen rol. Zelfs de relatie relict - algemeen Hollands is bij deze opposities niet in het geding, hetgeen nog wel het geval is bij de opposities 2 en 5. Er blijven, met andere woorden, vier opposities over die interessant zijn om onderzocht te worden. Eén daarvan, oppositie 2, kon ook werkelijk in het interview worden opgenomen. Voor de drie die overblijven, 3, 5 en 6, was het niet mogelijk geschikte werkwoordsvormen te vinden. Van oppositie 2 konden twee concretiseringen gemaakt worden, één met werkwoordsvormen die infrequent zijn, en één met werkwoordsvormen die frequent zijn.

Van de werkwoordsvormen die infrequent zijn, werden ter toetsing van oppositie 2 in het interview opgenomen:

(7) geen concurrentie (relict): *ezwurrəve*, *bedurrəve*
tegenover
(8) concurrentie (relict / algemeen Hollands): *estreen*/*estreje*, *ereen*/*ereje*

(Bij de verwerking van de resultaten zullen zowel de vormen onder (7) als die onder (8) worden samengenomen.)

De vraag is of de relictvormen onder (8) (met *n*) minder gebruikt zullen worden dan de relictvormen onder (7). De onder (7) genoemde vormen zijn samen even infrequent als de onder (8) genoemde vormen (bij alle is de frequentie 0), en zowel bij het onder (7) bedoelde patroon als bij de onder (8) bedoelde patronen hebben we met ongeveer dezelfde mate van doorzichtigheid te maken: zie voor het patroon onder (7) par. 4.2.2.3.2: klasse 3 en wat hiervoor bij oppositie c gezegd is; zie voor het patroon onder (8) par. 4.2.2.3.2: klasse 1.

Van de werkwoordsvormen die frequent zijn, werden ter toetsing van oppositie 2 in het interview opgenomen:

(9) geen concurrentie (relict): *wier*, *wiere*
tegenover
(10) concurrentie (relict / algemeen Hollands): *kos*/*kon*, *kozze*/*konne*

Achteraf heb ik de items *wier* en *kos*/*kon* niet voor het onderzoek laten meetellen, omdat *kon* als een Standaardnederlandse vorm beschouwd moet worden.

De vraag is of de overgebleven meervoudige relictvorm onder (10) (met *z*) minder gebruikt zal worden dan de meervoudige relictvorm onder (9). Geen van de overgebleven vormen maakt deel uit van een patroon (er kan dus geen sprake zijn van doorzichtigheid). Alle hebben ook een redelijke frequentie: de gemeten frequentiewaarden waren voor *wiere* 34 en voor *kozze*/*konne* 17 (vgl. par. 4.2.2.3.2: klasse 3, en par. 4.2.2.3.4). De frequenties zijn weliswaar niet gelijk maar zijn beide wel groter dan 0.

Opmerking. De vraag bij (9) en (10) is of de vergelijking wel helemaal zuiver is. In beide gevallen is er geen steun vanuit het paradigma, maar bij *wiere* is de afwijking van de standaardtaal wel wat groter dan bij *kozze*.

In de test werden verder nog drie vormen van het werkwoord *zetten* en drie vormen van het werkwoord *melden* getoetst. Het gaat hier om zwakke werkwoorden waarvan de werkwoordstam uitgaat op een *-t* of een *-d*. In het Katwijks kunnen deze werkwoorden in de verleden tijd enkelvoud en meervoud de uitgang *-ede* krijgen: *zettede* 'zette(n)'. Het verleden deelwoord kan de uitgang *-ed* krijgen: *ezetted* 'gezet'. Voor de onderlinge V-stabiliteitsverhouding tussen deze vormen kunnen we twee verwachtingen formuleren.

Ten eerste een verwachting op basis van de factor frequentie. Op basis van de gevonden frequentiewaarden in corpus S2 in lijst D1 van het frequentiewoordenboek (zie par. 4.2.2.3.3) is de verwachting dat de verleden-tijdsvorm enkelvoud op *-ede* gemakkelijker gevormd wordt dan de verleden-deelwoordsvorm op *-ed* en de verleden-deelwoordsvorm weer gemakkelijker dan de verleden-tijdsvorm meervoud op *-ede*.

Ten tweede een verwachting gebaseerd op de observaties van Overdiep. Blijkbaar heeft hij geconstateerd dat het verleden deelwoord zich gemakkelijker handhaaft dan de verleden tijd. Verder heeft hij ook gemeend te kunnen constateren dat het meervoud van de verleden tijd zich beter handhaaft dan het enkelvoud. Hij zoekt daarvoor een verklaring in betekenisdifferentiatie. (Zie par. 4.2.2.3.3.)

Is de frequentiefactor in het spel, dan is de verwachte stabiliteitsvolgorde, van meer naar minder stabiel: verleden-tijdsvorm enkelvoud op *-ede* - verleden deelwoord op *-ed* - verleden-tijdsvorm meervoud op *-ede*. Gaan we uit van de observaties van Overdiep, dan is de verwachte volgorde: verleden deelwoord op *-ed* - verleden-tijdsvorm meervoud op *-ede* - verleden-tijdsvorm enkelvoud op *-ede*.

Omdat we hier twee kanten op kunnen denken, is het moeilijk om een hypothese te formuleren. Daarom zouden we dit deel van het onderzoek als verken-

nend kunnen beschouwen. We wachten dus af welke stabiliteitsvolgorde uit de resultaten tevoorschijn komt.

e. Ter toetsing werden in het interview opgenomen:

met een werkwoordstam uitgaande op *-t*:

(11) verleden-tijdsvorm enkelvoud: *zettede* 'zette' (i 12.03)
(12) verleden-tijdsvorm meervoud: *zettede* 'zetten' (i 15.03)
(13) verleden deelwoord: *ezetted* 'gezet' (i 18.05)

met een werkwoordstam uitgaande op *-d*:

(14) verleden-tijdsvorm enkelvoud: *meldede* 'meldde' (i 18.02)
(15) verleden-tijdsvorm meervoud: *meldede* 'meldden' (i 15.07)
(16) verleden deelwoord: *emelded* 'gemeld' (i 12.08)

Anders dan het geval was bij de opposities (die we gemaakt hebben onder de nummers (1) tot en met (10) hiervoor), vergelijken we hier niet tussen dezelfde vormen van verschillende werkwoorden maar vergelijken we hier verschillende vormen binnen een en hetzelfde werkwoord.

(Bij de verwerking van de resultaten zullen vormen van dezelfde categorie worden samengenomen.)

f. Ter aanvulling werden in de test nog de volgende zes items opgenomen. De bedoeling was dat deze voor het geheel van de werkwoordsvervoeging en van de morfologie zouden meetellen (hypothese 1). We zullen echter bij de bespreking van de resultaten zien dat vier van deze items hiervoor niet bruikbaar zijn. Opgenomen werden:

(17) verleden-tijdsvorm enkelvoud: *zee*/*zàài* 'zei' (i 12.01); *zee* is algemeen Hollands, *zàài* is morfologisch gezien Standaardnederlands: ter aanduiding van de verleden tijd is hier hetzelfde vocaalfoneem als in het Standaardnederlands gebruikt, maar met een fonetisch verschil
(18) verleden-tijdsvorm meervoud: *gonge*/*ginge* 'gingen' (i 12.07); *gonge* is relict, *ginge* is zowel fonologisch als morfologisch gelijk aan het Standaardnederlands
(19) verleden-tijdsvorm meervoud: *kwamme*/*kwaeme* 'kwamen' (i 15.01); *kwamme* is algemeen Hollands, *kwaeme* is morfologisch gezien Standaardnederlands: ter aanduiding van de verleden tijd is hier hetzelfde vocaalfoneem als in het Standaardnederlands gebruikt, maar met een fonetisch verschil
(20) verleden deelwoord: *espoge* 'gespuugd' (i 18.03)
(21) verleden-tijdsvorm meervoud: *zatte*/*zaete* 'zaten' (i 18.04); *zatte* is algemeen Hollands, *zaete* is morfologisch gezien Standaardnederlands: ter aanduiding van

de verleden tijd is hier hetzelfde vocaalfoneem als in het Standaardnederlands gebruikt, maar met een fonetisch verschil
(22) verleden deelwoord: *eslege* 'geslagen' (i 18.06)

Omdat er twee items moesten vervallen (zie onder d), werd het aantal items waarmee per secundaire factor opposities gemaakt zijn, teruggebracht tot tien. Het totaal aantal items kwam hiermee op 22. Zoals hierboven (onder f) al is aangegeven, zullen er nog vier items moeten vervallen, waarmee het totaal aantal items op achttien zal uitkomen.

5.4.4.4.2. Resultaten

Bij de werkwoordsvervoeging gaat het om verschillen in uitgang en/of verschillen in ablaut. In feite is het verschil in ablaut, tussen het Katwijks en het Standaardnederlands, een fonologisch verschil, maar omdat hier klanken bij betrokken zijn die een morfologische functie hebben, moeten we dit verschil als een morfologisch verschil begrijpen. Omdat de ablautsverschillen morfologisch zijn, en niet fonologisch, wordt, anders dan bij de lexicale fonologie het geval was, niet op fonetische verschillen gelet. Wanneer een informant een vorm *zàài* maakt (in plaats van de Katwijkse vorm *zee*), dan kunnen we die vorm als identiek met de Standaardnederlandse vorm *zei* beschouwen. Het verschil tussen *zàài* en *zei* is namelijk louter fonetisch. Tussen *zee* en *zàài*/*zei* bestaat een fonologisch verschil, dat echter als een morfologisch verschil moet worden opgevat.

Van een pseudodialectisme is sprake wanneer niet de juiste Katwijkse ablautsvorm wordt gekozen, maar een andere, in het Katwijks mogelijke ablautsvorm. Voorbeelden zijn *edrege* in plaats van kw. *edroge*, en *esloge* in plaats van kw. *eslege*. Wel de goede Katwijkse ablaut maar niet de goede Katwijkse verbuiging hebben we bij bijvoorbeeld de vorm *ezwurfd*: voor de goede ablaut, *u* voor *o*, wordt 1 punt gerekend, maar omdat de uitgang fout is, zwak in plaats van sterk, worden daarvan 0.5 punten afgetrokken. Voor een vorm als *edreegd* blijven helemaal geen punten over: voor de afwijkende ablaut, *ee* in plaats van *oo*, worden 0.5 punten toegekend, die, omdat de uitgang niet klopt, ook weer worden afgetrokken.

Met het oog op de opposities die gemaakt worden in verband met de toetsing van de secundaire factoren, worden in tabel 18 alvast de scores per item gegeven. De items worden hierna apart besproken bij de bespreking van de toetsing van de secundaire factoren en de toetsing van twee extra hypothesen die we hebben vastgesteld voor de zwakke werkwoorden uitgaande op een *-t* of een *-d* (*zettede*, *ezetted*, enz.). De items die overblijven, worden daarna nog apart besproken.

Sommige items bestaan uit twee vormen. Het gaat hier ten eerste om de vormen die gebruikt worden ter toetsing van de concurrentiehypothese: *estreen*/*estreje*, *ereen*/*ereje* en *kozze*/*konne* Deze worden in de tabel samengenomen. Bij de bespreking van de concurrentiehypothese hierna worden deze items weer gesplitst (om beconcurreerde vormen met niet-beconcurreerde vormen te kunnen vergelijken). Het gaat ten tweede om de items die onder f genoemd zijn. Hiervan worden alleen

die vormen in de tabel opgenomen die als algemeen Hollands of relict zijn aangemerkt. (Voor de reden waarom dit zo gebeurt, zie onder tabel 25.)[133]

De nummering in de tabel wordt bepaald door de eerste keer dat de respectievelijke items zich aandienen bij de bespreking van de opzet (par. 5.4.4.4.1). De nummering correspondeert dus niet met de nummering van de items aan het begin van de opzet, evenmin met de nummering ín de opzet en evenmin, althans niet over de hele linie, met de nummering van de hierna volgende bespreking van de resultaten.

Tabel 18. Werkwoordsvervoeging – algemeen overzicht

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) *ebraauwd*	6 (24)	4 (12)	1 (12)	3 (12)	5 (24)		
	25%	33.33%	8.33%	25%	20.83%	0.83	22.50%
(2) *an-evreted*	2 (24)	1 (12)	3 (12)	1 (12)	4 (24)		
	8.33%	8.33%	25%	8.33%	16.67%	2.00	13.33%
(3) *ezààd*	19.5 (24)	11 (12)	11 (12)	10 (12)	19 (24)		
	81.25%	91.67%	91.67%	83.33%	79.17%	0.97	85.42%
(4) *edroge*	18 (24)	10.5 (12)	5 (12)	7.5 (12)	13.5 (24)		
	75%	87.5%	41.67%	62.5%	56.25%	0.75	64.58%
(5) *ezwurrəve*	21.5 (24)	10 (12)	10.5 (12)	7.5 (12)	10.5 (24)		
	89.58%	83.33%	87.5%	62.5%	43.75%	0.49	73.33%
(6) *bedurrəve*	24 (24)	12 (12)	12 (12)	9 (12)	14 (24)		
	100%	100%	100%	75%	58.33%	0.58	86.67%
(7) *estreen/estreje*	24 (24)	12 (12)	11 (12)	12 (12)	21 (24)		
	100%	100%	91.67%	100%	87.5%	0.88	95.83%
(8) *ereen/ereje*	24 (24)	12 (12)	12 (12)	12 (12)	23 (23)		
	100%	100%	100%	100%	100%	1	100%
(9) *wiere*	18 (24)	12 (12)	7 (12)	1 (12)	3 (24)		
	75%	100%	58.33%	8.33%	12.5%	0.17	50.83%
(10) *kozze/konne*	21 (24)	9 (12)	6 (12)	9 (12)	13 (24)		
	87.5%	75%	50%	75%	54.17%	0.62	68.33%
(11) *zettede* (o.v.t. enk.)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(12) *zettede* (o.v.t. mv.)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	2 (24)		
	0%	0%	0%	0%	8.33%	∞	1.67%
(13) *ezetted*	2 (24)	2 (12)	5 (12)	2 (12)	1 (24)		
	8.33%	16.67%	41.67%	16.67%	4.17%	0.50	17.50%
(14) *meldede* (o.v.t. enk.)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (23)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(15) *meldede* (o.v.t. mv.)	1 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	4.17%	0%	0%	0%	0%	0	0.83%
(16) *emelded*	7 (24)	7 (12)	5 (12)	3 (12)	10 (24)		
	29.17%	58.33%	41.67%	25%	41.67%	1.43	39.17%
(17) *zee*	20 (24)	11.5 (12)	9.5 (12)	12 (12)	17 (24)		
	83.33%	95.83%	79.17%	100%	70.83%	0.85	85.83%

(18) *gonge*	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(19) *kwamme*	4 (24)	1 (12)	0 (12)	2 (12)	4 (24)		
	16.67%	8.33%	0%	16.67%	16.67%	1	11.67%
(20) *espoge*	21 (24)	11 (12)	9 (12)	11 (12)	20.5 (24)		
	87.5%	91.67%	75%	91.67%	85.42%	0.98	86.25%
(21) *zatte*	3 (24)	1 (12)	0 (12)	1 (12)	2 (24)		
	12.5%	8.33%	0%	8.33%	8.33%	0.67	7.50%
(22) *eslege*	15 (24)	6.5 (12)	7.5 (12)	8 (12)	14 (24)		
	62.5%	54.17%	62.5%	66.67%	58.33%	0.93	60.83%
totaal	251 (528)	133.5 (264)	114.5 (264)	111 (264)	196.5 (526)		
	47.54%	50.57%	43.37%	42.05%	37.36%	0.79	44.18%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Zoals we dat ook bij de andere subonderdelen hebben gedaan, beperken we ons hier wat de totaaluitkomsten betreft tot een opmerking over het afnameverloop bij de leeftijdsgroepen. We zien dat het afnameverloop tussen de totaalscores van de leeftijdsgroepen (het totaal) nogal geleidelijk plaatsvindt. Het beeld wordt alleen verstoord door de groep 50+, die ten opzichte van de groep 60+ een niet-verwachte toename laat zien. Het verschil is echter niet significant ($\chi^2 = 0.65$).

We kijken nu in hoeverre de hypothesen die betrekking hebben op de secundaire factoren, bevestigd worden.

Om de factor steun van de regionale omgeving (hypothese 2) te toetsen is een oppositie gemaakt tussen de vormen *ebraauwd* en *an-evreted*. De eerste vorm is algemeen Hollands, de tweede relict. In tabel 19 worden de uitkomsten uit tabel 18 nog eens apart met elkaar vergeleken.

Tabel 19. Werkwoordsvervoeging – steun van de regionale omgeving

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) algemeen Hollands:	6 (24)	4 (12)	1 (12)	3 (12)	5 (24)		
ebraauwd	25%	33.33%	8.33%	25%	20.83%	0.83	22.50%
(2) relict: *an-evreted*	2 (24)	1 (12)	3 (12)	1 (12)	4 (24)		
	8.33%	8.33%	25%	8.33%	16.67%	2.00	13.33%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De uitkomsten gaan twee kanten op. Kijken we naar het gemiddelde G, dan wordt de hypothese bevestigd: de vorm *ebraauwd*, die gesteund wordt door de regionale omgeving, dringt gemakkelijker door c.q. wordt gemakkelijker aangeleerd dan de vorm *an-vreted*, die niet gesteund wordt door de regionale omgeving. Het verschil

is echter net niet significant (χ^2 = 2.60). Kijken we naar de verhouding J:O, dan wordt de hypothese niet bevestigd. De vorm *an-evreted* scoort voor J:O zelfs gruwelijk hoog, maar we zien meteen ook dat deze verhouding wel op zeer lage uitkomsten is gebaseerd, waardoor we er niet te veel conclusies aan mogen verbinden. Ook de verhouding J:O bij *ebraauwd* is op lage uitkomsten gebaseerd, zij het minder laag dan voor *an-evreted* het geval is.

Om de factor frequentie (hypothese 3) te toetsen is een oppositie gemaakt tussen de vormen *ezààd* en *edroge*. De eerste vorm is frequent, de tweede infrequent. In tabel 20 worden de uitkomsten uit tabel 18 weer apart met elkaar vergeleken.

Tabel 20. Werkwoordsvervoeging – frequentie

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(3) frequent: *ezààd*	19.5 (24)	11 (12)	11 (12)	10 (12)	19 (24)		
	81.25%	91.67%	91.67%	83.33%	79.17%	0.97	85.42%
(4) infrequent: *edroge*	18 (24)	10.5 (12)	5 (12)	7.5 (12)	13.5 (24)		
	75%	87.5%	41.67%	62.5%	56.25%	0.75	64.58%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De hypothese wordt voor beide vergelijkingen bevestigd, zowel voor J:O als G. Het verschil bij G is significant (χ^2 = 8.00). De uitkomsten hebben nu ook een voldoende brede basis. De score voor J:O en G van *edroge* is nog redelijk hoog, wat echter voor een belangrijk deel moet worden toegeschreven aan het veelvuldig optreden van de pseudovorm *edrege*. Deze vorm kwam zelfs zo veel voor dat we ons kunnen afvragen of we hem voor het huidige Katwijks niet als een gelijkwaardige vorm naast *edroge* moeten beschouwen.

Om de factor doorzichtigheid (hypothese 4) te toetsen is een oppositie gemaakt tussen aan de ene kant de vormen *ezwurrəve* en *bedurrəve* en aan de andere kant de vorm *edroge*. Eerstgenoemde vormen maken deel uit van een doorzichtig patroon, bij laatstgenoemde vorm bestaat zo'n patroon niet. In tabel 21 worden de uitkomsten uit tabel 18 weer onder elkaar gezet. De resultaten van de doorzichtige vormen *ezwurrəve* en *bedurrəve* zijn bij elkaar geteld.

Tabel 21. Werkwoordsvervoeging – doorzichtigheid

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(5) doorzichtig:	45.5 (48)	22 (24)	22.5 (24)	16.5 (24)	24.5 (48)		
ezwurrəve, *bedurrəve*	94.79%	91.67%	93.75%	68.75%	51.04%	0.54	80%
(6) ondoorzichtig: *edroge*	18 (24)	10.5 (12)	5 (12)	7.5 (12)	13.5 (24)		
	75%	87.5%	41.67%	62.5%	56.25%	0.75	64.58%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

We zien dat de hypothese waarin de factor doorzichtigheid getoetst wordt, bevestigd wordt voor G maar niet voor J:O. Hetzelfde beeld zagen we bij de toetsing van hypothese 2 hiervoor; alleen kunnen we hier niet met het argument komen dat de negatieve uitkomst voor J:O door een te smalle getalsbasis veroorzaakt wordt. Anders dan bij de toetsing van hypothese 2 het geval was, is het verschil bij G nu wel significant ($\chi^2 = 4.94$).

Van de doorzichtige vormen *ezwurrəve* en *bedurrəve* doet, zoals in tabel 18 te zien is, de eerste vorm het over de hele linie wel minder goed dan de tweede, maar de verschillen zijn niet groot. Het is dus niet zo dat de uitkomst voor J:O aan een uitzonderlijk lage score van een van beide werkwoorden moet worden toegeschreven.

Ter toetsing van de factor concurrentie (hypothese 5) zijn twee opposities gemaakt, één oppositie waarin infrequente werkwoordsvormen tegenover elkaar staan, en één waarin frequente werkwoordsvormen tegenover elkaar staan. Als infrequente werkwoordsvormen werden tegenover gezet de relicten *ezwurrəve* en *bedurrəve* aan de ene kant en de relicten *estreen* en *ereen* aan de andere kant. De laatste relicten ondervinden concurrentie van respectievelijk de algemeen Hollandse vormen *estreje* en *ereje*. (In tabel 18 zijn de relictvormen (*estreen*, *ereen*) en de algemeen Hollandse vormen waardoor ze beconcurreerd worden (*estreje*, *ereje*), omdat we in beide gevallen met Katwijkse vormen te maken hebben, samengenomen, maar hier worden ze met het oog op de toetsing van de onderhavige hypothese gesplitst.) We toetsen de concurrentiehypothese door na te gaan of de relictvormen die concurrentie ondervinden, minder geproduceerd worden dan de relictvormen die geen concurrentie ondervinden. In tabel 22 zien we bovenin de uitkomsten voor de relictvormen zonder concurrentie en onderin de uitkomsten voor de relictvormen met concurrentie. De uitkomsten voor de concurrerende algemeen Hollandse vormen zijn daaronder geplaatst.

Tabel 22. Werkwoordsvervoeging – afwezigheid van concurrentie I

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(7) geen concurrentie (relict): *ezwurrəve, bedurrəve*							
	45.5 (48)	22 (24)	22.5 (24)	16.5 (24)	24.5 (48)		
	94.79%	91.67%	93.75%	68.75%	51.04%	0.54	80%
(8a) concurrentie (relict): *estreen, ereen*							
	9 (48)	1 (24)	0 (24)	0 (24)	1 (47)		
	18.75%	4.17%	0%	0%	2.13%	0.11	5.01%
met (8b) concurrerende vormen (algemeen Hollands): *estreje, ereje*							
	39 (48)	23 (24)	23 (24)	24 (24)	43 (47)		
	81.25%	95.83%	95.83%	100%	91.49%	1.13	92.88%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De hypothese wordt overduidelijk bevestigd. Zowel voor J:O als voor G blijkt dat de vormen die geen concurrentie ondervinden (7), sterker staan dan de vormen

die wel concurrentie ondervinden (8a). Het verschil bij G is zeer significant (χ^2 = 174.78). Opvallend is wel dat bij de vormen met concurrentie de ouderen het in verhouding tot de andere leeftijdsgroepen nog zo goed doen. Wat ook opvalt is dat de concurrerende algemeen Hollandse vormen vrijwel geheel voor de Standaardnederlandse vormen in de plaats treden. In twee groepen wordt in een heel enkel geval nog voor een standaardtalige variant gekozen: in de groep 40+ één keer en in de groep 20+ drie keer. In alle gevallen is dat de vorm *gestreden*.[134]

Als frequente werkwoordsvormen werden tegenover elkaar gezet de relicten *wiere* en *kozze*. De laatste relictvorm ondervindt concurrentie van de algemeen Hollandse vorm *konne*. (In tabel 18 waren laatstgenoemde vormen (*kozze* en *konne*) weer samengenomen, omdat we ook hier weer in beide gevallen met Katwijkse vormen te maken hebben. Met het oog op de toetsing van de concurrentiehypothese worden ze echter gesplitst.) We toetsen de hypothese door na te gaan of de relictvorm die concurrentie ondervindt, minder geproduceerd wordt dan de relictvorm die geen concurrentie ondervindt. In tabel 23 zien we bovenin de uitkomsten voor de relictvorm zonder concurrentie en onderin de uitkomsten voor de relictvorm met concurrentie. De uitkomsten voor de concurrerende algemeen Hollandse vorm staan daar weer onder.

Tabel 23. Werkwoordsvervoeging – afwezigheid van concurrentie II

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(9) geen concurrentie (relict): *wiere*							
	18 (24)	12 (12)	7 (12)	1 (12)	3 (24)		
	75%	100%	58.33%	8.33%	12.5%	0.17	50.83%
(10a) concurrentie (relict): *kozze*							
	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
met (10b) concurrerende vorm (algemeen Hollands): *konne*							
	21 (24)	9 (12)	6 (12)	9 (12)	13 (24)		
	87.5%	75%	50%	75%	54.17%	0.62	68.33%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Ook nu wordt de hypothese weer overduidelijk bevestigd. De vorm die geen concurrentie ondervindt, staat sterker dan de vorm die wel concurrentie ondervindt, zowel voor J:O als voor G. De vorm met concurrentie scoort zelfs geen enkele keer. Is *kozze* helemaal uit het Katwijks verdwenen?[135] Voor *kozze* is in een groot aantal gevallen de algemeen Hollandse vorm *konne* in de plaats getreden. In veel gevallen is ook de Standaardnederlandse vorm *konden* gemaakt: in de groepen 60+, 50+ en 30+ steeds drie keer, in de groep 40+ zes keer en in de groep 20+ elf keer. Dat de jongeren de standaardtalige vorm zo veel gebruiken, viel te verwachten. Het is echter opvallend dat de vorm ook bij de middelste leeftijdsgroep zo vaak voorkomt. Ten slotte: het verschil bij G is, zoals verwacht, zeer significant (χ^2 = 54.24).

Buiten de toetsing van de secundaire factoren is nog nagegaan wat de onderlinge V-stabiliteitsverhouding is tussen vormen van de verleden tijd enkelvoud en meervoud en het verleden deelwoord van zwakke werkwoorden waarvan de werkwoordstam uitgaat op een *-t* of een *-d*. In het Katwijks kunnen deze werkwoorden in de verleden tijd enkelvoud en meervoud de uitgang *-ede* krijgen en kan het verleden deelwoord de uitgang *-ed* krijgen. Getoetst werden de betreffende drie vormen van de werkwoorden *zetten* en *melden*. Voor de onderlinge stabiliteitsverhouding tussen deze vormen heb ik twee verwachtingen geformuleerd, een verwachting op basis van frequentie, met, van meer naar minder stabiel, de volgorde verleden-tijdsvorm enkelvoud op *-ede* - verleden deelwoord op *-ed* - verleden-tijdsvorm meervoud op *-ede*, en een verwachting op basis van de observaties van Overdiep, met de volgorde verleden deelwoord op *-ed* - verleden-tijdsvorm meervoud op *-ede* - verleden-tijdsvorm enkelvoud op *-ede*. Voor de resultaten kijken we naar de volgende tabel.

Tabel 24. Werkwoordsvervoeging – vormen op *-ede* en *-ed*

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(11) *zettede, meldede*	0 (48)	0 (24)	0 (24)	0 (24)	0 (47)		
(o.v.t. enk.)	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(12) *zettede, meldede*	1 (48)	0 (24)	0 (24)	0 (24)	2 (48)		
(o.v.t. mv.)	2.08%	0%	0%	0%	4.17%	2.00	1.25%
(13) *ezetted, emelded*	9 (48)	9 (24)	10 (24)	5 (24)	11 (48)		
	18.75%	37.5%	41.67%	20.83%	22.92%	1.22	28.33%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De verwachte volgordes worden slechts ten dele zichtbaar. We kijken eerst in hoeverre Overdieps observaties bevestigd worden. We zouden dan verwachten dat de scores afnemen van (13) over (12) naar (11). Voor G worden de observaties van Overdiep bevestigd. Bovenaan staan de verleden deelwoorden (13), met een score van 28.33%. Daarna volgen, op ruime afstand, de vormen van de verleden tijd meervoud (12), met een bijna verwaarloosbare score van 1.25%, en de vormen van de verleden tijd enkelvoud (11), die een score nul te zien geven. Voor J:O worden de observaties van Overdiep gedeeltelijk bevestigd. De verhouding tussen de verleden deelwoorden (13) en de vormen van de verleden tijd meervoud (12) klopt niet. Hier is een toename te zien. Tussen de meervoudsvormen (12) en enkelvoudsvormen (11) is een afname te zien en klopt de verhouding dus wel. De uitkomsten die hierbij horen, hebben echter een zeer geringe getalsbasis. Is frequentie een factor, dan verwachten we dat de scores afnemen van (11) over (13) naar (12). We zien dat voor J:O de frequentiehypothese niet bevestigd wordt. Opmerkelijk is de toename die we van de verleden deelwoorden (13) naar de vormen uit de verleden tijd meervoud (12) kunnen constateren, maar we hebben al gezien dat de uitkomsten van laatstgenoemde vormen op een geringe basis berusten. Voor G

zien we een gedeeltelijke bevestiging van de hypothese, alleen wanneer we gaan van de verleden deelwoorden (13) naar de vormen van de verleden tijd meervoud (12). Tussen de vormen van de verleden tijd enkelvoud (11) en de verleden deelwoorden (13) is er een toename te zien en klopt de verhouding dus niet.

Opvallend is de hoge score voor G bij de verleden deelwoorden. Wat kan daarvoor de verklaring zijn? Waarschijnlijk heeft het te maken met de plaats die de verleden deelwoorden innemen achter in de in het interview aangeboden zinnen. Dit is de focusplaats, de plaats voor de nieuwe informatie, waar dus sterk de aandacht op gericht is. Voor *emelded* komt daar nog bij dat het het zinsaccent draagt (*we hadde ons (n)iet emelded* (i 12.08)). Dit laatste kan verklaren dat *emelded* het beter doet dan *ezetted* (zie tabel 18). In de zin waarin *ezetted* werd afgevraagd, viel het zinsaccent op het op een na laatste woord (*ik heb de stoele maer weer in de schuur ezetted* (i 18.05)).[136]

Hoe brengen de zes items die we ter aanvulling aan het onderdeel werkwoordsvervoeging hebben toegevoegd, het ervan af? De items zijn ook opgenomen in tabel 18, maar ik geef ze hier in tabel 25 met de resultaten nog eens apart bij elkaar. In de opzet heb ik al gezegd dat vier items niet geschikt zijn om mee te tellen voor het geheel van de werkwoordsvervoeging en van de morfologie (hypothese 1). Dat zijn de items (17) *zee*, (18) *gonge*, (19) *kwamme* en (21) *zatte*.

Tabel 25. Werkwoordsvervoeging – overige items (nummering volgens tabel 18)

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(17) *zee*	20 (24)	11.5 (12)	9.5 (12)	12 (12)	17 (24)		
	83.33%	95.83%	79.17%	100%	70.83%	0.85	85.83%
(18) *gonge*	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%
(19) *kwamme*	4 (24)	1 (12)	0 (12)	2 (12)	4 (24)		
	16.67%	8.33%	0%	16.67%	16.67%	1	11.67%
(20) *espoge*	21 (24)	11 (12)	9 (12)	11 (12)	20.5 (24)		
	87.5%	91.67%	75%	91.67%	85.42%	0.98	86.25%
(21) *zatte*	3 (24)	1 (12)	0 (12)	1 (12)	2 (24)		
	12.5%	8.33%	0%	8.33%	8.33%	0.67	7.50%
(22) *eslege*	15 (24)	6.5 (12)	7.5 (12)	8 (12)	14 (24)		
	62.5%	54.17%	62.5%	66.67%	58.33%	0.93	60.83%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Bij de nummers (17), (18), (19) en (21) is het probleem niet zozeer hoe we de vormen *zee*, *gonge*, *kwamme* en *zatte* moeten waarderen, maar wat we moeten doen met de daarnaast geproduceerde vormen, respectievelijk *zàài* (inclusief *zei*), *ginge*, *kwaeme* (inclusief *kwamen*) en *zaete* (inclusief *zaten*), die in morfologisch opzicht met de standaardtaal overeenkomen. Met uitzondering van *zàài* (*zei*) blijken deze vormen opmerkelijk hoge scores te hebben: trek hiervoor de in de tabel gegeven

percentages van 100% af. Als we Overdiep & Varkevisser 1940 (p. 146) nog eens precies nagaan, dan komt daar toch wel duidelijk uit naar voren dat in ieder geval de vormen *kwaeme* en *zaete* als oud moeten worden beschouwd; de vormen *kwamme* en *zatte* staan tussen haakjes. Verder worden de vormen *gonge* en *ginge* naast elkaar gegeven, evenals *zee* en *zàài* (Overdiep & Varkevisser 1940: 150, 153). Het is dus wel aan te nemen dat ook de vormen *zàài* en *ginge* als oude Katwijkse vormen moeten worden beschouwd. Als dat allemaal juist is, dan heeft dat gevolgen voor de puntentelling, namelijk dat we telkens voor beide vormen (binnen één item) 1 punt moeten toekennen, wat dus eigenlijk betekent dat allevier de items op honderd procent komen. Omdat het hier dus niet gaat om een Katwijkse tegenover een niet-Katwijkse vorm, zijn deze items niet geschikt voor de toetsing van de hypothese. In het geval van *espoge* en *eslege* doet zich dit probleem niet voor, omdat Overdiep alleen deze vormen en daarnaast niet ook andere vormen als Katwijks geeft. Die kunnen dus wel meedoen ter toetsing van de hypothese.

Als *kwaeme* en *zaete*, en *zàài* en *ginge* oude Katwijkse vormen zijn, dan kunnen de andere vormen aan invloeden van buitenaf worden toegeschreven. Voor *kwamme* en *zatte* is dat de algemeen Hollandse omgeving. Ook de vorm *zee* kan daaruit afkomstig zijn, evenals de vorm *gonge*, welke vorm ik, misschien dan ten onrechte, in de vergelijkende grammatica (zie par. 4.2.2.3.2: klasse 7) als relict heb bestempeld. Opmerkelijk blijft wel de hoge score van *zee*, waarvoor moeilijk een verklaring te vinden is. Misschien was *zee* al heel vroeg een frequente vorm in het Hollands. In het Middelnederlands kwam de vorm, zij het in Brabantse teksten, ook al heel veel voor (vgl. Van Loey 1976: 66) en kon hij daardoor ook vroeg vanuit het Hollands in het Katwijks doordringen. Bij de oude vormen *ginge*, *kwaeme* en *zaete* kan nog meespelen dat ze de steun van de standaardtaal hebben en het daardoor zo goed doen.

We houden nu in de tabel *espoge* en *eslege* over. Beide vormen doen het goed, zowel voor J:O als G. Dat de vormen zo goed scoren, kan komen doordat ze als verleden deelwoord achter in de zin staan, op de focusplaats, en dat beide vormen daar ook het zinsaccent dragen (*'t kind had de hèle dag espo̲ge* (i 18.03), *hij had 'm eslege* (i 18.06); vgl. wat is opgemerkt over *emelded* en *ezetted* hiervoor).

Als we de nummers (17), (18), (19) en (21) uit tabel 18 verwijderen, krijgen we nieuwe eindtotalen (op basis van in totaal achttien items). Zie hiervoor tabel 26.

Tabel 26. Werkwoordsvervoeging – totaal (nummering volgens tabel 18)

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1)-(16), (20), (22)	224 (432)	120 (216)	105 (216)	96 (216)	173 (430)		
	51.85%	55.56%	48.61%	44.44%	40.23%	0.78	48.14%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Dat we de vier items eruit gegooid hebben, blijkt voor het afnameverloop tussen de totaalscores van de leeftijdsgroepen niets uit te maken. Ook in de nieuwe tabel komt de groep 50+ boven de groep 60+ uit, maar het verschil is (opnieuw) niet significant ($\chi^2 = 0.79$). Doordat drie van de vier items die we eruit gegooid hebben, laag scoorden, komen de totaalscores van de leeftijdsgroepen overal iets hoger uit dan in tabel 18, wat ook gevolgen heeft voor het gemiddelde G.

Het is interessant om hier ter afsluiting van de werkwoordsvervoeging nog eens een vergelijking te maken tussen de resultaten bij *eslege* en *edroge*. Het betreft in beide gevallen verleden deelwoorden van de sterke werkwoorden, klasse 6, waarbij zich een afwisseling van *ee*- en *oo*-vormen voordoet.

De vorm met *oo* bij *edroge* en de vorm met *ee* bij *eslege* had ik als Katwijkse vormen aangenomen op grond van Overdiep & Varkevisser 1940. Ik heb deze vormen daarom met 1 punt gehonoreerd en de pseudodialectische vormen *edrege* en *esloge*, met respectievelijk een *ee* en een *oo*, met 0.5 punten. Om te zien hoe de *ee*-*oo*-verhouding is, geef ik nu in de tabel hieronder deze vormen allemaal 1 punt, ook de standaardtalige vormen (*gedragen*, *geslagen*) en de vormen die ik daarmee, omdat er slechts van een fonetisch verschil sprake is, gelijkgesteld heb (*edraege*, *eslaege*). Ook de vorm *edreegd*, die eerst 0 punten kreeg, krijgt nu 1 punt.

Tabel 27. Werkwoordsvervoeging – *edroge* en *eslege* met varianten

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
edroge	17 (24)	10 (12)	3 (12)	5 (12)	9 (24)		
	70.83%	83.33%	25%	41.67%	37.5%	0.53	51.67%
edrege	2 (24)	1 (12)	4 (12)	5 (12)	9 (24)		
	8.33%	8.33%	33.33%	41.67%	37.5%	4.50	25.83%
edraege	5 (24)	1 (12)	5 (12)	1 (12)	4 (24)		
	20.83%	8.33%	41.67%	8.33%	16.67%	0.80	19.17%
gedragen	0 (24)	0 (12)	0 (12)	1 (12)	1 (24)		
	0%	0%	0%	8.33%	4.17%	∞	2.5%
edreegd	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	1 (24)		
	0%	0%	0%	0%	4.17%	∞	0.83%
eslege	7 (24)	1 (12)	5 (12)	4 (12)	4 (24)		
	29.17%	8.33%	41.67%	33.33%	16.67%	0.57	25.83%
esloge	16 (24)	11 (12)	5 (12)	8 (12)	20 (24)		
	66.67%	91.67%	41.67%	66.67%	83.33%	1.25	70.00%
eslaege	1 (24)	0 (12)	2 (12)	0 (12)	0 (24)		
	4.17%	0%	16.67%	0%	0%	0	4.17%
geslagen	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	0	0%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Overdiep (Overdiep & Varkevisser 1940: 147) zegt dat de *oo* in *edroge* daarin is doorgedrongen vanuit de verleden-tijdsvormen, die de *oo* klankwettig hebben. Hij ziet *edroge* helemaal als de Katwijkse vorm. De tabel geeft hem daarin gelijk. Gemiddeld doet de vorm het twee keer beter dan de vorm met *ee* (51.67% tegen 25.83%). Kijken we naar de scores voor de verschillende leeftijdsgroepen, dan wordt duidelijk dat de vorm met *oo* het vooral heel goed doet bij de oudere groepen, 60+ en 50+, veel beter dan de vorm met *ee*, die daar bijna niet gescoord wordt, en minder goed bij de groepen 40+, 30+ en 20+. De vorm met *oo* gaat bij de laatste drie groepen bijna gelijk op met de vorm met *ee*, die het daar beter doet dan bij de oudere groepen. Heeft *edrege*, althans ten dele, *edroge* verdrongen? Het optreden van de vorm *edrege* kan berusten op analogie naar *eslege* of op analogie naar infinitief en praesens (*drege*, enz.). De vorm *edraege* laat een verspreid beeld zien. Opvallend hierbij is de piek bij de groep 40+. Kan het zo zijn dat, wanneer de middelste leeftijdsgroep gevraagd wordt de zinnen in de invultest zo Katwijks mogelijk in te vullen, ze daarbij naar de Standaardnederlandse vorm grijpt en die verkatwijkst? Dan zou er sprake zijn van een soort *age-grading*effect. Het is overigens opvallend dat de jongere groepen (30+ en 20+) zich niet alleen van de vorm met *ae* maar ook van die met *aa* bedienen.

Ook bij *eslege* zien we dat de vorm met *oo* duidelijk de overhand heeft, maar nu niet alleen bij de oudere maar ook bij de jongere leeftijdsgroepen. De groep 40+ scoort voor *eslege* en *esloge* gelijk. Kijken we naar het gemiddelde G, dan zien we dat de vorm met *oo* bijna drie keer zo hoog scoort als de vorm met *ee* (70.00% tegen 25.83%). En als we de groep 50+, met de hoogste score voor de vorm met *oo*, even buiten beschouwing laten, dan zien we dat de jongerengroep (20+) het bij deze vorm het beste doet, en zelfs nog beter dan de ouderengroep (60+), wat ook aan de score voor J:O te zien is. Is de vorm met *oo* hier de vorm met *ee* aan het vervangen? Overdiep (Overdiep & Varkevisser 1940: 147) neemt voor *eslege* nog de oude vorm met *ee* aan en zegt ook dat de vorm met *ee* frequent is (waarmee hij zowel op het verleden deelwoord als op de vormen van de verleden tijd doelt). Voor de verleden tijd geeft hij vormen zowel met *oo* en *oe* als met *ee*. Of hij ook een verleden deelwoord met *oo* aanneemt, is niet zeker (vgl. noot 74). Moeten we hier, afgaande op onze resultaten, misschien ook een doorgedrongen klankwettige *oo* uit de verleden tijd aannemen, of is er analogie naar de vorm *edroge* opgetreden? Opmerkelijk is nog dat als we *edroge* en *eslege* vergelijken, de scores voor de vormen met *oo* elkaar in de oudere groepen (60+ en 50+) niet veel ontlopen. Dat kan erop duiden dat de verandering van *ee* naar *oo* bij *eslege* al lang geleden begonnen is.

5.4.4.5. Morfologie – totaal

In de volgende tabel geef ik de totaaluitkomsten van de morfologie. Om alle onderdelen die daarvan deel uitmaken, even zwaar te laten meetellen – de onderdelen bevatten verschillende aantallen items en zijn op verschillende manieren getest – werden daarvan de totaalpercentages voor de leeftijdsgroepen gemiddeld en is vervolgens weer de verhouding J:O en het gemiddelde G berekend. In de

tabel heb ik voor de vier onderdelen zowel voor J:O als voor G een rangorde gegeven. De rangorde in de kolom onder R laat van beide rangordes de gemiddelden zien.

Tabel 28. Morfologie – totaal

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G	R
naamv. eigenn.	30.93%	16.10%	10.83%	7.63%	10.42%	0.34 (4)	15.18% (4)	4
meervoudsv.	41.94%	39.72%	34.17%	26.39%	30.83%	0.74 (3)	34.61% (3)	3
verkleinwoordv.	98.47%	97.22%	90.28%	90.56%	83.75%	0.85 (1)	92.06% (1)	1
werkwoordsverv.	51.85%	55.56%	48.61%	44.44%	40.23%	0.78 (2)	48.14% (2)	2
totaal	55.80%	52.15%	45.97%	42.26%	41.31%	0.74	47.50%	

Toelichting: R = gemiddelde van de rangordegetallen voor J:O en G. Zie voor de overige afkortingen tabel 1 (p. 150).

Hieronder zullen we de verschillende onderdelen met elkaar vergelijken. Bij de vergelijking gaan we ervan uit dat de dialectmorfologie vooral een kwestie van aanleren is (zie par. 2.4). We gaan er dus van uit dat de Katwijkse morfologie niet of nauwelijks via de standaardtaal van de ouderen in het dialect van de jongeren doordringt. Een onderzoek naar de standaardtaal zoals gesproken door Katwijkers, zou moeten uitmaken of dit inderdaad het geval is. In ieder geval zal hieronder blijken dat we, als we uitgaan van aanleren, de resultaten over het algemeen heel goed kunnen verklaren (zie in dit verband ook noot 137). Factoren als doorzichtigheid, frequentie, voorkomen in beklemtoonde syllabe en steun van de regionale omgeving zijn voor het aanleren bevorderend. Verder zal de kans op aanleren ook groter zijn bij de opvallende vormverschillen dan bij de minder opvallende gebruiksverschillen.

Met twee aspecten hoeven we slechts in geringe mate rekening te houden: het verschil tussen flexie enerzijds en afleiding en samenstelling anderzijds en het verschil tussen contextuele en inherente flexie (zie voor beide verschillen par. 2.3.2). Afleiding en samenstelling zijn bewuster en zullen dus beter aangeleerd worden dan flexie. Hetzelfde geldt voor de inherente flexie ten opzichte van de contextuele: bij inherente flexie zijn immers betekenisverschillen in het geding, wat bevorderlijk is voor het bewustzijn. Alle onderzochte morfologie is flexie, met uitzondering echter van de verkleinwoordvorming. De flexie is in alle gevallen inherent van aard. Alleen in het geval van de naamvalsvormen ligt de zaak minder duidelijk. Voor een deel worden de naamvalsvormen door voorzetsels (bijv. *van* en *bij*) geregeerd (dit is dus contextuele flexie), voor een ander deel geven ze functies in de zin aan, onder andere 'lijdend voorwerp' (dit is dus inherente flexie).

Telkens zal aangegeven worden welke factoren bij het aanleren ten gunste van een bepaald onderdeel werken.

We zien nu om te beginnen dat de verkleinwoordvorming het beste voor de dag komt, zowel voor J:O als G. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het hier om zeer doorzichtige elementen gaat, die zeer frequent voorkomen. Het gaat hier ook om vormverschillen, en verder is er sprake van afleiding. Door al deze zaken wordt de verkleinwoordvorming gemakkelijk aangeleerd. De werkwoordsvervoeging komt met een tweede plaats voor zowel J:O als G ook gemíddeld op die plaats. In de meeste gevallen gaat het daarbij om ablautsgevallen, die door de lexicaal-fonologische verschillen (dus vormverschillen) die daarbij in het geding zijn, opvallen, met als gevolg dat ze gemakkelijk worden aangeleerd. Hierbij is ook van invloed dat de verschillen in kwestie in beklemtoonde syllaben voorkomen. Laatstgenoemde factor speelt geen rol bij de werkwoordsvormen op *-ede* en *-ed*, die echter wel, anders dan de ablautsgevallen, van de factor doorzichtigheid profiteren. De lagere, derde plaats bij de meervoudsvorming (waarbij het om gebruiksverschillen gaat) kan verklaard worden uit het feit dat er geen enkele factor duidelijk ten gunste daarvan werkt. Bovendien konden slechts weinig gevallen worden getest, omdat het Katwijks nu eenmaal praktisch dezelfde meervoudsvorming heeft als het Standaardnederlands. Op de laagste, vierde plaats staan de naamvallen bij eigennamen. Hierbij gaat het om vormverschillen: de uitgangen (*-e*, *-es*) doen wel, gezien vanuit het Standaardnederlands, vertrouwd aan, maar de ermee verbonden functies zijn daarin onbekend. De naamvallen doen het niet alleen niet goed voor J:O maar vooral ook voor G. Dat betekent dat ze weinig geproduceerd zijn. Toch zijn er twee factoren die het aanleren kunnen bevorderen, namelijk de doorzichtigheid en het reeds vermelde feit dat het hier om vormverschillen gaat. Dat we daarvan niets merken, kan aan de test liggen waarin de naamvallen werden afgevraagd, namelijk de vertaaltest. In het dagelijkse taalgebruik horen we de Katwijkers de verbogen eigennamen immers nog redelijk vaak gebruiken, zij het weliswaar vooral die met één naamvalsteken. De oorzaak kan zijn dat de informant in de vertaaltest gespitst raakt op het vervangen van de klanken (er treedt een soort automatisme op) en de grammaticale aspecten gaat verwaarlozen.[137]

We kijken ten slotte nog even naar de totaalscores van de leeftijdsgroepen (het totaal). Die laten een mooi, geleidelijk afnameverloop zien.

5.4.5. Syntaxis

Binnen de syntaxis werden de volgende onderdelen onderscheiden: functiewoorden, constructies en woordvolgordes. Bij de functiewoorden en de constructies gaat het om gebruiksverschillen, bij de woordvolgordes om vormverschillen.[138] Bij de toetsing van hypothese 1 worden deze onderdelen met elkaar en met de reeds besproken onderdelen vergeleken. Bínnen de onderdelen was van de secundaire factoren alleen de factor steun van de regionale omgeving (hypothese 2) te toetsen. De factoren doorzichtigheid en afwezigheid van concurrentie zijn, voorzover ik kon nagaan, niet van toepassing. Wat de factor frequentie betreft heb ik ernaar gestreefd steeds vormen aan te bieden waarvan we kunnen verwachten dat ze een even grote mate van frequentie hebben.

5.4.5.1. Functiewoorden
(hypothese 1: algemeen)

Binnen de functiewoorden werden de voorzetsels en de wederkerende voornaamwoorden onderscheiden. Beide onderdelen werden getoetst in een uit acht zinnen bestaande invultest. De informant kreeg de opdracht de zinnen zo Katwijks mogelijk voor te lezen en in elk van deze zinnen één, soms twee kleine woordjes in te vullen (met die laatste mogelijkheid is rekening gehouden voor de wederkerende voornaamwoorden, waarbij het mogelijk was items die uit twee woorden bestonden, in te vullen, namelijk *z'n ààge* en *d'r ààge* (zie par. 5.4.5.1.2). In zes gevallen ging het om voorzetsels, in twee om wederkerende voornaamwoorden. Ik zal de beide onderdelen hieronder in afzonderlijke paragrafen verder bespreken. Per onderdeel bereken ik de totaalscores. Op basis hiervan worden de totaalscores voor de functiewoorden berekend, wat nodig is ter toetsing van hypothese 1 (zie par. 5.1.2.3).

5.4.5.1.1. Voorzetsels
(hypothese 2: steun regionale omgeving)

5.4.5.1.1.1. Opzet
In zes van de aangeboden zinnen in de invultest ging het om voorzetsels. Voor drie van deze voorzetsels hebben we het gebruik als algemeen Hollands getypeerd, bij drie hebben we met relictverschijnselen te maken. Voor de toetsing van de factor steun van de regionale omgeving werden de twee groepen voorzetsels in opposite gezet.

Getoetst in verband met het algemeen Hollandse gebruik werden de voorzetsels (de zinnen waarin de vormen konden worden ingevuld, staan tussen vierkante haken; daarbinnen wordt tussen ronde haken een zo letterlijk mogelijke vertaling gegeven):

(1) *an* (lett. 'aan') 'in' (i 20.03) [Hij snee de kabbeljauw ..... mote. (st.ndl.: Hij sneed de kabeljauw ..... moten.)]
(2) *op* 'in, te' (i 20.05) [Pietje weunt ..... Scheveling. (st.ndl.: Pietje woont ..... Scheveningen.)]
(3) *voor* 'tegen' (i 20.07) [D'r sting 'n hààning ..... het stuive. (st.ndl.: Er stond een schutting ..... het stuiven.)]

Getoetst in verband met het als relict aangemerkte gebruik werden de voorzetsels (de zinnen waarin de vormen konden worden ingevuld, staan weer tussen vierkante haken; daarbinnen wordt tussen ronde haken een zo letterlijk mogelijke vertaling gegeven):

(4) *voor* 'als' (i 20.02) [Ik kwam veul in Engeland toe(n) ik ..... metroos voer. (st.ndl.: Ik kwam veel in Engeland toen ik ..... matroos voer.)]

(5) *van* 'door' (i 20.06) [Die schuit is ..... Piet(e) eteerd eworde. (st.ndl.: Die schuit is ..... Piet geteerd geworden.)]
(6) *an* (lett. 'aan') 'in' (i 20.08) [Hij rende ..... z'n hemd naar buite. (st.ndl.: Hij rende ..... zijn hemd naar buiten.)]

De verwachting is dat de algemeen Hollandse vormen gemakkelijker gerealiseerd worden dan de relictvormen.

(Bij de verwerking van de resultaten zullen de uitkomsten van de algemeen Hollandse vormen aan de ene kant en de uitkomsten van de relictvormen aan de andere kant worden samengenomen.)

De zinnen waarin in het Katwijks *an* (i 20.03, i 20.08) kon worden ingevuld, werden om ongewenste beïnvloeding te voorkomen in de test zo ver mogelijk uit elkaar geplaatst. Dat geldt ook voor de zinnen waarin in het Katwijks *voor* (i 20.02, i 20.07) of in het Standaardnederlands *in* (i 20.03, i 20.05, i 20.08) kon worden ingevuld.

5.4.5.1.1.2. Resultaten
Voor de berekening van de resultaten werd aan een voorzetsel dat beantwoordde aan de Katwijkse norm 1 punt en werden aan een voorzetsel dat beantwoordde aan de Standaardnederlandse norm 0 punten toegekend.[139] De zinnetjes waarin de voorzetsels konden worden ingevuld, waren zodanig samengesteld dat de informant buiten deze twee normen maar weinig uitwijkmogelijkheden had. Toch is het één keer voorgekomen dat een vorm werd geproduceerd die niet aan een van beide normen voldeed, namelijk in zin (6), waarin een informant *op* gebruikte, en geen kw. *an* of st.ndl. *in*. We kunnen deze vorm beschouwen als een pseudodialectisme en geven er 0.5 punten aan.[140] In dezelfde zin werd soms ook met *met* of *zonder* geantwoord. In die gevallen werd doorgevraagd tot een van de verwachte vormen tevoorschijn kwam. Soms moesten de informanten daarbij een beetje op weg geholpen worden, bijvoorbeeld door hun de interpretatie van de zin te geven, namelijk dat het koud weer was, en dat iemand dan plotseling naar buiten rende. Bleven informanten volharden in hun antwoord, dan werd zo'n antwoord als niet van toepassing beschouwd.

In de onderstaande tabel geef ik de resultaten per item, per groep van items en voor het totaal van alle items samen.

Tabel 29. Voorzetsels

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
met steun van de regionale omgeving							
(1) *an*	3 (24)	3 (12)	2 (12)	2 (12)	6 (24)		
	12.5%	25%	16.67%	16.67%	25%	2	19.17%

(2) *op*	5 (24)	1 (12)	2 (12)	3 (12)	3 (24)		
	20.83%	8.33%	16.67%	25%	12.5%	0.60	16.67%
(3) *voor*	18 (24)	10 (12)	11 (12)	8 (12)	16 (24)		
	75%	83.33%	91.67%	66.67%	66.67%	0.89	76.67%
totaal	26 (72)	14 (36)	15 (36)	13 (36)	25 (72)		
	36.11%	38.89%	41.67%	36.11%	34.72%	0.96	37.5%
zonder steun van de regionale omgeving							
(4) *voor*	14 (24)	8 (12)	4 (12)	3 (12)	4 (24)		
	58.33%	66.67%	33.33%	25%	16.67%	0.29	40%
(5) *van*	1 (24)	1 (12)	0 (12)	1 (12)	0 (24)		
	4.17%	8.33%	0%	8.33%	0%	0	4.17%
(6) *an*	10 (24)	6 (12)	3.5 (12)	6 (12)	6 (24)		
	41.67%	50%	29.17%	50%	25%	0.60	39.17%
totaal	25 (72)	15 (36)	7.5 (36)	10 (36)	10 (72)		
	34.72%	41.67%	20.83%	27.78%	13.89%	0.40	27.78%
totaal totaal	51 (144)	29 (72)	22.5 (72)	23 (72)	35 (144)		
	35.42%	40.28%	31.25%	31.94%	24.31%	0.69	32.64%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

We zien dat de hypothese voor beide vergelijkingen wordt bevestigd, voor J:O heel duidelijk en voor G iets minder duidelijk. Toch is ook bij de laatste vergelijking het verschil wel significant ($\chi^2 = 5.94$). De hogere totaalscore voor G bij de groep voorzetsels die gesteund worden door de regionale omgeving, is vooral afkomstig van (3) *voor*, dat ook voor J:O goed scoort. Beter voor J:O doet (1) *an* het, maar de verdubbeling die we hier zien, is slechts op een geringe getalsbasis gebaseerd. Dat is ook te zien aan de lage score voor G. Een nog lagere score voor G treffen we aan bij (2) *op*, maar dat heeft ook een wat lagere verhouding J:O. In de groep voorzetsels die niet gesteund worden door de regionale omgeving, zien we dat (5) *van* het het slechtst doet, zowel voor J:O als G. Misschien dat het gebruik van *van* in deze zin in de tijd van Overdiep al op zijn retour was. De andere twee voorzetsels in deze groep, (4) *voor* en (6) *an*, scoren ongeveer gelijk voor G (resp. 40% en 39.17%) maar verschillend voor J:O (resp. 0.29 en 0.60).

Ook al wordt de hypothese voor zowel J:O als G bevestigd, per groep van voorzetsels hebben we wel te maken met een grote spreiding. Opvallend daarbij is de geringe overlap tussen de groepen bij J:O: de groepen raken elkaar bij 0.60. Bij G is de overlap tussen de groepen veel groter: *op* en *an* uit de eerste groep voorzetsels zitten met respectievelijk 16.67% en 19.17% tussen 4.17% en 39.17% van de tweede groep voorzetsels in, *an* en *voor* uit de tweede groep voorzetsels zitten met respectievelijk 39.17% en 40% tussen 19.17% en 76.67% van de eerste groep voorzetsels in. De overlap bij G laat zien dat het verschil tussen de groepen met en zonder steun van de regionale omgeving niet zo duidelijk is. Dat zou misschien hieraan kunnen worden toegeschreven dat de betreffende items in de vergelijkende

grammatica (zie par. 4.2.3.1.1) niet helemaal juist zijn ingedeeld: mogelijk is het gebruik van *op* en *an*, dat we hebben ingedeeld in de eerste groep, eerder een relictverschijnsel, en hoort het thuis in de tweede groep, mogelijk is het gebruik van *voor* en *an*, dat we hebben ingedeeld in de tweede groep, eerder een algemeen Hollands verschijnsel, dat we in de eerste groep hadden moeten indelen. Een andere indeling van de items zou nog eens onafhankelijk van de resultaten moeten worden onderzocht. Omdat deze nieuwe, onafhankelijke evidentie niet beschikbaar is, laten we de indeling zoals deze is.

Kijken we naar de uiteindelijke totaalscores van de leeftijdsgroepen (het totaal totaal), dan zien we dat het afnameverloop op twee punten wordt doorbroken: de groep 50+ doet het beter dan de groep 60+, en de groep 30+ doet het beter dan de groep 40+. De verschillen zijn echter niet significant (resp. χ^2 = 0.94 en 0.01).

5.4.5.1.2. Wederkerende voornaamwoorden
(hypothese 2: steun regionale omgeving)

5.4.5.1.2.1. Opzet
In twee van de aangeboden zinnen in de invultest ging het om wederkerende voornaamwoorden (de zinnen waarin de vormen konden worden ingevuld, staan tussen vierkante haken; daarbinnen wordt in het geval van zin (2a/b) tussen ronde haken een letterlijke vertaling gegeven):

(1a/b) enkelvoud mannelijk *'m* (lett. 'hem') / *z'n ààge* (lett. 'zijn eigen') 'zich' (i 20.04) [Hij scheert ..... nog met een scheermes.]
(2a/b) enkelvoud vrouwelijk *d'r* (lett. 'haar') / *d'r ààge* (lett. 'haar eigen') 'zich' (i 20.01) [Die vrauw zit nog zonder does. Ze wast ..... nog in een teil voor de kachel. (st.ndl.: Die vrouw zit nog zonder douche. Ze wast ..... nog in een teil voor de kachel.)]

We maken hier twee vergelijkingen: ten eerste een vergelijking tussen de vormen met *ààge* en *'m* en *d'r*, ten tweede een vergelijking tussen alle Katwijkse vormen bij elkaar en *zich*.

Bij de eerste vergelijking is er ten minste één factor in het spel, namelijk steun van de regionale omgeving: de vormen met *ààge* zijn algemeen Hollands, de vormen *'m* en *d'r* zijn een relict. Men zou als factor ook nog aan frequentie kunnen denken: de vormen met *ààge* komen naar alle waarschijnlijkheid frequenter voor dan de vormen *'m* en *d'r*. Een dergelijk frequentieverschil moet echter uiteindelijk tot de factor regionale steun worden teruggevoerd. Daarom houden we er geen rekening mee. De factor doorzichtigheid is niet van toepassing: noch de vormen met *ààge* noch de vormen *'m* en *d'r* bevinden zich in een bepaald patroon. Ook concurrentie is geen factor: we zijn weliswaar gericht op concurrerende vormen, maar niet op opposities waarin concurrerende vormen staan tegenover vormen die niet beconcurreerd worden (vgl. par. 5.4.4.4.1: d).

Bij de tweede vergelijking, van de Katwijkse vormen tezamen met *zich*, wordt het duidelijk in welke mate er bij het onderdeel van de wederkerende voornaamwoorden dialectverlies optreedt.

De algemeen Hollandse vormen worden vooral bij enige nadruk gebruikt (zie par. 4.2.2.4.4). Om beïnvloeding in de richting van *z'n ààge* en *d'r ààge* te voorkomen is ernaar gestreefd zodanige zinnen aan te bieden dat er geen sprake is van nadruk.

5.4.5.1.2.2. Resultaten

Voor de berekening van de resultaten zijn de Katwijkse vormen, *'m*, *d'r* en die met *ààge*, steeds met 1 punt gehonoreerd. De Standaardnederlandse vorm *zich* krijgt 0 punten. Buiten deze vormen kwamen geen andere vormen voor.

We kijken eerst naar de tweede vergelijking, waarin alle Katwijkse vormen tezamen tegenover *zich* gesteld zijn. In tabel 30 zien we de scores per item en de totaalscores voor de beide items samen.

Tabel 30. Wederkerende voornaamwoorden – algemeen

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1a/b) *'m / z'n ààge*	24 (24)	9 (12)	8 (12)	9 (12)	16 (24)		
	100%	75%	66.67%	75%	66.67%	0.67	76.67%
(2a/b) *d'r / d'r ààge*	23 (24)	11 (12)	10 (12)	10 (12)	17 (24)		
	95.83%	91.67%	83.33%	83.33%	70.83%	0.74	85.00%
totaal	47 (48)	20 (24)	18 (24)	19 (24)	33 (48)		
	97.92%	83.33%	75%	79.17%	68.75%	0.70	80.83%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De totaalscores bij de leeftijdsgroepen tellen mee voor het totaal van de functiewoorden (zie par. 5.4.5.1.3). Hier kijken we alleen naar het afnameverloop tussen die totaalscores. We zien dat dat vrij regelmatig is en alleen verstoord wordt door de groep 30+, die hoger scoort dan de groep 40+. Het verschil is echter niet significant ($\chi^2 = 0.12$).

Kijken we naar de scores voor de items afzonderlijk, dan zien we dat het enkelvoud vrouwelijk het voor beide vormen beter doet dan het enkelvoud mannelijk. Dat de vrouwelijke vormen het beter doen, kan komen doordat ze gesteund worden door de vormen met *d'r* uit het meervoud (*ze wasse d'r / d'r ààge*; zie par. 4.2.2.4.4). Het verschil bij G is echter niet significant ($\chi^2 = 0.99$).

In de volgende tabel kijken we hoe de algemeen Hollandse vormen zich tegenover de relictvormen gedragen. Dat was de eerste vergelijking.

Tabel 31. Wederkerende voornaamwoorden – steun van de regionale omgeving

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1a/2a) *'m/d'r*	19 (48)	4 (24)	2 (24)	5 (24)	3 (48)		
	39.58%	16.67%	8.33%	20.83%	6.25%	0.16	18.33%
(1b/2b) *z'n ààge* /	28 (48)	16 (24)	16 (24)	14 (24)	30 (48)		
d'r ààge	58.33%	66.67%	66.67%	58.33%	62.5%	1.07	62.5%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De hypothese wordt duidelijk bevestigd, zowel voor J:O als G: de algemeen Hollandse vormen met *ààge* doen het samen veel beter dan de relictvormen *'m* en *d'r*. Het verschil bij G is duidelijk significant (χ^2 = 62.13). De hogere score bij de vormen met *ààge* bij J:O is te begrijpen: *'m* en *d'r* worden door de jongeren immers veel minder vaak geproduceerd dan door de ouderen. We zien dus hoe de oude relictvormen plaatsmaken voor de algemeen Hollandse vormen.

In de volgende tabel splitsen we de vormen uit naar mannelijk en vrouwelijk.

Tabel 32. Wederkerende voornaamwoorden – steun van de regionale omgeving, vormen uitgesplitst naar geslacht

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1a) *'m*	10 (24)	2 (12)	0 (12)	1 (12)	0 (24)		
	41.67%	16.67%	0%	8.33%	0%	0	13.33%
(1b) *z'n ààge*	14 (24)	7 (12)	8 (12)	8 (12)	16 (24)		
	58.33%	58.33%	66.67%	66.67%	66.67%	1.14	63.33%
(2a) *d'r*	9 (24)	2 (12)	2 (12)	4 (12)	3 (24)		
	37.5%	16.67%	16.67%	33.33%	12.5%	0.33	23.33%
(2b) *d'r ààge*	14 (24)	9 (12)	8 (12)	6 (12)	14 (24)		
	58.33%	75%	66.67%	50%	58.33%	1	61.67%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Ook als we naar de vormen afzonderlijk kijken, zien we dat die met *ààge* het beter doen dan respectievelijk *'m* en *d'r*. Dit bevestigt nog eens het beeld in tabel 31, voordat we gesplitst hadden. We zien nu ook dat *'m* in geen enkel geval door de jongeren geproduceerd is (overigens ook niet door de groep 40+), wat voor J:O een score 0 oplevert. De keerzijde hiervan is de hogere score van de mannelijke vorm *z'n ààge*. Ten slotte kijken we nog of de verschillen bij G significant zijn. Dat blijkt weer duidelijk het geval te zijn (resp. χ^2 = 39.93 en 23.44).

Opvallend is natuurlijk dat, hoewel ze voor J:O en G laag scoren, de relictvormen *'m* en *d'r*, weliswaar vooral bij de ouderen (60+), nog wel voorkomen. Het ongesteunde *'m* (het mist de steun van de meervoudsvormen) doet het in die

leeftijdsgroep zelfs nog beter dan *d'r*. *D'r* is bij alle overige leeftijdsgroepen nog een klein beetje vertegenwoordigd en doet het overigens ook nog redelijk bij de groep 30+.

5.4.5.1.3. Functiewoorden – totaal

In de volgende tabel geef ik de totaaluitkomsten van de functiewoorden. Om de beide onderdelen die daarvan deel uitmaken, de voorzetsels en de wederkerende voornaamwoorden, even zwaar te laten meetellen – de onderdelen bevatten verschillende aantallen items – werden daarvan de totaalpercentages voor de leeftijdsgroepen (uit de tabellen 29 en 30) gemiddeld en is vervolgens weer de verhouding J:O en het gemiddelde G berekend.

Tabel 33. Functiewoorden – totaal

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
voorzetsels	35.42%	40.28%	31.25%	31.94%	24.31%	0.69	32.64%
wederkerende vnw.	97.92%	83.33%	75%	79.17%	68.75%	0.70	80.83%
totaal	66.67%	61.81%	53.13%	55.56%	46.53%	0.70	56.74%

Zie voor de afkortingen tabel 1 (p. 150).

Kijken we naar de tabel, dan zien we dat de wederkerende voornaamwoorden het ruim twee keer zo goed doen als de voorzetsels. Het ligt niet voor de hand de verklaring in het al dan niet aanwezig zijn van regionale steun te zoeken, want op dat punt lopen de beide onderdelen parallel; bij beide hebben we ook gelijke aantallen items c.q. vormen met en zonder regionale steun. Het ligt meer voor de hand de verklaring in een verschil in frequentie te zoeken: aangenomen mag worden dat in het reële taalgebruik (zowel in het Katwijks als in het Standaardnederlands) de wederkerende voornaamwoorden veel frequenter zijn dan de voorzetsels.

Kijken we voor de functiewoorden naar de totaalscores van de leeftijdsgroepen, dan zien we een mooi afnameverloop, dat enigszins verstoord wordt door de groep 30+, die hoger scoort dan de groep 40+. Omdat de gemiddelden gebaseerd zijn op twee onderdelen met ongelijke aantallen items, is het niet mogelijk hier de chikwadraattoets toe te passen.

5.4.5.2. Constructies

(hypothese 1: algemeen; 2: steun regionale omgeving)

5.4.5.2.1. Opzet

Constructies laten zich moeilijk toetsen. Het leek hierbij het beste om voor een a-test te kiezen (zie voor deze testvorm par. 5.1.2.2). Andere toetsingsmogelijkheden voor de constructies zijn nog de invultest en de aanvullingstest, maar deze bleken niet in alle gevallen even geschikt voor de items waar het hier om gaat.

De a-test bestond uit 27 zinnen. Bij iedere zin werd de informant gevraagd of deze goed Katwijks was. Keurde de informant de zin af, dan werd naar de reden daarvan gevraagd. Dat laatste is noodzakelijk, omdat de informant de zin ook om een andere dan de verwachte reden kan afkeuren. Als extra controle werd gevraagd de zin te 'verbeteren'. In elf zinnen waren Katwijkse constructies verwerkt (in veertien zinnen ging het om woordvolgordes en bijwoorden; de twee overige zinnen waren dummies).[141] Het ging om negen verschillende constructies. Bij twee ervan ging het om als algemeen Hollands aangemerkte constructies (constructie (1) en (2)), bij zes om relictverschijnselen (constructie (5) tot en met (10)). Verder was er ook nog een constructie die tweemaal werd aangeboden, met een algemeen Hollandse en een relictvariant (constructie (3) en (4)). Constructie (2) werd met twee zinnen afgevraagd.

Bij elkaar genomen tellen de constructies mee voor de toetsing van hypothese 1. Daarin wordt gesproken van 'constructies (gebruik)'. Verder werd de factor steun van de regionale omgeving getoetst, waarvoor de twee groepen items, de als algemeen Hollands aangemerkte constructies en de relictconstructies, in oppositie gezet werden.

Als algemeen Hollandse constructies werden getoetst:

(1) een finale constructie met *te* + infinitief met *voor* (voor st.ndl. *om*): *dat geld was voor booschoppe te betaele* 'dat geld was om boodschappen te betalen' (i 21.03)
(2a/b) een constructie met een hulpwerkwoord *hebben* in plaats van *zijn* bij *wezen* of *geweest*, vormen van het werkwoord *zijn*: *hoe ienvaudig hebbe die mense toch vrouger eweest* 'hoe eenvoudig zijn die mensen toch vroeger geweest' (i 21.05), *ze hebbe de kindere weze haele* 'ze zijn de kinderen wezen halen' (i 21.14)
(3) een constructie met een hulpwerkwoord *hebben* in plaats van *zijn* bij werkwoorden die een verandering van plaats aanduiden: *goed dat 'r een hek was, àòrs hadde we zo naer beneje erold* 'goed dat er een hek was, anders waren we zo naar beneden gerold' (i 21.02); het irrealiskarakter van de zin zou het gebruik van *hebben* in de hand kunnen werken

Als relictconstructies werden getoetst:

(4) een constructie met een hulpwerkwoord *hebben* in plaats van *zijn* bij werkwoorden die een verandering van plaats aanduiden: *toen hebbe we op die zandbank eraekt, zee de schipper* 'toen zijn we op die zandbank geraakt, zei de schipper' (i 21.22)
(5) een constructie met een hulpwerkwoord *hebben* in plaats van *zijn* bij het werkwoord *gaan*, verbonden met een bepaling van tijd: *we hadde nog gien half uur egaen of we krege een lekke band* 'we waren nog geen half uur gegaan (onderweg) of we kregen een lekke band' (i 21.12)
(6) een constructie met een tweeledige ontkenning in de bijzin (vgl. (7)): *ik denk dat we gien bròòd en krijge kenne* 'ik denk dat we geen brood krijgen kunnen' (i 21.04)

(7) een constructie met een verzwarend *en*, oorspronkelijk uit de tweeledige ontkenning, in een niet-ontkennende bijzin (vgl. (6)): *ik denk dat ik toen vèèrtien jaer en was, toen ik nae zèè ging* 'ik denk dat ik toen veertien jaar was, toen ik naar zee ging' (i 21.10)
(8) een constructie met *te* in een verbiedende zin met infinitief: *niet te schelde, hoor!* 'niet schelden, hoor!' (i 21.09)
(9) een a.c.i.-constructie bij *weten* zonder het gebruik van *te*: *die weet ik wel weune* 'die weet ik wel te wonen' (i 21.20)
(10) een duratieve constructie met een tegenwoordig deelwoord: *we waere vissende op de Noordzèè* 'we waren aan het vissen op de Noordzee' (i 21.24)

Achteraf moeten we vaststellen dat het bij de items (6) en (7) om vormverschillen gaat. Het woordje *en* dat daarin voorkomt, is immers in het moderne Standaardnederlands onbekend. Dat is een reden om ze apart te zetten: ze kunnen niet gebruikt worden bij de toetsing van hypothese 1, waarbij het om gebruiksverschillen gaat. Ze moeten ook apart gezet worden omdat er voor de toetsing van de regionale steun twee homogene groepen in oppositie moeten worden gebracht.

De verwachting is dat de algemeen Hollandse constructies gemakkelijker worden goedgekeurd dan de relictconstructies.

(Bij de verwerking van de resultaten zullen de uitkomsten van de algemeen Hollandse constructies aan de ene kant en de uitkomsten van de relictconstructies aan de andere kant worden samengenomen.)

5.4.5.2.2. Resultaten
In de a-test werd voor een goedgekeurde zin 1 punt toegekend en werden voor een afgekeurde zin 0 punten toegekend. Soms keurden de informanten een zin wel af, maar vonden zij de Katwijkse zin (zoals die er stond) toch ook acceptabel. In die gevallen heb ik 0.5 punten toegekend. De afkeuringen leverden verschillende soorten verbeteringen op. In de eerste plaats was het mogelijk dat de informanten kozen voor de parallelle constructie van de standaardtaal (zie de opzet), in de tweede plaats dat zij kozen voor een andere dan de parallelle constructie. Een voorbeeld is zin (8), waarbij in plaats van *niet te schelde, hoor!* naast *niet schelden, hoor!* soms ook wel voor een duratieve constructie met *zitten*, *staan*, enz. + *te* + infinitief gekozen werd: *zit niet te schelden, hoor!*[142] Een derde mogelijkheid was dat de informanten om aan de aangeboden constructie te ontkomen de lexicale inhoud veranderden. Dit kwam voor bij constructies waarbij het Katwijks een ander hulpwerkwoord (in combinatie met een verleden deelwoord) heeft dan het Standaardnederlands. De informanten veranderden dan niet het hulpwerkwoord maar het verleden deelwoord (met eventueel nog een daarbij aansluitend zinsdeel). Een voorbeeld is zin (2a), waarbij voor *hoe ienvaudig hebbe die mense toch vrouger eweest* niet *hoe eenvoudig zijn (bennen) die mensen toch vroeger geweest* maar *hoe eenvoudig* ***hebben*** *die mensen toch vroeger* ***geleefd*** werd gemaakt. Ook deze ver-

betering heb ik als een afkeuring beschouwd. De verbetering is dus geen niet-van-toepassingsgeval, omdat de informanten door naar een andere woordinhoud uit te wijken laten blijken moeite te hebben met de aangeboden zin. Wanneer de informanten bij de zinnen (2a/b) en (4) ter vervanging van het aangeboden hulpwerkwoord *hebbe* in plaats van *zijn* de Katwijkse vorm *benne* gebruikten, werd dat uiteraard ook als een afkeuring beschouwd.

In de tabel hieronder geef ik de scores per item, per groep van items en voor alle items samen. Vanwege de lengte van de items – het gaat om zinnen – volsta ik ermee alleen de nummers te geven (zie voor de constructies die daarbij horen, de opzet). De items (6) en (7) zijn vervallen (zie opnieuw de opzet).

Tabel 34. Constructies

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
met steun regionale omgeving							
(1)	22 (24)	11 (12)	12 (12)	12 (12)	22 (24)		
	91.67%	91.67%	100%	100%	91.67%	1	95.00%
(2a)	15.5 (24)	9 (12)	10 (12)	8 (12)	18 (24)		
	64.58%	75%	83.33%	66.67%	75%	1.16	72.92%
(2b)	23 (24)	10 (12)	11 (12)	11 (12)	21 (24)		
	95.83%	83.33%	91.67%	91.67%	87.5%	0.91	90%
(3)	24 (24)	11 (12)	11 (12)	11 (12)	24 (24)		
	100%	91.67%	91.67%	91.67%	100%	1	95.00%
totaal	84.5 (96)	41 (48)	44 (48)	42 (48)	85 (96)		
	88.02%	85.42%	91.67%	87.5%	88.54%	1.01	88.23%
zonder steun regionale omgeving							
(4)	1 (24)	0 (12)	1 (12)	2 (12)	1 (24)		
	4.17%	0%	8.33%	16.67%	4.17%	1	6.67%
(5)	23 (24)	9 (12)	10.5 (12)	9 (12)	15.5 (24)		
	95.83%	75%	87.5%	75%	64.58%	0.67	79.58%
(8)	13 (24)	3 (12)	1 (12)	2 (12)	5 (24)		
	54.17%	25%	8.33%	16.67%	20.83%	0.38	25%
(9)	0.5 (24)	0 (12)	0 (12)	2 (12)	0 (24)		
	2.08%	0%	0%	16.67%	0%	0	3.75%
(10)	22 (24)	10.5 (12)	9.5 (12)	9 (12)	15 (24)		
	91.67%	87.5%	79.17%	75%	62.5%	0.68	79.17%
totaal	59.5 (120)	22.5 (60)	22 (60)	24 (60)	36.5 (120)		
	49.58%	37.5%	36.67%	40%	30.42%	0.61	38.83%
totaal totaal	144 (216)	63.5 (108)	66 (108)	66 (108)	121.5 (216)		
	66.67%	58.80%	61.11%	61.11%	56.25%	0.84	60.79%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De hypothese wordt duidelijk bevestigd, zowel voor J:O als G. Voor G is het verschil ook duidelijk significant (χ^2 = 188.95). De constructies die gesteund worden door de regionale omgeving, scoren zonder uitzondering hoog. Er is in deze groep ook maar weinig spreiding. Opvallend zijn eigenlijk alleen de scores voor constructie (2a) *hoe ienvaudig hebbe die mense toch vrouger eweest*: de score voor J:O komt boven de totaalscore uit, die voor G blijft eronder. Het beeld in de tweede groep constructies is veel minder duidelijk. Hoog voor J:O en G scoren (5) *we hadde nog gien half uur egaen of we krege een lekke band* en (10) *we waere vissende op de Noordzèè*, hoog voor J:O en laag voor G scoort (4) *toen hebbe we op die zandbank eraekt, zee de schipper* en laag voor J:O en G scoren (8) *niet te schelde, hoor!* en (9) *die weet ik wel weune*. Tussen de twee groepen constructies bestaat er voor beide vergelijkingen, J:O en G, een geringe overlap: bij J:O zit item (2b) uit de eerste groep met 0.91 tussen 0.68 en 1 van de tweede groep in en zit item (4) uit de tweede groep met 1 tussen 0.91 en 1.16 van de eerste groep in (waar het samenvalt met de items (1) en (3)), bij G zit item (2a) uit de eerste groep met 72.92% tussen 79.58% en 25% van de tweede groep in en zit item (5) uit de tweede groep met 79.58% tussen 72.92% en 90% van de eerste groep in.

Kijken we naar de uiteindelijke totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal), dan zien we van oud naar jong een niet geheel regelmatig afnameverloop. De groepen 40+ en 30+ scoren beide gelijk en hoger dan de groep 50+, maar de verschillen zijn niet significant (voor beide χ^2 = 0.12).

We kijken nu nog even naar de items (6) en (7), die we apart hebben gehouden, omdat het daarbij om vormverschillen gaat.

Tabel 35. Constructies met *en*

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(6)	0 (24)	0 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	8.33%	0%	0%	-	1.67%
(7)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0%	0%	0%	0%	0%	-	0%
totaal	0 (48)	0 (24)	1 (24)	0 (24)	0 (48)		
	0%	0%	4.17%	0%	0%	-	0.83%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

We zien dat de beide items uiterst laag scoren. Het gaat hier in beide gevallen om het element *en*, in (6) als deel van een tweeledige ontkenning, *ik denk dat we gien bròòd en krijge kenne*, in (7) als verzwarend overblijfsel daaruit, *ik denk dat ik toen vèèrtien jaer en was, toen ik nae zèè ging*. Alleen de eerste constructie werd nog één keer goedgekeurd, de tweede in het geheel niet. Als we ervan uitgaan dat de syn-

taxis een kwestie van doordringen is, dan kan dat doordringen hier belemmerd zijn omdat het in deze gevallen om (iets minder onopvallende) vormverschillen gaat. Verder kan ook meespelen het duidelijke relictkarakter dat de constructies met *en* hebben. Maar het lijkt onwaarschijnlijk dat hiermee de uiterst lage scores al voldoende verklaard zijn. Ook de testvorm kan namelijk van invloed zijn geweest. Het element *en* dat in de zinnen werd aangeboden, lazen de informanten vaak als *en* met een *è*-klank. Door het op deze manier uitgesproken woordje *en* werden de zinnen onbekend voor hen, met als gevolg dat ze ze afkeurden. De informanten zouden de constructies misschien wel herkend hebben als *en* als *'n* was gespeld (conform de uitspraak: zie par. 4.2.3.2), maar zelfs dan is het de vraag of ze het betreffende element hadden herkend. Het beste zou misschien geweest zijn wanneer de informant naar de aangeboden zinnen had moeten luisteren. Overigens kwam *en* (uitgesproken als *ən*) in het taalgebruik om de tests heen wat vaker, maar niet heel vaak, voor, vooral bij de ouderen en soms ook nog wel bij de middenleeftijdsgroepen.

5.4.5.3. Woordvolgordes
(hypothese 1: algemeen; 2: steun regionale omgeving)

5.4.5.3.1. Opzet
De woordvolgordes werden getoetst in een a-test, dezelfde als waarin het gebruik van constructies en de bijwoorden werden getoetst, en in een c-test (zie voor deze beide testvormen par. 5.1.2.2).

In de a-test waren in negen zinnen zes Katwijkse woordvolgordes verwerkt. Bij twee ervan ging het om als algemeen Hollands aangemerkte woordvolgordes (woordvolgorde (1) en (2)), bij drie om relictverschijnselen (woordvolgorde (6), (7) en (8)/(9)). Bij (8)/(9) betreft het twee typen van één woordvolgorde. Van de nog overgebleven, zesde woordvolgorde werden één algemeen Hollands geval (geval (3)) en twee relictgevallen (geval (4) en (5)) onderscheiden. Voor de toetsing van de factor steun van de regionale omgeving werden de twee groepen items in oppositie gezet.

Als algemeen Hollandse woordvolgordes c.q. gevallen werden getoetst:

(1) de plaats van 'lichte' bijwoorden in de bijzin: *de knecht was weze vraege welke tauwe ik had altijd* 'de knecht was wezen vragen welke touwen ik altijd had' (i 21.06)
(2) de combinatie van twee bijwoorden die voor het Standaardnederlands gevoel een omgekeerde volgorde hebben: *je zag 'r àòrs iet as schepe* 'je zag er niet anders dan schepen' (i 21.18)
(3) de plaats van het onbeklemtoonde voornaamwoord *'t* in een hoofdzin met subject na de persoonsvorm (het voornaamwoord sluit onmiddellijk aan bij het eerste beklemtoonde woord in de zin) (vgl. (4) en (5)): *zagge 't de bure, dan waere ze weg* 'zagen de buren het, dan waren ze weg' (i 21.25)

Als relictvolgordes c.q. -gevallen werden getoetst:

(4) de plaats van het onbeklemtoonde bijwoord *'r* in een hoofdzin met subject na de persoonsvorm (het bijwoord sluit onmiddellijk aan bij het eerste beklemtoonde woord in de zin) (vgl. (3) en (5)): *lààt 'r dat nog?* 'ligt dat er nog?' (i 21.13)
(5) de plaats van het onbeklemtoonde voornaamwoord *ze* in een hoofdzin met subject na de persoonsvorm (het voornaamwoord sluit onmiddellijk aan bij het eerste beklemtoonde woord in de zin) (vgl. (3) en (4)): *'s winters verkope de boere spruite, maer 's zeumers verkope ze de boere iet* ''s winters verkopen de boeren spruiten, maar 's zomers verkopen de boeren ze niet' (i 21.15)
(6) een hoofdzin met 'groene' volgorde bij drie werkwoorden (vgl. (7)): *dat had veranderd worde motte* 'dat had moeten worden veranderd / veranderd moeten worden' (i 21.08)
(7) een bijzin met een mengsel van een 'rode' en een 'groene' volgorde bij drie werkwoorden (vgl. (6)): *hij docht dat 't blijve legge was* 'hij dacht dat het was blijven liggen' (i 21.01)
(8) een IV-volgorde (Infinitief-Voorop-volgorde) van het n-type, dat wil zeggen, corresponderend met een nevenschikking in de standaardtaal (vgl. (9)): *ik zal naer 'm toe gaen en praete 's met 'm* 'ik zal naar hem toe gaan en eens met hem praten' (i 21.17)
(9) een IV-volgorde van het o-type, dat wil zeggen, corresponderend met een onderschikking in de standaardtaal (vgl. (8)): *wou je eris zo goed weze en zegge me eris wat 'r ebeurd is?* 'wou je eens zo goed zijn om mij eens te zeggen wat er gebeurd is?' (i 21.26)

De verwachting is dat de algemeen Hollandse volgordes gemakkelijker worden goedgekeurd dan de relictvolgordes.

(Bij de verwerking van de resultaten zullen aan de ene kant de uitkomsten van de woordvolgordes c.q. gevallen die als algemeen Hollands zijn aangemerkt, en aan de andere kant de uitkomsten van de woordvolgordes c.q. gevallen die als relict zijn aangemerkt, worden samengenomen.)

Om nog wat variatie in testvormen binnen het interview aan te brengen, werden nog twee (algemeen Hollandse) woordvolgordes via de c-test getoetst: de 'groene' volgorde bij twee werkwoorden in de hoofdzin en de 'groene' volgorde bij twee werkwoorden in de bijzin. Zowel in het Standaardnederlands als in het Katwijks is in deze gevallen zowel de 'rode' als de 'groene' volgorde mogelijk, maar in het Katwijks is er meer een voorkeur voor 'groen'. Met het oog op de berekening van de resultaten stellen we die voorkeur voor de oude dialectnorm op honderd procent. Zowel voor de hoofdzin als voor de bijzin waren telkens twee items opgenomen, één met een verleden deelwoord plus infinitief of persoonsvorm en één met een infinitief plus tweede infinitief of persoonsvorm. Deze variatie is aangebracht omdat in het Standaardnederlands het verschil tussen verleden deelwoord en infinitief inderdaad iets blijkt uit te maken: in het geval met een verleden deelwoord heeft het Standaardnederlands een voorkeur voor 'groen' terwijl in het geval zon-

der verleden deelwoord het Standaardnederlands een voorkeur heeft voor 'rood' (vgl. Haeseryn 1990 en Gerritsen 1991: kaarten 16 en 17). Mogelijk moeten we ook voor het Katwijks met dit verschil in voorkeur rekening houden.

We zullen aan de hand van de c-test nagaan of dit verschil in voorkeur inderdaad ook in het Katwijks bestaat. Daarnaast zullen we ook nagaan of het verschil in soort zin, hoofdzin of bijzin, van invloed is op de keuze van een 'groene' of 'rode' volgorde. Omdat we hierover vooraf geen hypothesen hebben geformuleerd, gaat het hier om een additioneel deel van het onderzoek. Het verschil in voorkeur voor een 'groene' of 'rode' volgorde tussen het Katwijks en het Standaardnederlands is uiteraard niet na te gaan, omdat het informantenbestand alleen maar uit Katwijkers bestaat.

In totaal ging het in de c-test dus om vier items. Ieder item bestond uit twee zinnetjes met dezelfde woorden, aangeboden in een verschillende volgorde (de ene zin 'groen', de andere 'rood', of andersom). De informanten moesten telkens per item aangeven welke van de twee volgordes hun voorkeur had, anders gezegd, in de formulering van het interview, welke zin in het Katwijks het beste klonk.

Aangeboden werden:

(10a) een hoofdzin met 'groene' volgorde met een verleden deelwoord (V3)[143] plus infinitief (V2): *hij zauw 't nog edaen hebbe(n)* 'hij zou het nog gedaan hebben' (i 19.01, keuze a) tegenover een hoofdzin met 'rode' volgorde (dus met infinitief (V2) plus verleden deelwoord (V3)): *hij zauw 't nog hebbe(n) edaen* 'hij zou het nog hebben gedaan' (i 19.01, keuze b)
(10b) een hoofdzin met 'groene' volgorde met een infinitief (V3) plus een tweede infinitief (V2): *hij zauw 't nog brenge kenne* 'hij zou het nog brengen kunnen' (i 19.04, keuze a) tegenover een hoofdzin met 'rode' volgorde (dus met eerst de tweede infinitief (V2) en daarna de eerste infinitief (V3)): *hij zauw 't nog kenne brenge* 'hij zou het nog kunnen brengen' (i 19.04, keuze b)
11a) een bijzin met 'groene' volgorde met een verleden deelwoord (V2) plus persoonsvorm (V1): *ik denk dat ze 't wel ezien hebbe(n)* 'ik denk dat ze het wel gezien hebben' (i 19.03, keuze b) tegenover een bijzin met 'rode' volgorde (dus met persoonsvorm (V1) plus verleden deelwoord (V2)): *ik denk dat ze 't wel hebbe(n) ezien* 'ik denk dat ze het wel hebben gezien' (i 19.03, keuze a)
(11b) een bijzin met 'groene' volgorde met een infinitief (V2) plus persoonsvorm (V1): *hij zegt dat ze 't wel brenge kenne* 'hij zegt dat ze het wel brengen kunnen' (i 19.02, keuze b) tegenover een bijzin met 'rode' volgorde (dus met persoonsvorm (V1) plus infinitief (V2)): *hij zegt dat ze 't wel kenne brenge* 'hij zegt dat ze het wel kunnen brengen' (i 19.02, keuze a)

Bij (10a) en (10b) gaat in het Katwijks, vergeleken met het Standaardnederlands, de voorkeur meer uit naar de zinnen van keuze a, bij (11a) en (11b) gaat in het Katwijks, vergeleken met het Standaardnederlands, de voorkeur meer uit naar de zinnen van keuze b.

Omdat er geen relictvormen tegenover staan, kunnen de woordvolgordes uit de c-test niet meetellen met de als algemeen Hollands aangemerkte woordvolgordes uit de a-test. Ze tellen wel mee in het geheel van de woordvolgordes (alle woordvolgordes uit de a- en c-test samen) voor de toetsing van hypothese 1.

5.4.5.3.2. Resultaten

Bij de beoordeling van de resultaten van de a-test geldt voor de woordvolgordes hetzelfde als voor de constructies: voor een goedgekeurde zin werd 1 punt toegekend en voor een afgekeurde zin werden 0 punten toegekend. Soms keurden informanten een zin wel af, maar vonden ze de Katwijkse zin (zoals die er stond) toch ook acceptabel. In die gevallen heb ik 0.5 punten toegekend. De afkeuringen leverden twee soorten verbeteringen op. In de eerste plaats was het mogelijk dat de informanten voor de parallelle woordvolgorde van het Standaardnederlands kozen (zie de opzet), in de tweede plaats dat zij naar een andere constructie dan die van de aangeboden zin uitweken. Een voorbeeld hiervan is zin (3) *zagge 't de bure, dan waere ze weg*, waarbij in plaats van de volgorde om te keren in *zagen de buren het, dan waren ze weg* soms ook wel voor een ander type voorwaardelijke bijzin gekozen werd, bijvoorbeeld *als de buren het zagen, dan waren ze weg*.[144] Ik heb deze uitwijking naar een andere constructie dus begrepen als een afkeuring van de aangeboden woordvolgorde.[145] Dat men op een andere constructie overging, kan ook met de zinnen (8) en (9) worden geïllustreerd. Van zin (8) *ik zal naer 'm toe gaen en praete 's met 'm* werd soms gemaakt *ik zal naar hem toe gaan en praat eens met hem*, met *praat* in plaats van *praten*. Dit *praat* zouden we als een persoonsvorm kunnen opvatten. Iets vergelijkbaars kwam voor bij zin (9) *wou je eris zo goed weze en zegge me eris wat 'r ebeurd is?*, waarvan gemaakt werd *wou je eens zo goed wezen en zeg me eens wat er gebeurd is?*, met *zeg* in plaats van *zeggen*. Hierbij lukt het niet om *zeg* als een persoonsvorm op te vatten. We moeten deze vorm hier opvatten als een gebiedende wijs. De constructie met zo'n gebiedende wijs doet denken aan de Friese IPI-constructie (Imperativus-Pro-Infinitivo-constructie). Deze is echter in het Fries op een bepaalde manier ontstaan, en het is erg onwaarschijnlijk dat een dergelijke constructie in het Katwijks ook op die manier is ontstaan.[146] Dat in het Katwijks een gebiedende wijs optreedt, moet wel als een toevalligheid worden beschouwd. Deze verbetering kwam ook maar zes keer voor.

In de tabel hieronder geef ik de scores per item, per groep van items en voor alle items samen. Vanwege de lengte van de items – het gaat om zinnen – volsta ik ermee alleen de nummers te geven (zie voor de woordvolgordes die daarbij horen, de opzet).

Tabel 36. Woordvolgordes

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
met steun regionale omgeving							
(1)	2 (24)	0 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)		
	8.33%	0%	8.33%	0%	0%	0	3.33%

(2)	11 (24)	5 (12)	2 (12)	1 (12)	4 (24)		
	45.83%	41.67%	16.67%	8.33%	16.67%	0.36	25.83%
(3)	15.5 (24)	5 (11)	4 (12)	4.5 (12)	6 (24)		
	64.58%	45.45%	33.33%	37.5%	25%	0.39	41.17%
totaal	28.5 (72)	10 (35)	7 (36)	5.5 (36)	10 (72)		
	39.58%	28.57%	19.44%	15.28%	13.89%	0.35	23.35%
zonder steun regionale omgeving							
(4)	13 (24)	5 (12)	6.5 (12)	3.5 (12)	6 (24)		
	54.17%	41.67%	54.17%	29.17%	25%	0.46	40.84%
(5)	3 (24)	1 (12)	0 (12)	0 (12)	2.5 (24)		
	12.5%	8.33%	0%	0%	10.42%	0.83	6.25%
(6)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0.5 (24)		
	0%	0%	0%	0%	2.08%	∞	0.42%
(7)	22 (24)	11 (12)	9 (12)	9 (12)	20.5 (24)		
	91.67%	91.67%	75%	75%	85.42%	0.93	83.75%
(8)	2 (24)	3 (12)	2 (12)	1 (12)	2.5 (24)		
	8.33%	25%	16.67%	8.33%	10.42%	1.25	13.75%
(9)	3 (24)	3 (12)	1 (12)	3 (12)	0 (24)		
	12.5%	25%	8.33%	25%	0%	0	14.17%
totaal	43 (144)	23 (72)	18.5 (72)	16.5 (72)	32 (144)		
	29.86%	31.94%	25.69%	22.92%	22.22%	0.74	26.53%
totaal totaal	71.5 (216)	33 (107)	25.5 (108)	22 (108)	42 (216)		
	33.10%	30.84%	23.61%	20.37%	19.44%	0.59	25.47%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

De hypothese wordt niet bevestigd, niet voor J:O en niet voor G. Het verschil tussen de beide groepen is het grootst bij J:O. Bij G is het verschil maar klein en, zoals te verwachten viel, dus ook niet significant (χ^2 = 0.38). Kijken we naar de afzonderlijke items, dan is het inderdaad opvallend dat bij J:O het overgrote deel van de items uit de tweede groep hoger scoort dan de items uit de eerste groep. Zo'n hoge score voor J:O hoeft echter niet te betekenen dat we ook een hoge score voor G hebben: we zien dat aan de items (5), (6), (8) en (9), die lage scores voor G laten zien. De scores voor J:O berusten dus op geringe bases. Een extreem geval hierbij is zin (6) *dat had veranderd worde motte*, met een oneindige score voor J:O en de allerlaagste score voor G, die alleen op de halve punt van de groep 20+ berust. Laatstgenoemde score is opvallend, zeker als we kijken naar zin (7) *hij docht dat 't blijve legge was*, waarin ook een 'groene' volgorde voorkomt (zij het vermengd met 'rood'), en waarbij beide scores juist hoog zijn: J:O scoort heel goed en G laat hier zelfs de hoogste score zien, zodat J:O hier ook een voldoende basis heeft. Het is de vraag of gezien de resultaten de volgorde van zin (7) wel een relict is. We hadden deze volgorde in de vergelijkende grammatica misschien beter als algemeen Hollands kunnen indelen. Een middenpositie neemt zin (4) *lààt 'r dat nog?* in, waarvan de score voor J:O een redelijke basis heeft, getuige de bovengemiddelde score voor G. Misschien hadden

we ook deze volgorde bij de algemeen Hollandse gevallen moeten indelen. In de eerste groep zijn nog opvallend de lage scores van zin (1) *de knecht was weze vraege welke tauwe ik had altijd*. Misschien is deze volgorde achteraf gezien niet typisch Katwijks, maar een meer algemene spreektaalvolgorde, die mensen, wanneer ze die op papier zien staan, gauw zullen verbeteren. In de spreektaal 'vergeten' mensen het bijwoord in de zin en plakken dat er later achteraan.

In de tweede groep liggen de scores ver uit elkaar. Voor zowel J:O als G is er een grote spreiding. De spreiding is wat minder groot in de laag scorende eerste groep. Daarin zien we ook dat J:O en G, anders dan het geval is in de tweede groep, wat beter met elkaar overeenstemmen: een lagere score voor J:O komt overeen met een lagere score voor G, een hogere score voor J:O komt overeen met een hogere score voor G.

Voor J:O bestaat er een geringe overlap tussen de twee groepen, voor G is de overlap een stuk groter: bij J:O zitten de items (2) en (3) uit de eerste groep met 0.36 en 0.39 onder score 0.46 van de tweede groep, maar gaan de scores 0 van item (1) en item (9) gelijk op, bij G zitten de items (1), (2) en (3) uit de eerste groep met respectievelijk 3.33%, 25.83% en 41.17% tussen respectievelijk 0.42% en 6.25%, 14.17% en 40.84%, en 40.84% en 83.75% van de tweede groep in, zitten de items (5), (8) en (9) uit de tweede groep met hun respectievelijke scores van 6.25%, 13.75% en 14.17% samen tussen 3.33% en 25.83% van de eerste groep in en zit item (4) uit de tweede groep met 40.84% tussen 25.83% en 41.17% van de eerste groep in.

Als we naar de uiteindelijke totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal) kijken, dan zien we een alleszins redelijk en geleidelijk afnameverloop.

We kijken ten slotte nog eens wat er gebeurt als we de items (4) en (7), die we misschien ten onrechte als relict hebben bestempeld en dus bij de tweede groep hebben ingedeeld, als algemeen Hollandse gevallen beschouwen en bij de eerste groep indelen, en item (1), omdat het een geval uit de algemene spreektaal is, buiten beschouwing laten. Als we tabel 36 op de aangegeven manier aanpassen, is tabel 37 het resultaat.

Tabel 37. Woordvolgordes (herziene indeling)

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
met steun regionale omgeving							
(2)	11 (24)	5 (12)	2 (12)	1 (12)	4 (24)		
	45.83%	41.67%	16.67%	8.33%	16.67%	0.36	25.83%
(3)	15.5 (24)	5 (11)	4 (12)	4.5 (12)	6 (24)		
	64.58%	45.45%	33.33%	37.5%	25%	0.39	41.17%
(4)	13 (24)	5 (12)	6.5 (12)	3.5 (12)	6 (24)		
	54.17%	41.67%	54.17%	29.17%	25%	0.46	40.84%
(7)	22 (24)	11 (12)	9 (12)	9 (12)	20.5 (24)		
	91.67%	91.67%	75%	75%	85.42%	0.93	83.75%
totaal	61.5 (96)	26 (47)	21.5 (48)	18 (48)	36.5 (96)		
	64.06%	55.32%	44.79%	37.5%	38.02%	0.59	47.94%

zonder steun regionale omgeving							
(5)	3 (24)	1 (12)	0 (12)	0 (12)	2.5 (24)		
	12.5%	8.33%	0%	0%	10.42%	0.83	6.25%
(6)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0.5 (24)		
	0%	0%	0%	0%	2.08%	∞	0.42%
(8)	2 (24)	3 (12)	2 (12)	1 (12)	2.5 (24)		
	8.33%	25%	16.67%	8.33%	10.42%	1.25	13.75%
(9)	3 (24)	3 (12)	1 (12)	3 (12)	0 (24)		
	12.5%	25%	8.33%	25%	0%	0	14.17%
totaal	8 (96)	7 (48)	3 (48)	4 (48)	5.5 (96)		
	8.33%	14.58%	6.25%	8.33%	5.73%	0.69	8.64%
totaal totaal	69.5 (192)	33 (95)	24.5 (96)	22 (96)	42 (192)		
	36.20%	34.74%	25.52%	22.92%	21.88%	0.60	28.25%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Zoals verwacht, wordt de hypothese voor G nu duidelijk bevestigd. Het verschil is ook duidelijk significant ($\chi^2 = 135.94$). Voor J:O is de bevestiging er nog niet, maar de afstand tussen de beide verhoudingsgetallen is wel kleiner geworden.

In de eerste groep is de spreiding door de hoog scorende items die erbij gekomen zijn, groter geworden. Bij alle items in deze groep zien we weer dat de scores voor J:O en G goed met elkaar overeenstemmen. In de tweede groep is er wat dat betreft voor de items die overblijven, vanzelfsprekend niets veranderd. Ook de spreiding voor J:O is er nog steeds even groot, voor G is die, door de items die verhuisd zijn, een stuk kleiner geworden.

De grote overlap tussen de twee groepen die er was voor G, is geheel verdwenen. Voor J:O is de geringe overlap die er was, iets toegenomen. De items (2), (3) en (4) uit de eerste groep zitten met hun respectievelijke scores van 0.36, 0.39 en 0.46 samen tussen 0 en 0.83 van de tweede groep in, item (7) uit de eerste groep zit met 0.93 tussen 0.83 en 1.25 van de tweede groep in en item (5) uit de tweede groep zit met 0.83 tussen 0.46 en 0.93 van de eerste groep in. Dat de overlap bij G geheel verdwenen is, kan er in ieder geval op duiden dat de indeling in tabel 37 beter overeenkomt met de werkelijkheid dan die in tabel 36. We mogen dus wel aannemen dat de hypothese, althans voor G, nu op goede gronden bevestigd is.

Vergelijken we de uiteindelijke totaalscores van de beide tabellen (de totaal totalen), dan zien we dat zowel J:O als G nu een iets hogere score hebben. In het afnameverloop tussen de leeftijdsgroepen is weinig verandering te constateren. Wel zijn ook hier de bijbehorende totaalscores overal met enkele procenten omhoog gegaan.

In de c-test konden de informanten hun voorkeur voor de ene of de andere woordvolgorde uitspreken. Een voorkeur voor de ‘groene’ volgorde werd met 1 punt gehonoreerd en een voorkeur voor de ‘rode’ volgorde met 0 punten. Omdat de c-test een sterke afbakening kent, in die zin dat de informanten per item niet meer dan twee kanten op kunnen, konden er zich geen probleemgevallen voordoen.

In de tabel hieronder geef ik de scores per item, per groep van items en voor alle items samen. Vanwege de lengte van de items – het gaat om zinnen – volsta ik ermee alleen de nummers te geven (zie voor de woordvolgordes die daarbij horen, de opzet).

Tabel 38. Woordvolgordes – hoofd- en bijzinnen met 'groene' volgorde I

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
hoofdzin/bijzin met verleden deelwoord plus infinitief of persoonsvorm							
(10a)	22 (24)	12 (12)	11 (12)	12 (12)	15 (24)		
	91.67%	100%	91.67%	100%	62.5%	0.68	89.17%
(11a)	23 (24)	12 (12)	10 (12)	12 (12)	23 (24)		
	95.83%	100%	83.33%	100%	95.83%	1	95.00%
totaal	45 (48)	24 (24)	21 (24)	24 (24)	38 (48)		
	93.75%	100%	87.5%	100%	79.17%	0.84	92.08%
hoofdzin/bijzin met infinitief plus tweede infinitief of persoonsvorm							
(10b)	2 (24)	0 (12)	0 (12)	1 (12)	5 (24)		
	8.33%	0%	0%	8.33%	20.83%	2.50	7.50%
(11b)	11 (24)	6 (12)	7 (12)	5 (12)	14 (24)		
	45.83%	50%	58.33%	41.67%	58.33%	1.27	50.83%
totaal	13 (48)	6 (24)	7 (24)	6 (24)	19 (48)		
	27.08%	25%	29.17%	25%	39.58%	1.46	29.17%
totaal totaal	58 (96)	30 (48)	28 (48)	30 (48)	57 (96)		
	60.42%	62.5%	58.33%	62.5%	59.38%	0.98	60.63%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Hierboven hebben we de verwachting geformuleerd dat in het Katwijks, net als in het Standaardnederlands, er in zinnen met een verleden deelwoord (plus infinitief of persoonsvorm) een voorkeur is voor de 'groene' volgorde, terwijl er in zinnen zonder verleden deelwoord (dus met een infinitief plus tweede infinitief of persoonsvorm) een voorkeur is voor de 'rode' volgorde. Als we de tabel bekijken, blijkt dat voor G heel duidelijk het geval te zijn: bij de zinnen met een verleden deelwoord is er ruim drie keer zo vaak voor een 'groene' volgorde gekozen als bij de zinnen zonder verleden deelwoord. Voor J:O komt de verwachting niet uit: de zinnen zonder verleden deelwoord scoren bijna twee keer zo hoog als de zinnen met een verleden deelwoord. We mogen dit niet exclusief toeschrijven aan de hoge score voor J:O bij item (10b) (die overigens op een geringe basis berust). Ook de score bij item (11b), die minder hoog is dan de score bij (10b) (maar een veel steviger getalsbasis heeft), heeft eraan meegewerkt dat de tweede groep hoger scoort. Voor G kunnen we nog kijken of het verschil significant is. Dit blijkt duidelijk het geval te zijn ($\chi^2 = 126.95$)

Omdat iedere groep uit twee items bestaat, is het niet zo zinvol hier over spreiding te spreken. Wel constateren we dat bij de tweede groep de scores verder uit elkaar liggen dan bij de eerste, zowel voor J:O als voor G. Het is verder opvallend dat er tussen de twee groepen geen enkele overlap bestaat. Dit versterkt onze uitkomsten, voor G, waar ze conform onze verwachtingen waren, maar ook voor J:O, waar ze niet conform onze verwachtingen waren.

Het gaat in deze test maar om weinig items. Toch kijken we nog even naar de uiteindelijke totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal). Die scores laten geen geleidelijk afnameverloop zien, maar blijken nogal op en neer te gaan. De groepen 50+ en 30+ scoren beide gelijk en hoger dan de groep 60+. De groep 30+ scoort ook hoger dan de groep 40+, die ook door de groep 20+ wordt overtroffen. De genoemde verschillen blijken echter niet significant te zijn ($\chi^2 = 0.06$ voor zowel het verschil tussen 60+ en 50+ als dat tussen 60+ en 30+, 0.17 voor het verschil tussen 40+ en 30+, en 0.01 voor het verschil tussen 40+ en 20+).

In de volgende tabel kijken we naar het verschil in voorkeur voor de 'groene' of 'rode' volgorde in hoofdzinnen en bijzinnen.

Tabel 39. Woordvolgordes – hoofd- en bijzinnen met 'groene' volgorde II

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
hoofdzinnen							
(10a)	22 (24)	12 (12)	11 (12)	12 (12)	15 (24)		
	91.67%	100%	91.67%	100%	62.5%	0.68	89.17%
(10b)	2 (24)	0 (12)	0 (12)	1 (12)	5 (24)		
	8.33%	0%	0%	8.33%	20.83%	2.50	7.50%
totaal	24 (48)	12 (24)	11 (24)	13 (24)	20 (48)		
	50%	50%	45.83%	54.17%	41.67%	0.83	48.33%
bijzinnen							
(11a)	23 (24)	12 (12)	10 (12)	12 (12)	23 (24)		
	95.83%	100%	83.33%	100%	95.83%	1	95.00%
(11b)	11 (24)	6 (12)	7 (12)	5 (12)	14 (24)		
	45.83%	50%	58.33%	41.67%	58.33%	1.27	50.83%
totaal	34 (48)	18 (24)	17 (24)	17 (24)	37 (48)		
	70.83%	75%	70.83%	70.83%	77.08%	1.09	72.91%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Zowel voor J:O als voor G blijkt dat er in bijzinnen meer een voorkeur voor de 'groene' volgorde is dan in hoofdzinnen. Het verschil bij G is significant ($\chi^2 = 23.01$). Als we de resultaten per item bekijken, blijkt dat we het verschil voor G in beide gevallen terugvinden, zowel in zin (11a) tegenover zin (10a) als in zin (11b)

tegenover zin (10b), en voor J:O slechts in een van beide gevallen, namelijk dat van zin (11a) tegenover zin (10a). De verschillen bij G zijn ook nu weer significant (resp. χ^2 = 4.42 en 34.49).

De keuze voor een 'groene' volgorde bij twee werkwoorden is dus niet alleen afhankelijk van de werkwoordsvorm van het hoofdwerkwoord waarmee we te maken hebben, maar ook van het soort zin waarin de werkwoordsvormen voorkomen, bijzin of hoofdzin. Als we ons tot de uitkomsten voor G beperken, dan krijgen we als het om een voorkeur voor de 'groene' volgorde bij twee werkwoorden gaat, de volgende volgorde van items: (11a) bijzin met verleden deelwoord plus persoonsvorm - (10a) hoofdzin met verleden deelwoord plus infinitief - (11b) bijzin met infinitief plus persoonsvorm - (10b) hoofdzin met infinitief plus een tweede infinitief.

In de volgende tabel worden, met het oog op de toetsing van hypothese 1 (zie par. 5.1.2.3), de uitkomsten van de a- en de c-test gecombineerd. Omdat we een goede reden hadden om item (1) te verwijderen, baseren we ons voor de a-test op tabel 37. Voor de c-test is het uitgangspunt tabel 38. Om de beide tests even zwaar te laten meetellen werden de totaalpercentages voor de leeftijdsgroepen gemiddeld en is op grond daarvan weer de verhouding J:O en het gemiddelde G berekend.

Tabel 40. Woordvolgordes – totaal (op basis van tabel 37 en 38)

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
a-test (tabel 37)	36.20%	34.74%	25.52%	22.92%	21.88%	0.60	28.25%
c-test (tabel 38)	60.42%	62.5%	58.33%	62.5%	59.38%	0.98	60.63%
totaal	48.31%	48.62%	41.93%	42.71%	40.63%	0.84	44.44%

Zie voor de afkortingen tabel 1 (p. 150).

We zien dat de c-test het over de hele linie beter doet dan de a-test. De c-test laat zien dat de informanten een sterke voorkeur hebben voor 'groen' bij twee werkwoordsvormen. (Voor de a-test hebben we gezien dat ook een 'roodgroene' volgorde met drie werkwoordsvormen het er goed van afbrengt, maar een 'groene' met drie niet.)

Kijken we naar de uiteindelijke, gemiddelde totaalscores voor de leeftijdsgroepen, dan valt op dat er in het afnameverloop van oud naar jong een flinke sprong gemaakt wordt tussen de groepen 50+ en 40+. Het afnameverloop wordt verstoord door de groepen 50+ en 30+, die hoger scoren dan respectievelijk de groepen 60+ en 40+. Omdat de gemiddelden gebaseerd zijn op twee onderdelen met ongelijke aantallen items, is het niet mogelijk hier de chi-kwadraattoets toe te passen.

5.4.6. Bijwoorden
(hypothese 1: algemeen)

5.4.6.1. Opzet
De bijwoorden gebruik ik alleen voor de toetsing van hypothese 1. Met het oog daarop heb ik een aantal willekeurige gevallen geselecteerd. Bij de selectie is geen rekening gehouden met frequentieverschillen en verschillen in steun van de regionale omgeving. Doorzichtigheid speelt bij de bijwoorden geen rol: net als bij de inhoudswoorden hebben we met losse, individuele gevallen te maken. Ook concurrentie is niet van toepassing. Het enige verschil waarmee we rekening moeten houden, is dat tussen gebruik en vorm (een primaire factor). We moeten hiermee rekening houden in verband met hypothese 1. In hypothese 1 is namelijk sprake van 'bijwoorden (gebruik en vorm)'. We beschouwen de bijwoorden voor de hypothese dus als een geheel, maar moeten er wel voor zorgen dat zowel de gebruiks- als de vormverschillen erin vertegenwoordigd zijn en zo evenwichtig mogelijk verdeeld zijn over de items. Additioneel kan nog gekeken worden of het verschil tussen gebruik en vorm iets uitmaakt.

Voor de bijwoorden was het moeilijk om een goede test te bedenken. We kunnen ze niet zoals de inhoudswoorden geïsoleerd door middel van fiches afvragen. De betekenis van bijwoorden is vaak minder concreet, minder eenduidig dan die van inhoudswoorden. Om begrepen te worden hebben bijwoorden context nodig. Dat hebben ze in zinnen. De meest geschikte test waarin deze zinnen met bijwoorden konden worden opgenomen, was de a-test, dezelfde waarin ook de constructies en de woordvolgordes werden getoetst. Bij iedere zin in de a-test werd, zoals bekend, aan de informant de vraag gesteld of deze goed Katwijks was. Bij de zinnen met bijwoorden was deze vraag in feite overbodig. De vraag was alleen van toepassing op de zinnen waarin constructies en woordvolgordes waren verwerkt, maar werd om de voortgang van de test niet te hinderen ook bij de zinnen met bijwoorden gesteld. De vraag die er bij de zinnen met bijwoorden wel toe deed, was de telkens als extra gestelde vraag naar de betekenis van het bijwoord. In feite vormen de zinnen met bijwoorden dus een b-test waarvan de items in de a-test zijn opgenomen. In vijf zinnen waren vier soorten bijwoorden verwerkt.

Als bijwoorden met een gebruiksverschil werden getoetst (de zinnen waarin de bijwoorden voorkwamen, staan tussen vierkante haken; daarbinnen wordt tussen ronde haken een zo letterlijk mogelijke vertaling gegeven):

(1) een bijwoord van tijd: *genog* (lett. 'genoeg') 'vaak genoeg' (i 21.07) ['t Beurde genog dat we iet op tijd waere. (st.ndl.: Het gebeurde vaak genoeg dat we niet op tijd waren.)]
(2) een bijwoord van modaliteit: *ààndelijk* (VGR *ààndelək*; lett. 'eindelijk') 'eigenlijk' (i 21.23) [Waer nou me vaeder weunt, dat is ààndelijk 'n bròòdwinkel. (st.ndl.: Waar nu mijn vader woont, dat is eigenlijk een bakkerswinkel.)][147]

Als bijwoorden met een vormverschil werden getoetst (de zinnen waarin de bijwoorden voorkwamen, staan tussen vierkante haken; daarbinnen wordt tussen ronde haken een zo letterlijk mogelijke vertaling gegeven):

(3) een bijwoord van plaats: *weróm* (VGR *wərom*; lett. 'weerom') 'terug' (i 21.16) [Zou je iet 's weróm komme? (st.ndl.: Zou je niet eens terugkomen?)]
(4) een bijwoord van graad: *dik-op* 'volop, erg veel, een leven lang' (i 21.27) [Ze had dik-op ebràài̯d. (st.ndl.: Ze had erg veel gebreid.)]

Als een bijwoord van graad met een gebruiksverschil werd ook *knap* 'behoorlijk' (i 21.19) afgevraagd (in de zin *Ze had knap lope morse*. (st.ndl.: Ze had behoorlijk lopen morsen.)). Dit bijwoord moest echter achteraf vervallen, omdat de betekenis ook uit de standaardtaal bekend is (zie Van Dale 1999: 1662).

5.4.6.2. Resultaten
Indien de betekenis van een bijwoord juist was, werd 1 punt toegekend, indien de betekenis onjuist was, werden 0 punten toegekend. Bij de beoordeling van de betekenissen heb ik uiteraard niet helemaal vastgezeten aan de hierboven gegeven omschrijvingen: ook aan daarmee overeenkomende omschrijvingen heb ik 1 punt toegekend. Zo heb ik bij (1) *genog* bijvoorbeeld ook de betekenissen 'dikwijls', 'genoeg keren', 'vaak zat' nog goedgekeurd. De betekenis 'genoeg', als letterlijke vertaling van de vorm *genog*, was als antwoord onvoldoende en kreeg dus 0 punten. Het bijwoord (3) *weróm* leverde voor het geven van de betekenis geen problemen op. In alle gevallen werd met 'terug' geantwoord. Bij (4) *dik-op* werden onder andere nog als juiste antwoorden gegeven 'behoorlijk', 'flink wat', 'hard'. Bij (2) *àà̯ndelijk* was eigenlijk (of uiteindelijk) maar één goed antwoord mogelijk, het antwoord uit de opzet, dat ook maar één keer gegeven is. Halve punten waren niet te vergeven.

In tabel 41 geef ik de resultaten wat betreft de gegeven betekenissen, uitgesplitst per item, per groep van items en voor alle items samen.

Tabel 41. Bijwoorden

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
gebruik							
(1) *genog*	16 (24)	4 (12)	3 (12)	5 (12)	9 (24)		
	66.67%	33.33%	25%	41.67%	37.5%	0.56	40.83%
(2) *àà̯ndelijk*	1 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	4.17%	0%	0%	0%	0%	0	0.83%
totaal	17 (48)	4 (24)	3 (24)	5 (24)	9 (48)		
	35.42%	16.67%	12.5%	20.83%	18.75%	0.53	20.83%

vorm							
(3) *weróm*	24 (24)	12 (12)	12 (12)	12 (12)	24 (24)		
	100%	100%	100%	100%	100%	1	100%
(4) *dik-op*	18 (24)	9 (12)	8 (12)	7 (12)	10 (24)		
	75%	75%	66.67%	58.33%	41.67%	0.5	63.33%
totaal	42 (48)	21 (24)	20 (24)	19 (24)	34 (48)		
	87.5%	87.5%	83.33%	79.17%	70.83%	0.81	81.67%
totaal totaal	59 (96)	25 (48)	23 (48)	24 (48)	43 (96)		
	61.46%	52.08%	47.92%	50%	44.79%	0.73	51.25%

Zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150).

Hoe hebben de bijwoorden het ervan afgebracht? We kijken daarvoor eerst naar het verschil tussen gebruik en vorm. We zien dat, zowel voor J:O als G, vorm het beter doet dan gebruik. Dat zou erop kunnen wijzen dat het bij de bijwoorden vooral een kwestie van aanleren is, en niet van doordringen. In het laatste geval zouden we namelijk het omgekeerde verwachten (dat gebruik het beter doet dan vorm). Voor G kunnen we nog kijken of het verschil ook significant is. Dat blijkt heel duidelijk het geval te zijn (χ^2 = 114.48).

We kijken nu naar hoe de items het er individueel van af hebben gebracht. Daarbij komen namelijk enkele opvallende bijzonderheden voor de dag. Opvallend zijn in de eerste plaats de resultaten bij het vormverschil *weróm*, met voor G een score van 100% en voor J:O dus bijgevolg een score 1. Wat zou daarachter kunnen zitten? Misschien is de verklaring dat het woord in een te gemakkelijke context was ingebed. Bovendien is *weróm* als *weerom* (met de klemtoon op dezelfde lettergreep) ook uit de standaardtaal bekend: zie Van Dale 1999: 3930. Daar gaat het echter om een ouderwets woord, dus toch een woord dat het Katwijks wel en het Standaardnederlands niet (althans niet meer) heeft. De bekendheid uit de standaardtaal zou echter toch een rol gespeeld kunnen hebben. Aan de gebruiksgevallenkant vallen op de abnormaal lage resultaten bij *ààndelijk*, met voor J:O een score 0 en voor G een score 0.83%. Dit bijwoord zorgde bij bijna alle informanten voor nogal wat verwarring. Vaak dacht men met een drukfout te doen te hebben en zei men dat er *ààgelək* moest staan. In zo'n geval vroeg ik door of de aangeboden vorm 'eigenlijk' (of 'ààgelək') kon betekenen. Deze betekenis werd, zoals gezegd, ten slotte maar door één informant gegeven. Het is natuurlijk ook een vreemde vorm. We kunnen ons afvragen of Overdiep en Varkevisser de vorm wel goed gehoord hebben. Is het, met andere woorden, wel een vorm die we tot het Katwijks mogen rekenen? We kunnen daar gerust van uitgaan. Er valt hiervoor te verwijzen naar het *WNT* (3^3, kolom 4037), waar wordt opgemerkt dat *eindelijk* soms "onjuist" voor *eigenlijk* gebruikt wordt en dat deze verwisseling vooral door Joden gemaakt wordt.[148] De verwisseling kunnen we begrijpen omdat er tussen de vormen overeenkomst is in klankvorm, zeker als we voor *eindelijk* uitgaan van een variant als *eigentlijk*. De verklaring voor de lage score die we hier hebben, kan dus niet zijn dat de vorm niet in het Katwijks voorkwam. Hoe komt het dan dat *ààn-*

delijk het er zo slecht van afbrengt? Misschien kunnen hier de schoolmeesters en schooljuffrouwen weleens van invloed zijn geweest en hebben zij de vorm al in een vroeg stadium vanwege het ambigue karakter ervan ('eigenlijk' en 'eindelijk') effectief bestreden.

We hebben nog twee vormen ter bespreking over: *dik-op* en *genog*. Deze vormen bevinden zich wat hun scores betreft in een meer 'vertrouwenwekkende' middenpositie. Als we van G uitgaan, scoort het vormgeval *dik-op*, zoals we bij aanleren zouden verwachten, inderdaad ook hoger dan het gebruiksgeval *genog*, als we van J:O uitgaan, is dat niet het geval, maar het verschil is uiterst klein. Ook op deze beide niet-dubieuze gevallen passen we de chi-kwadraattoets toe. Het blijkt dan dat het verschil bij G significant is ($\chi^2 = 5.38$).

Het grote verschil in uitkomsten tussen de vormen *weróm* en *ààndelijk* houdt uiteraard in dat er bij de bijwoorden flink wat spreiding is, zowel voor J:O als G. Voor J:O is er ook nog enige overlap: de hoogste score bij gebruik (0.56) overlapt de laagste score bij vorm (0.5). Bij G is er in het geheel geen overlap: de hoogste score bij gebruik (40.83%) zit nog onder de laagste bij vorm (63.33%).

Ten slotte kijken we nog naar het afnameverloop bij de totaalscores voor de leeftijdsgroepen (het totaal totaal). Dit blijkt vrij geleidelijk te zijn en wordt alleen verstoord door de groep 30+, die hoger scoort dan de groep 40+. Het verschil is echter niet significant ($\chi^2 = 0.04$).

5.5. Hypothese 1

In deze paragraaf toets ik hypothese 1, die betrekking heeft op de voor het Katwijks verwachte stabiliteitshiërarchie. Het lijkt me goed om de hypothese hier vooraf nog een keer te herhalen.

Hypothese 1 (algemeen): Het proces van structuurverlies in het Katwijks verloopt volgens de volgende (V-)stabiliteitshiërarchie, van meer naar minder stabiel: fonetiek - functiewoorden (gebruik) / constructies (gebruik) - woordvolgordes - bijwoorden (gebruik en vorm) / lexicale fonologie - morfologie (gebruik en vorm) - inhoudswoorden (vorm).

In tabel 42 worden ter toetsing van hypothese 1 de totaaluitkomsten van de onderdelen (de totalen en totaal totalen) onder elkaar gezet. De onderdelen zijn gerangschikt volgens de uitgangsrangorde, dat wil zeggen, de rangorde volgens de hypothese, van boven naar beneden van meer naar minder stabiel. Onderdelen die hun plaats moeten delen, hebben in de rangorde een gemiddeld rangordegetal gekregen. Voor de inhoudswoorden heb ik gebruik gemaakt van de totaaluitkomsten voor kennis (= betekenis/bekendheid) plus (gerapporteerd) gebruik[149] uit tabel 6. De totaaluitkomsten voor kennis zonder meer, uit tabel 5, blijven voor hypothese 1 buiten beschouwing. De reden waarom ik voor kennis plus (gerapporteerd) gebruik kies, is omdat de vraag naar gerapporteerd gebruik een corrige-

rende functie heeft (zie paragraaf 5.1.2.1).[150] Voor de overige onderdelen heb ik als uitgangspunt genomen de totaaluitkomsten van de volgende tabellen: tabel 14 voor de fonetiek, tabel 33 voor de functiewoorden, tabel 34 voor de constructies, tabel 40 voor de woordvolgordes, tabel 41 voor de bijwoorden, tabel 7 voor de lexicale fonologie en tabel 28 voor de morfologie. Onderaan tabel 42 vinden we de gemiddelde dialecticiteit van alle onderdelen samen (het totaal) per leeftijdsgroep en voor de totale groep informanten. Om die te bepalen werden de percentages voor de leeftijdsgroepen gemiddeld en is vervolgens de verhouding J:O en het gemiddelde G berekend. Tussen haakjes heb ik zowel in de kolom voor J:O als in die voor G apart een rangorde gegeven. De rangorde in de kolom onder R laat van de beide rangordes de gemiddelden zien. Voor die gemiddelden laten we J:O en G even zwaar meetellen. We beschouwen J:O en G dus als gelijkwaardig. Beide hebben hun voor- en nadelen. Zie hiervoor de paragrafen 5.1.1 en 5.1.2.1. In de beschouwingen zullen we aan G toch een zekere meerwaarde toekennen. Ten eerste is de informantenbasis van G groter dan die van J:O. Ten tweede is J:O bij bepaalde (sub)onderdelen nogal eens op een geringe getalsbasis gebaseerd. Dit werkt uiteraard in het totaal door. Om de gemiddelden onder R met de getallen van de uitgangsrangorde te kunnen vergelijken is op basis van die gemiddelden een nieuwe rangorde gemaakt. Bij onze beschouwingen zullen we deze rangorde, waarin zowel J:O als G verdisconteerd zijn, als uitgangspunt nemen.

Tabel 42. Hypothese 1

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G	R
(1) fonetiek								
	91.83%	88.17%	85%	73.83%	58.70%	0.64 (7)	79.51% (1)	4 (2.5)
(2.5) functiewoorden (gebruik)								
	66.67%	61.81%	53.13%	55.56%	46.53%	0.70 (5)	56.74% (3)	4 (2.5)
(2.5) constructies (gebruik)								
	66.67%	58.80%	61.11%	61.11%	56.25%	0.84 (1.5)	60.79% (2)	1.75 (1)
(4) woordvolgordes								
	48.31%	48.62%	41.93%	42.71%	40.63%	0.84 (1.5)	44.44% (7)	4.25 (4)
(5.5) bijwoorden (gebruik en vorm)								
	61.46%	52.08%	47.92%	50%	44.79%	0.73 (4)	51.25% (5)	4.5 (5.5)
(5.5) lexicale fonologie								
	63.98%	58.68%	51.18%	51.96%	43.19%	0.68 (6)	53.80% (4)	5 (7)
(7) morfologie (gebruik en vorm)								
	55.80%	52.15%	45.97%	42.26%	41.31%	0.74 (3)	47.50% (6)	4.5 (5.5)
(8) inhoudswoorden (vorm)[151]								
	53.57%	39.14%	33.56%	31.85%	22.06%	0.41 (8)	36.04% (8)	8 (8)
totaal	63.54%	57.43%	52.48%	51.16%	44.18%	0.70	53.76%	

Toelichting: Aan de linkerkant is de uitgangsrangorde gegeven, dat wil zeggen, de rangorde volgens de hypothese. R = gemiddelde van de rangordegetallen voor J:O en G. Zie voor de overige afkortingen tabel 1 (p. 150).

Hoewel de vergelijking van de rangorde onder R met de uitgangsrangorde de belangrijkste is, kijken we toch ook nog even eerst naar de rangordes bij J:O en G. Bij J:O is de rangorde flink uit balans. Grote verschillen met de uitgangsrangorde vertonen hier de fonetiek en de morfologie, een verschil van respectievelijk 6 (= 7 – 1) en 4 (= 7 – 3).[152] Berekening volgens de Spearman-ranktoets laat zien dat de correlatie tussen de twee rangordes niet significant is, zelfs niet op het tienprocentsniveau (r_s = 0.176). Bij G ziet de rangorde er beter uit. Hier zijn geen grote verschillen. De grootste afwijking die zich nog voordoet, is die bij de woordvolgordes: een verschil van 3 (= 7 – 4). Berekening volgens de Spearman-ranktoets laat zien dat de correlatie tussen de twee rangordes nu wel significant is (r_s = 0.843). Dit is niet verbazingwekkend. Ook hiervoor hebben we al gezien, bij de behandeling van de secundaire factoren, dat een hypothese voor G vaker bevestigd werd dan voor J:O. We kunnen de rangordes voor J:O en G ook nog met elkaar vergelijken. Dan vallen in ieder geval op de grote verschillen bij de fonetiek en de woordvolgordes, een verschil van respectievelijk 6 (= 7 – 1) en 5.5 (= 7 – 1.5). Verder valt nog een verschil van 3 (= 6 – 3) punten op bij de morfologie.

Het mooiste resultaat laat de rangorde onder R zien. Er zijn geen grote verschillen. (Het grootste verschil is 1.5, dat een aantal keren voorkomt.) Berekening volgens de Spearman-ranktoets laat zien dat de correlatie tussen de rangorde onder R en de uitgangsrangorde iets significanter is dan die tussen de rangorde bij G en de uitgangsrangorde (r_s = 0.890). Blijkbaar hebben J:O en G ten opzichte van elkaar een corrigerende uitwerking. (Dit kan komen doordat bij geen enkel onderdeel beide rangordes (J:O en G) tegelijkertijd een groot verschil met de uitgangsrangorde vertonen.) Het valt overigens op dat, afgezien van de inhoudswoorden, de getallen bij J:O duidelijk dichter bij elkaar liggen dan bij G. De rangorde bij G laat een duidelijkere differentiatie zien.

We zullen nu de verschillende onderdelen apart bekijken. We letten daarbij in de eerste plaats op R, maar betrekken ook J:O en G in onze beschouwingen, waarbij we aan G, zoals gezegd, wat meer waarde zullen toekennen dan aan J:O. We zien dat de constructies bij R met een gemiddelde van 1.75 op de eerste plaats in de rangorde terecht zijn gekomen. De constructies zitten daarmee te hoog. Op de plaats die de constructies innemen, hadden we de fonetiek verwacht, maar die bezet samen met de functiewoorden met een plaats 2.5 een gezamenlijke tweede en derde plaats. Hier ligt een probleem. De plaats 2.5 voor de fonetiek gaat terug op 4, het gemiddelde van plaats 7 bij J:O en plaats 1 bij G. Wat kan er de verklaring voor zijn dat die plaatsen zo van elkaar verschillen? Dit houdt verband met de percentages voor de leeftijdsgroepen: J:O neemt een lage plaats in omdat er een groot verschil is tussen de score van de ouderen en die van de jongeren, maar beide scores, plus de scores die daartussenin liggen, zijn nog altijd hoog, wat de hoge plaats van G verklaart. Van de percentages voor de leeftijdsgroepen gaat de suggestie uit dat de fonetiek zich lang nog heel goed heeft kunnen handhaven en pas in de laatste tijd het slachtoffer van verlies is geworden. Betekent dat dat niet alle onderdelen tegelijkertijd voor verval aan de beurt komen? We moeten er ook

nog mee rekening houden dat wat hier fonetiek heet, de primair fonetische verschillen betreft, en dat, wanneer we ook de secundair fonetische verschillen erin betrokken zouden hebben, de fonetiek heel duidelijk zowel bij J:O als bij G op de eerste plaats was terechtgekomen. De constructies zouden, wanneer de fonetiek de eerste plaats zou innemen, een plaats omlaag gaan. De functiewoorden, die in de rangorde voor R nog een plaats 2.5 met de fonetiek delen, komen dan op de derde plaats terecht. De gedeelde tweede en derde plaats die de functiewoorden en de constructies in de uitgangsrangorde hadden, is dan opgelost, met de bovenste plaats voor de constructies en de onderste voor de functiewoorden.

Lopen we de tabel verder door, dan zien we dat de woordvolgordes op de juiste vierde plaats in de hiërarchie terecht zijn gekomen. De basis voor deze plaats bij R is echter dubieus: bij J:O zitten ze op een opvallend hoge plaats 1.5 en bij G op een opvallend lage plaats 7. Voor een verklaring van dit verschil kunnen we weer naar de leeftijdsgroepen kijken. Wat daar blijkt, is dat de ouderen met 48.31% al heel laag zitten, in vergelijking met de andere onderdelen zelfs het laagst. Daarna gaat het niet zo ver meer naar beneden, naar 40.63% bij de jongerengroep. Dat betekent dus dat J:O hoog maar, doordat de ouderen al zo laag zitten, G laag uitkomt. Dat de ouderen laag scoren, kan betekenen dat het verval van de woordvolgordes al lange tijd vrij intensief aan de gang is. Dat lijkt echter niet erg waarschijnlijk, omdat we hier immers met een onderdeel van de (stabiele) syntaxis te maken hebben. We zoeken daarom de verklaring in een andere richting. Misschien waren de woordvolgordes die Overdiep en Varkevisser gehoord hebben, niet allemaal zo algemeen Katwijks als we hebben aangenomen. Misschien hebben ze in enkele gevallen weliswaar mogelijke maar toch wat zeldzame woordvolgordes genoteerd, bijvoorbeeld in het geval van *'s winters verkope de boere spruite, maer 's zeumers verkope ze de boere iet* (par. 5.4.5.3, item (5)). Het kan zijn dat we deze woordvolgordes ten onrechte voor het oude Katwijks op honderd procent hebben gesteld. Juist bij de woordvolgordes moeten we met interne variatie rekening houden: er doen zich vaak veel mogelijkheden bij voor, meer dan bij de andere syntactische onderdelen, de constructies en de functiewoorden. De norm bij de woordvolgordes is wat losser. Deze verklaring laat onverlet dat de woordvolgordes bij R op de juiste plaats staan.

Ook de bijwoorden zitten voor R op de goede plaats, een plaats 5.5. Deze plaats is overigens maar op vier items gebaseerd. Het verschil tussen de rangordeplaatsen voor J:O en G is echter, anders dan bij de woordvolgordes, maar klein. De lexicale fonologie, die haar plaats met de bijwoorden had moeten delen, komt met een zevende plaats voor R te laag uit. De plaats die de lexicale fonologie had moeten innemen, is door de morfologie ingenomen. De morfologie zit dus te hoog. De lexicale fonologie en de morfologie wisselen in vergelijking met de uitgangsrangorde stuivertje, zij het slechts met één plaats. De verklaring daarvoor moeten we binnen de morfologie zoeken, en wel bij de zeer hoog scorende verkleinwoorden. Deze zijn door een hoge mate van doorzichtigheid gekenmerkt. Blijkbaar is het deze secundaire factor die hier de verwachte hiërarchie doorkruist. Misschien is de kracht van de verkleinwoordvorming wel typisch voor het Katwijkse dialect. De inhoudswoorden ten slotte, zitten op een juiste en duidelijke achtste plaats.

In de volgende tabel zien we wat er zou gebeuren als we de verkleinwoordvorming verwijderen.

Tabel 43. Hypothese 1 – toetsing exclusief verkleinwoordvorming

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G	R
(1) fonetiek								
	91.83%	88.17%	85%	73.83%	58.70%	0.64 (7)	79.51% (1)	4 (3)
(2.5) functiewoorden (gebruik)								
	66.67%	61.81%	53.13%	55.56%	46.53%	0.70 (4)	56.74% (3)	3.5 (2)
(2.5) constructies (gebruik)								
	66.67%	58.80%	61.11%	61.11%	56.25%	0.84 (1.5)	60.79% (2)	1.75 (1)
(4) woordvolgordes								
	48.31%	48.62%	41.93%	42.71%	40.63%	0.84 (1.5)	44.44% (6)	3.75 (4)
(5.5) bijwoorden (gebruik en vorm)								
	61.46%	52.08%	47.92%	50%	44.79%	0.73 (3)	51.25% (5)	4 (5)
(5.5) lexicale fonologie								
	63.98%	58.68%	51.18%	51.96%	43.19%	0.68 (5)	53.80% (4)	4.5 (6)
(7) morfologie (gebruik en vorm)								
	41.57%	37.13%	31.20%	26.15%	27.16%	0.65 (6)	32.64% (8)	7 (7)
(8) inhoudswoorden (vorm)								
	53.57%	39.14%	33.56%	31.85%	22.06%	0.41 (8)	36.04% (7)	7.5 (8)
totaal	61.76%	55.55%	50.63%	49.15%	42.41%	0.69	51.9%	

Toelichting: Aan de linkerkant is de uitgangsrangorde gegeven, dat wil zeggen, de rangorde volgens de hypothese. R = gemiddelde van de rangordegetallen voor J:O en G. Zie voor de overige afkortingen tabel 1 (p. 150).

Als we de verkleinwoorden verwijderen, komt de morfologie voor J:O op een zesde plaats en voor G op een achtste plaats, wat voor R een juiste, zevende plaats betekent. Ook de bijwoorden en de lexicale fonologie krijgen door de ingreep bij de morfologie een duidelijker plaats. De gedeelde vijfde en zesde plaats die deze onderdelen in de uitgangsrangorde hadden, is nu keurig in een vijfde en zesde plaats opgelost. De plaatsverdeling tussen de constructies en de functiewoorden wordt nog eens geconsolideerd door de duidelijker tweede plaats die de functiewoorden nu innemen. (De gedeelde plaats van de fonetiek en de functiewoorden is verdwenen.) De woordvolgordes houden hun 'dubieuze' vierde plaats. De inhoudswoorden ten slotte, behouden in deze tabel de achtste plaats die ze al hadden. De waarde van tabel 43 is vooral dat nog eens extra duidelijk wordt wat voor effect de verkleinwoorden hebben.

Ten slotte moeten we nog iets zeggen over de totaalscores van de leeftijdsgroepen (het totaal) in de oorspronkelijke tabel 42. We zien, zoals we verwacht hadden, nu we alle onderdelen gemiddeld hebben, een mooi en geleidelijk afnameverloop. Het kleinste verschil vinden we tussen de groepen 40+ en 30+, het grootste ver-

schil tussen de groepen 30+ en 20+. Duidt dit erop dat in de groep 30+ naar verhouding de beste dialectsprekers zaten? Kijken we naar het totaal voor G, dan constateren we dat de Katwijkers van vandaag in totaal nog voor gemiddeld meer dan vijftig procent kennis hebben van hun dialect, zelfs wanneer de sterk scorende verkleinwoorden buiten beschouwing worden gelaten (zie tabel 43). Dit mag als een voor het Katwijks bemoedigende uitkomst worden beschouwd.